

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Vliv migrace na ekonomický rozvoj zemí původu migrantů

Impact of Migration on Economic Development in the Countries of Origin

Student: Bc. Tereza Bezručová

Vedoucí diplomové práce: prof. Ing. Jaromír Gottvald, CSc.

Ostrava 2011

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a pramenů.

V Ostravě dne 27. dubna 2011

.....
Tereza Bezručová

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala prof. Ing. Jaromíru Gottvaldovi, CSc. za vedení diplomové práce a také za jeho podporu, trpělivost a rady.

Obsah:

1. ÚVOD.....	5
2. TEORETICKÉ VYMEZENÍ MIGRACE A EKONOMICKÉHO ROZVOJE	7
2.1. Migrace a její typologie	7
2.2. Faktory ovlivňující migraci	10
2.3. Ekonomický růst vs. ekonomický rozvoj vs. rozvoj obecně	13
2.4. Faktory ovlivňující ekonomický růst a potažmo i rozvoj	15
2.5. Teoretické dopady migrace na ekonomický rozvoj	17
2.6. Transmisní kanály a vzájemná spojitost migrace a rozvoje	18
2.6.1. Remittance	19
2.6.2. Brain-drain a brain-gain	22
3. EMPIRIE VLIVU MIGRACE NA ZEMĚ VYSÍLAJÍCÍ MIGRANTY	24
3.1. Data	24
3.2. Globální význam migrace	25
3.3. Dopady emigrace na rozvoj	27
3.3.1. Účinky na úrovni domácností	28
3.3.2. Dopady emigrace na podnikání	33
3.3.3. Makroekonomické účinky emigrace na zemi původu	34
4. ANALÝZA VLIVU MIGRACE NA VYBRANÉ ZEMĚ S VYSOKOU MÍROU EMIGRACE.....	41
4.1. Základní deskripce	41
4.2. Demografie	43
4.3. Emigrace	44
4.3.1. Vývoj emigrace ve světě	44
4.3.2. Filipínci v zámoří a jejich sledování	45
4.3.3. Brain-drain ve světě a na Filipínách	57
4.3.4. Brain-drain ve zdravotnictví	63
4.4. Remittance	66
4.4.1. Vývoj remitencí ve světě	66
4.4.2. Vývoj remitencí na Filipínách	70
4.4.3. Dopad remitencí na mikro úroveň Filipín	74
4.4.4. Dopad remitencí na makro úroveň Filipín	80
5. ZÁVĚR.....	87
SEZNAM LITERATURY	89

SEZNAM ZKRATEK.....	95
SEZNAM GRAFŮ	97
SEZNAM TABULEK.....	98
SEZNAM SCHÉMAT	98

1. Úvod

Vzhledem k tomu, že se v současné době věnuje značná pozornost ekonomickému rozvoji a jeho determinantům, bylo jen otázkou času, než se v dnešním „globalizovaném“ světě začne řešit vliv migrace na ekonomický růst a rozvoj. Stejně tak se bude této problematice věnovat tato diplomová práce. Jelikož je toto téma nesmírně rozsáhlé, práce se zaměří na emigraci, resp. migraci a její vliv na vysílající země. Cílem této diplomové práce bude podat co možná nejkomplexnější pohled na problematiku emigrace a jejího vlivu na ekonomický rozvoj zemí původu, zejména zemí rozvojových, jelikož se právě její vliv dostal do popředí zájmu, jako možný způsob řešení jejich problémů. Na závěr by tedy měla být zodpovězena otázka, zda má migrace skutečně pozitivní vliv na ekonomický rozvoj zemí původu migrantů či nikoliv.

Na začátku, resp. ve druhé kapitole, budou vysvětleny základní pojmy spojené s migrací a ekonomickým rozvojem, jelikož ty jsou nezbytné k pochopení dalšího textu. Pojem migrace se budu snažit vymežit, přesto však existuje nepřeborné množství jeho definic v závislosti na tom, která vědní disciplína ho zkoumá, totéž platí i pro jeho typologii. Výše zmíněné bude provedeno i v případě ekonomického rozvoje. Nejprve bude vymezen, pak upřesněn rozdíl mezi ekonomickým růstem, ekonomickým rozvojem a rozvojem. Avšak ne vždy je tento rozdíl vnímán jako relevantní. Dále budou nastíněny faktory ovlivňující ekonomický růst a rozvoj a samozřejmě teoretické dopady migrace na ně. Kapitola bude proto uzavřena nastíněním transmisních kanálů mezi migrací a rozvojem.

Třetí kapitola se bude věnovat problematice spojené s empirií, resp. problémům s dostupností a kvalitou migračních dat. Bude zde nastíněna „veškerá“ dostupná empirie, na jejímž základě pak budou hodnoceny možné dopady emigrace na zemi původu, resp. země rozvojové, kde bude zkoumán nejen vliv na ekonomiku jako celek, ale i na její jednotlivé aktéry, resp. emigranty, jejich rodiny a rodiny bez nich. Samozřejmě bude, pro dotvoření úplného obrazu, zmíněn i dopad migrace na svět jako celek.

Na závěr, resp. ve čtvrté kapitole, by měla být provedena analýza dopadu emigrace na vysílající země s vysokou mírou emigrace, nicméně vzhledem k nedostatku potřebných informací, resp. dat, a rozsahu této problematiky byla vybrána pouze jedna země, a to Filipínská republika. Ta byla zvolena proto, že jde o zemi rozvojovou, která sice nepatří mezi země s nízkým příjmem, ale jde o zemi s nižším středním příjmem, která má vysoký počet emigrantů, a to vysoce vzdělaných, což je zajímavé z hlediska možného brain-rainu.

Zároveň jde o ekonomiku, jež má velmi významný podíl remitencí na HDP a navíc se zajímá o emigrační pohyby svých občanů, zejména pak dočasných emigrantů, kteří putují do zahraničí za prací. Za tímto účelem zřídila řadu orgánů, jež jsou činné v oblasti řízení migračních toků v zámoří a shromažďují o nich specifické údaje. V případě komparace Filipín s ostatními zeměmi, zejména rozvojovými, budou samozřejmě použita data světových organizací, hlavně Organizace spojených národů, Světové banky a Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj. Na základě této analýzy pak budou zhodnoceny možné přínosy a rizika, jež plynou pro ekonomický rozvoj vysílajících zemí z emigrace, zejména tedy emigrace vysoce vzdělaných pracovníků, a s ní spojených remitencí.

2. Teoretické vymezení migrace a ekonomického rozvoje

2.1. Migrace a její typologie

Migrace spolu s globalizací patří bezesporu k fenoménům dnešní doby, o které jeví zájem nejen odborná, ale i široká veřejnost. Je předmětem studia celé řady vědeckých disciplín, kdy k těm nejvýznamnějším patří demografie, sociologie, politologie a ekonomie. Ale co si vlastně máme pod tímto pojmem představit?

Migrace je slovo odvozené z latinského výrazu *migratio*, což znamená stěhování, přestěhování se. Za český ekvivalent bychom tedy mohly považovat slova, jako přemísťování, stěhování, přecházení či změna místa pobytu. Jak uvádí David Henig [26., s. 1], „*pojem migrace vyjadřuje studium pohybu, stěhování či přesídlování lidí, ať je tento pohyb permanentní či dočasný, dobrovolný či nedobrovolný.*“

Lee [37., s. 49] definuje migraci v širším slova smyslu jako „*permanentní nebo dočasnou změnu bydliště.*“ Neomezuje ji vzdáleností pohybu, dobrovolností nebo nedobrovolností tohoto aktu a nedělá rozdíly mezi vnitřní či vnější migrací. Z toho plyne, že i pohyb přes chodbu z jednoho bytu do druhého by byl na základě této definice považován za migraci a ztotožňován s pohybem přes hranice z jednoho státu do druhého. Průběh a důsledky těchto pohybů se však zcela liší. Tato definice nezahrnuje všechny druhy prostorové mobility. Vyloučeny jsou např. neustále pohyby kočovníků a migrujících pracovníků, u nichž nedochází ke změně dlouhodobého pobytu.

Stejně jako Lee i *demografové* a *geografové* prezentují migraci jako mechanický pohyb neboli prostorovou, regionální či geografickou mobilitu obyvatelstva. Rozdělují ji na čtyři typy, a to:

- **migraci** (změna trvalého bydliště a změna v prostorovém rozmístění obyvatelstva)
- **sezónní migraci** (dočasná změna pobytu)
- **kyvadlovou migraci** (dojížděka do zaměstnání, škol)
- **nepravidelné dočasné pohyby** obyvatelstva (cestovní ruch apod.). [22.]

Dle doc. RNDr. Dušana Drbohlava, CSc. [55, s. 2] představuje migrace „...*jen jednu z forem prostorové mobility obyvatelstva. Tou rozumíme pohyb obyvatelstva v geografickém prostoru z důvodu uspokojování potřeb v širším významu tohoto pojmu. Prostorová migrace není pouhým fyzickým přemístěním, ale je to též proces výběru místa, spojený s emocionální vazbou k objektům či prostorovým celkům.*“

Organizace spojených národů zase rozlišuje mezi migrací a mobilitou. Migraci tak vnímá jako delší než jednoroční pobyt jedince za hranicemi rodného státu a abnormální

situaci, která vybočuje z přirozeného stavu, kdy lidé žijí ve svých rodných zemích. Zatímco mobilita představuje vnitřní pohyb členů státního či mezinárodního společenství za účelem zvyšování hospodářské produktivity. [32.]

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že existuje nepřeberné množství definic migrace, které se více či méně liší v závislosti na subjektu, který je vytvořil, použitých kritériích a jejich účelu. Tato práce se tudíž pro své účely spokojí a ztotožní s definicí poskytnutou doc. RNDr. Dušanem Drbohlavem, CSc.

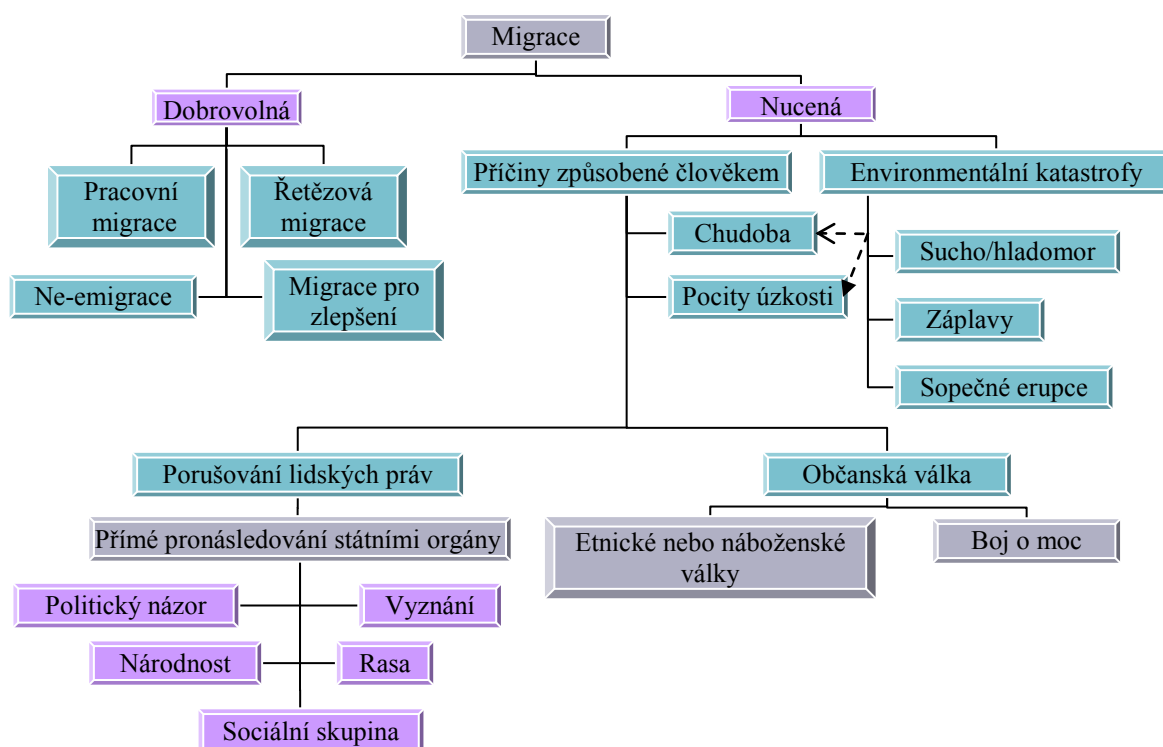
Stejně jako v předešlém případě, tak i zde existuje celá řada kritérií, pomocí kterých lze migraci rozdělit. Z hlediska územní jednoty se dělí na **vnitřní** (*internal*) a **vnější** neboli mezinárodní (*international*) migraci. Zatímco vnitřní migrace představuje pohyb jednotlivce nebo skupiny uvnitř územního celku vymezeného státními hranicemi, vnější migrace představuje pohyb osob za státními hranicemi vymezeného území a z tohoto důvodu způsobuje změnu počtu obyvatel. Dle odhadů *Human Development Report* je vnitřních migrantů téměř čtyřikrát více než těch mezinárodních, a to 740 milionů lidí. [28.; 49.]

Z hlediska příčiny ji pak lze rozdělit na migraci **dobrovolnou** a **nedobrovolnou**. Pod pojem dobrovolná migrace lze zařadit zejména případy, kdy lidé odcházejí do ciziny za účelem studia, zaměstnání, sloučení rodiny, či z jiných důvodů osobního charakteru. Na rozdíl od nedobrovolné migrace se jedná o akt vědomé a dobrovolné volby. Nedobrovolná migrace pak představuje snahu vyhnout se sociálnímu útlaku, ať už politickému, náboženskému či rasovému, válečným konfliktům, přírodním a jiným katastrofám, které ohrožují život, svobodu či živobytí jednotlivce. Lze ji ještě rozlišit na *vnucenou* (vyplývající z nerovných mocenských vztahů mezi lidmi) a *vynucenou* (vyplývající z nepříznivých environmentálních podmínek). Mezi těmito dvěma pojmy neexistuje pevně daná hranice, což mnohdy způsobí splynutí dobrovolné a vynucené migrace, zvláště pak to platí v případě pracovních migrací. Dle *Human Development Report* obecně platí, že se lidé stěhují ze své vlastní vůle a do zemí s vyšší úrovní lidského rozvoje než je v jejich zemích původu. Nedobrovolných migrantů, resp. uprchlíků, žijících mimo svou zemi původu pak existuje dle odhadů 14 milionů, což představuje asi 7% z celkového počtu mezinárodních migrantů. [28.; 44.]

Za zmínku stojí ještě podrobnější členění dobrovolné a nucené podle *Demutha* (viz. schéma č.2.1), jež ve své práci zmiňují *Drbohlav* a *Uherek* [17. s. 5]. Dobrovolná migrace je zde členěna na migraci *pracovní*, *řetězovou* (migrace za účelem sloučení rodiny),

neimigrační (dočasná migrace za účelem studia, výzkumu apod.) a *inovační* (za účelem zlepšení životních podmínek, hmotné zabezpečení jednotlivců a rodin atd.). V případě nucené či násilné migrace se jedná o migraci *zapříčiněnou mezilidskými vztahy* a ta se dále člení na migraci způsobenou porušováním lidských práv a migraci zapříčiněnou občanskou válkou, a *migraci způsobenou živelnými katastrofami*.

Schéma č. 2.1: Rozdělení migrace na dobrovolnou a nedobrovolnou



Zdroj: [32., s. 16]

Jelikož migrace představuje dvousměrný pohyb obyvatelstva, rozlišuje se *dle směru pohybu* na **imigraci** a **emigraci**. Imigrace tak představuje migrační tok směrem do regionu či státu, zatímco emigrace představuje migrační tok směrem z regionu či státu. Na tomto místě je ještě zapotřebí zmínit dva pojmy, a to **reemigrace** a **repatriace**. Jde v podstatě o totožné pojmy, které označují návrat emigrantů do země či regionu původu s tím rozdílem, že v případě repatriace je tento návrat organizován státní mocí.

Podle *délky pobytu* migrantů se rozděluje na **permanentní** (*permanent*) a **dočasnou** (*temporary*). V případě permanentní migrace tak dochází k trvalé změně pobytu, zatímco v případě dočasné migrace jde o změnu pobytu na různě dlouhou, ale omezenou dobu a zpravidla se jedná o pracovní migraci. S dočasnou migrací pak úzce souvisí tzv. **cirkulační** či kruhová **migrace** (*circular mobility*), jelikož se u dočasné

migrace předpokládá její opakování. *Mezinárodní organizace práce* [29.] pak definuje cirkulační migraci jako „*plynulý pohyb osob mezi zeměmi, včetně dočasného nebo dlouhodobého, který může být prospěšný pro všechny zúčastněné, pokud se vyskytuje dobrovolně a navazuje na pracovní potřeby zemí původu, a určení.*“

Na závěr lze ještě zmínit tzv. *obecnou typologii migrace*, která ji člení na čtyři typy, a to: **stálou** (trvalou) migraci; **pracovní** migraci; **přesuny uprchlíků** a **ilegální** (nedokumentovaná) migraci.

V této kapitole tak byly vysvětleny základní pojmy spojené s migrací a zároveň nastíněny možné způsoby jejího členění. Je zapotřebí si uvědomit, že se jednotlivé definice a typologie migrace mohou navzájem překrývat či jedna z druhé vycházet apod. Co se týče historického vývoje teorií migrace, ty jsou pro úplnost uvedeny jen ve zkratce v příloze č. 1.

2.2. Faktory ovlivňující migraci

Jak je patrné, migrace není jen fyzickým přemístěním, ale i procesem výběru místa. A jelikož je jejím hlavním aktérem *člověk*, který se ne vždy řídí svým rozumem, předchází ji dosti složitý proces rozhodování. Toto rozhodování je pak ovlivněno celou řadou faktorů počínaje charakteristickými rysy povahy jedince a prostředím, ve kterém žije a jež ho utváří konče. Vzhledem k tomuto faktu lze nalézt určité společné rysy, které lze zobecnit a považovat tak za všeobecně platné. Jednotlivé migrační teorie tudíž kladou důraz na odlišné motivy a mají své vlastní vysvětlení, proč lidé migrují. Časem vznikla potřeba tyto faktory, prezentované v migračních teoriích, ohodnotit a změřit. A díky tomuto faktu tedy vznikla celá řada studií, jež analyzují jednotlivé příčiny migrace.

Faktory, které ovlivňují migraci lze rozdělit na **ekonomické** a **neekonomické**, které jde mnohdy jen těžko měřit. Do procesu rozhodování tak vstupuje celá řada aspektů, jež mohou ovlivnit konečné rozhodnutí potencionálního migranta. Mezi tyto faktory patří:

- **ekonomické** faktory
- **socioekonomické** faktory
- **geografická** vzdálenost
- **psychologické** aspekty
- **nejistota** či **riziko**.

Mezi nejdůležitější ekonomické faktory migrace patří **rozdíly v příjmech a HDP na obyvatele** v jednotlivých zemích. Každá země poskytuje potencionálnímu migrantovi určitý soubor pracovních příležitostí a dosažitelné životní úrovně. Obecně platí, že se lidé

rozhodnou migrovat do jiného státu pouze za předpokladu, že ekonomická úroveň tohoto cílového státu je vyšší než dlouhodobý standard země jejich původu.

Hrubý domácí produkt vyjádřený v paritě kupní síly lze považovat za indikátor ekonomické vyspělosti země, který má vliv na směr a velikost migračních toků. Z čehož plyne, že by migranti měli směřovat ze zemí s nízkým PPP HDP na obyvatele a pravděpodobně i relativně vysokou nezaměstnaností do zemí s vysokým PPP HDP na obyvatele a pravděpodobně relativně nízkou nezaměstnaností.

Statisticky významný a pozitivní vliv mzdové úrovně v cílové zemi na velikost migrace potvrzují skoro všechny migrační teorie. V průběhu času byl tento vztah mezi mzdovými rozdíly a velikostí emigrace přehodnocen, a to z jednoduchého lineárně negativního¹ na nelineární, jež má konkávní tvar připomínající převrácenou parabolu².

Dalším důležitým faktorem, který ovlivňuje migraci, je **úroveň nezaměstnanosti** v mateřské zemi a zemi původu. Je pravdou, že na základě neoklasické teorie migrace bychom předpokládali, že se migranti budou stěhovat ze zemí s vysokou nezaměstnaností, a tím pádem i nízkými mzdami, do zemí s nízkou nezaměstnaností a vyššími mzdami. Nicméně existují studie, jež dokazují pravý opak a to, že nedostatek pracovních příležitostí v cílových zemích či regionech nemusí odradit migranty od jejich rozhodnutí sem migrovat. Avšak po zavedení dalších proměnných ovlivňujících trh práce, jako je např.: míra, s jakou jsou přijímání a propouštění pracovníci, se ukázalo, že jsou výsledky v souladu s neoklasickou teorií a teorií lidského kapitálu. [16; 49.]

Významným faktorem, jenž hraje důležitou roli při rozhodování o migraci a vůbec ovlivňuje velikost migračních toků, je rovněž **imigrační politika**. Pomocí ní totiž mohou potencionální cílové země regulovat nejen počet imigrantů, ale i jejich charakteristiky, a to věk, úroveň dosaženého vzdělání, zdravotní stav či zemi původu. V tomto případě se tedy jedná o selektivní imigrační politiku, která je používána téměř ve všech zemích. Jednotlivé státy pak kombinují různé aspekty imigračních politik, jako je stupeň integrace cizinců do společností či získání určitých práv a povinností, dle svých potřeb. Přesto se v současné době rozlišují tři základní typy imigračních politik³ [55, s. 11], a to:

- *Diskriminační model* (Rakousko, Německo či Švýcarsko)

¹ Vycházelo se z neoklasických předpokladů, mezi něž patřila např.: neutralita migrantů k riziku, jejich dokonalá informovanost o cílové zemi nebo neexistence bariér migrace.

² Tento tvar vzniká v důsledku likvidních omezení, která omezují migraci z chudších zemí a regionů do bohatších zemí a regionů, kde jsou náklady na živobytí mnohem vyšší než doma.

³ Jednotlivé státy totiž vždy tíhnou více či méně k jednomu typu imigrační politiky.

- *Asimilační model* (Francie)
- *Multikulturní (pluralitní) model* (Švédsko, Nizozemsko, Austrálie či Kanada).

Na závěr ještě může být zmíněn jeden důležitý faktor, který je podstatný při vyhodnocování migračních toků uvnitř integračních seskupení, a to **volný obchod**. V případě, kdy je zaručen volný pohyb pracovníků, kapitálu, zboží a služeb, představuje migrace jeden z možných kanálů, kterým může docházet k vyrovnávání rozdílů ve vybavenosti produkčními faktory a k efektivní alokaci zdrojů. Pak už jen záleží na tom, zda je migrace substitutem či komplementem k volnému obchodu.

Studie, zaměřené na **socioekonomické faktory** migrace, zkoumají důvody, které vedou některé jedince k rozhodnutí neopustit mateřskou zemi, přestože by k migraci mělo z racionálního hlediska dojít. Mezi základní charakteristiky, jež ovlivňují rozhodnutí potencionálního migranta o migraci, patří *věk, gender, rodinný stav, výše dosaženého vzdělání a kultura*.

V případě vlivu **věku** a **výše dosaženého vzdělání** na rozhodnutí o migraci lze na základě studií říci, že s rostoucí vzdělaností roste i migrační tok, který ovšem s rostoucím věkem obyvatelstva zároveň klesá. Na základě mikroekonomických dat bylo zjištěno, že vztah mezi věkem a migrací znázorňuje spíše křivka ve tvaru obráceného písmene U, tudíž největší tendenci k migraci mají lidé ve věku 20-33 let.

Na míru migrace má dále vliv výše zmíněný **rodinný stav**, resp. manželství. Studie ukazují, že k migraci dochází častěji u svobodných jedinců, než u lidí žijících v manželství. Tento fakt tak potvrzuje *Mincerovu* (1978) teorii rodinné migrace. V souvislosti s tímto stojí za zmínku ještě studie prováděná na amerických domácnostech⁴, ze které vyplývá, že vyšší příjem manželky snižuje pravděpodobnost migrace celé rodiny a její vyšší vzdělání má zase pozitivní vliv na rozhodování o budoucí migraci.

Jednu z hlavních rolí při rozhodování o migraci hrají **kulturní**⁵ a **jazykové bariéry** mezi mateřskou a cílovou zemí. Tato skutečnost pak patří k hlavním příčinám nízké mobility obyvatel v Evropě⁶, přestože jsou zde jen nepatrné překážky, co se týče studia cizích jazyků a dle mého názoru i kultury. Potencionální migranti tak při svých úvahách upřednostňují země s co možná nejmenšími jazykovými a kulturními rozdíly a schopností multikulturní absorpce.

⁴ *Shields, M. P. a Shields G. M. (1993). [16., s. 18]*

⁵ Máme tím na mysli kulturu společnosti, resp. její zvyky, náboženství apod.

⁶ *Hassler a kol.* poukázali i na fakt, že země s historicky nejnižší mobilitou obyvatel trpí v průměru vyšší nezaměstnaností. [25.]

Na závěr nelze zapomenout na jeden z nejvýznamnějších socioekonomických aspektů migrace, a to **systém sociálního zabezpečení** a jeho štedrost. Potencionální migranty totiž jeví zájem o země se štedrým sociálním systémem a snadným přístupem k sociálním dávkám. Z čehož plyne, že v případě, kdy je migrace nákladná a jedinci jsou relativně dobře zabezpečeni proti riziku nezaměstnanosti doma, je nižší zájem o zaměstnání na území jiného státu či regionu, resp. nižší sklon k migraci.

Dalším klíčovým faktorem, který ovlivňuje nejen rozhodnutí o migraci, ale i velikost migračních toků, je **geografická vzdálenost** mezi domovskou a cílovou zemí. Na základě čehož lze předpokládat, že čím dále od sebe tyto země jsou, tím nižší je migrace. Tento závěr potvrdil např. *Borjas*, který mimo jiné studoval vliv geografické vzdálenosti mezi cílovou a původní destinací na migraci na základě dat ze Spojených států amerických. Příčinu tohoto negativního vztahu mezi geografickou vzdáleností a migrací lze spatřovat především v nákladech na stěhování, které se logicky s rostoucí vzdáleností zvyšují. Dále si myslím, že hraje svou roli i výše zmíněná kultura⁷, jejíž rozdílnost se rovněž zvětšuje s rostoucí vzdáleností mezi zeměmi. [49.]

Na závěr se lze ještě zmínit o **psychologických aspektech**, resp. nákladech migrace a **nejistotě** či riziku. Mezi psychologické náklady migrace patří např.: *frustrace z opuštění rodiny a přátel, strach z nového prostředí, nízké sebevědomí a nedůvěra ve vlastní schopnosti a další čistě individuální faktory*. Nejistotu a riziko lze rovněž zařadit pod psychologické aspekty migrace, jelikož také působí na duševní zdraví migrantů. Čím vyšší budou tyto náklady pro potencionální migranty, tím nižší budou migrační toky. Zde zvláště záleží na osobnosti potencionálního migranta. Je pravděpodobné, že tyto náklady přesídlení jsou tím nižší, čím více jsou si země kulturně a sociálně podobné.

2.3. Ekonomický růst vs. ekonomický rozvoj vs. rozvoj obecně

Ekonomický růst, ekonomický rozvoj a rozvoj jsou tři kategorie, jež jsou si na první pohled velmi podobné, nicméně jsou mezi nimi určité rozdíly, které mohou být společnostmi více či méně vnímány. Dokonce se stává, že jsou tyto pojmy považovány za synonymní výrazy. Tudíž stejně jako v předešlém případě, resp. v pojetí pojmu migrace, existuje i v případě rozvoje nepřeborné množství jeho definic a konceptů, které se mohou více či méně překrývat. V následujícím textu budou nastíněny nejen rozdíly mezi těmito pojmy, ale i můj pohled na tuto problematiku.

⁷ Kultura jednotlivých zemí je ovlivněna historickým vývojem, mentalitou, náboženstvím, podnebím apod. A čím blíže jsou si tyto země, tím pravděpodobněji se navzájem ovlivňovali a ovlivňují. Nemluvě o podobném historickém vývoji, který formoval tamní společnost.

Ekonomický růst se, na rozdíl od ekonomického rozvoje a rozvoje obecně, zabývá pouze sledováním kvantitativních ukazatelů. V tomto případě tedy půjde o námi nejúžeji vymezenou kategorii.

Lze jej nejjednodušeji definovat jako **růst reálného hrubého domácího produktu** či **reálného hrubého národního produktu**. *Kuznets* jej definuje jako dlouhodobý růst kapacity k poskytování stále rozmanitějšího ekonomického zboží obyvatelstvu. Dále tvrdí, že je založen na rozvíjející se technologii a institucionálních a ideologických úpravách, jež jsou požadovány. [36.]

Teorie a empirie se pak soustředí na jednotlivé faktory a podmínky, jež ovlivňují růst HDP a jeho součásti. Mezi hlavní činitele ekonomického růstu patří populační růst, akumulace kapitálu, technologický pokrok, přírodní zdroje, míra specializace a další. Ekonomického růstu pak může země dosáhnout dvojím způsobem a to buď cestou extenzivního růstu neboli zvýšením množství výrobních faktorů, ať už práce či kapitálu, nebo cestou intenzivního růstu, neboli zvýšením efektivity využití stávajících výrobních faktorů tj. technologickým pokrokem či organizačním zlepšením a růstem produktivity lidského kapitálu.

Ekonomický rozvoj představuje širší kategorii než ekonomický růst, tudíž sleduje kromě kvantitativních faktorů i faktory kvalitativní, které jsou pro vývoj společnosti mimořádně důležité. Na rozdíl od růstu je ekonomický rozvoj, jak už nám napovídá název, více méně zaměřený jen na sféru ekonomickou.

K nejjednodušším definicím, dle *Adamcové, Němečkové* a kol., patří ta, jež definuje ekonomický rozvoj jako ekonomický růst a strukturální změny, pod něž patří technicko-ekonomické změny ve struktuře výroby a sociálně-ekonomické změny ve společnosti. Čili odráží i změny v sociálně-ekonomických a technicko-ekonomických ukazatelích. Pod pojmem technicko-ekonomická změna si lze představit odvětvovou strukturální změnu produkce a zaměstnanosti, rozvoj technické infrastruktury, neboli rozvoj dopravy, telekomunikací a spojů, či využívání vědecko-technického pokroku. V případě sociálně-ekonomických změn se jedná například o změny ve vlastnických vztazích, životní úrovni, či rozvoj sociální infrastruktury. [1.]

Dle *Varadzina* a kol. [54. s 37] „*pod pojmem ekonomický rozvoj rozumíme vývoj kvalitativních momentů a konkrétních historických forem ekonomického systému.*“ Jinými slovy řečeno, jde o sledování změn vlastních ekonomických mechanismů a úvahy o tom, jak jednotlivé složky ekonomického systému uspokojují společenské potřeby.

Rozvoj, je posledním a zároveň nejširším pojmem, pod nějž, patří nejen předešlé ekonomické faktory a podmínky, ale i faktory a podmínky mimoekonomické, resp. neekonomické.

Dle Adamcové, Němečkové a kol. [1., s. 36] „zkoumat rozvoj společnosti znamená snažit se analyzovat dlouhodobý endogenní a kumulativní proces pokroku produktivity a odstraňování nerovností.“ Tato kategorie je svým obsahem velmi bohatá, jelikož zohledňuje dlouhodobé ekonomické, sociální a politické procesy a týká se mnoha vědních oborů. Pokud bychom tedy chtěli definovat rozvoj, museli bychom učinit normativní výběr. Studium rozvoje společnosti ve všech jejích aspektech je tak ctižádostivým záměrem, který ještě umocňuje potřeba zachytit dynamiku tohoto celku, resp. vývoj a proměnu této společnosti. Avšak zobrazení této dynamiky není zrovna jednoduchou záležitostí a není ani předmětem této práce.

Tato práce bude zaměřena na poněkud méně ambicióznější cíl, a to na posouzení vlivu migrace na ekonomický rozvoj, resp. hospodářství námi vybraných zemí či země. Bude se tedy zabývat nejen o ekonomický růst země, ale i strukturální změny v ní uskutečněné (viz. předešlá definice Adamcové, Němečkové a kol.) K tomuto účelu bude sestavena diagnóza nějaké ekonomiky, založená jak na kvantitativních, tak i kvalitativních ukazatelích. Budou použity jak jednoduché indikátory, např. HDP na hlavu, tak i indikátory složité, např. HDI. A bude-li to možné, doplníme je „barometry“ korupce či dobré správy a řízení, případně dalšími ukazateli chudoby apod. Co se týče historického vývoje teorií ekonomického růstu a rozvoje, ze kterých potom vychází teorie a následně pak empirie zabývající se migrací a jejím vlivem na ekonomický rozvoj zemí původu migrantů, tak ty naleznete, z důvodu omezeného rozsahu diplomové práce v příloze č. 2.

2.4. Faktory ovlivňující ekonomický růst a potažmo i rozvoj

Na základě teorií ekonomického růstu lze konstatovat, že existuje nespočet faktorů, jež působí na velikost a charakter ekonomického růstu. Tyto faktory, resp. příčiny ekonomického růstu, lze rozdělit na:

- **bezprostřední:**
 - fyzický kapitál
 - lidský kapitál
 - technologický pokrok
- **fundamentální:**
 - štěstí a náhoda

- *geografické faktory*
- *kulturní faktory*
- *institucionální faktory.*

Co se týče bezprostředních příčin ekonomického růstu, tak ty jsou všechny ovlivnitelné. Lze např.: zvýšit množství výrobních faktorů, zejména práce a kapitálu, čímž dochází k **extenzivnímu ekonomickému růstu**, nebo zvýšit celkovou produktivitu výrobních faktorů, prostřednictvím vzdělání, inovací, nových technologií, vědeckého pokroku apod., čímž dochází k **intenzivnímu ekonomickému růstu**. Všechny fundamentální příčiny ekonomického růstu však ovlivnit nejde, resp. všechny fundamentální příčiny jsou neovlivnitelné s výjimkou institucionálních faktorů. Štěstí a náhoda jsou prvním neovlivnitelným fundamentálním faktorem, pod kterým si můžete představit např.: nečekané události a katastrofy. Pod druhý fundamentální faktor ekonomického růstu lze zařadit rozlohu a umístění země či vliv podnebí. Mezi třetí a poslední neovlivnitelné fundamentální faktory ekonomického růstu, resp.: kulturní příčiny, patří náboženství, místní tradice a zvyky. Co se týče čtvrtého a jediného ovlivnitelného fundamentálního faktoru, a to faktoru institucionálního, tak sem patří soubor institucí, jež vycházejí z formy politického systému daného státu, demokratický vs. totalitní režim. [20.]

Kromě již výše uvedených faktorů dlouhodobého ekonomického růstu se lze zmínit o dalších, a to *míře úspor a investic, inflaci a její variabilitě, hospodářských cyklech, míře otevřenosti ekonomiky, vládní spotřebě, očekávané délce života a rozvoji finančních trhů*. V případě míry úspor a investic dochází k ovlivnění akumulace kapitálu, resp. roste-li míra úspor a potažmo míra investic, roste i akumulace kapitálu, která dle neoklasického modelu vede ke zvýšení dlouhodobého růstu. Dalším faktorem, který působí na ekonomický růst pozitivně, je očekávaná délka života, rozvoj finančních trhů či míra otevřenosti ekonomiky. V případě míry otevřenosti ekonomiky a jejího vlivu na ekonomický růst, z teorií zahraničního obchodu vyplývá, že otevřenější ekonomiky dosahují vyšších temp růst díky mezinárodní dělbě práce, specializaci a transferu technologií. Rozvoj finančních trhů zase vede k lepší alokaci zdrojů a následně vyššímu ekonomickému růstu. A očekávaná délka života je spojována s vyššími investicemi do zdravotnictví a lepšími pracovními podmínkami, což opět zvyšuje dlouhodobý ekonomický růst. Naopak mezi faktory, jež působí na dlouhodobý ekonomický růst negativně, patří inflace, hospodářské cykly a vládní spotřeba. U inflace se setkáte s jejím negativním dopadem na růst, až od

vyšších hodnot a to 8-10%, zatímco její variabilita ho poškozuje v jakékoliv výši. Hospodářské cykly, resp. jejich četnost a amplituda, ovlivňují efektivitu na trhu práce a kapitálu a potažmo i ekonomiku jako celek a její růst. Na závěr lze ještě zmínit o negativním dopadu vládní spotřeby, jejíž jednotka je zpravidla vynaložena méně efektivně než jednotka soukromé spotřeby. Mezi ekonomickým růstem a růstem vládní spotřeby tudíž existuje negativní vztah, resp. korelace. [35.]

2.5. Teoretické dopady migrace na ekonomický rozvoj

Migraci, samu o sobě, lze zařadit pod vnější faktory ekonomického rozvoje, spolu s mezinárodním obchodem, zahraničním kapitálem a mezinárodní rozvojovou pomocí a spoluprací. Nicméně ovlivňuje i lidský a fyzický kapitál, jež představují vnitřní rozvojové faktory. Působí tedy na celou řadu faktorů, jež ovlivňují ekonomický růst a potažmo i rozvoj. Navíc díky její velké rozmanitosti je těžké sestavit obecně platný seznam jejich možných dopadů a důsledků. V následujícím textu tedy budou nastíněny eventuelní dopady migrace (viz. Příloha č. 3⁸), jež lze rozdělit podle *Adamcové, Němečkové* a kol.:

- **dle úrovně:**
 - na *makro* dopady (např.: nižší nezaměstnanost)
 - na *mikro* dopady (např.: zlepšení životní úrovně migrantů)
- **dle objektu:**
 - dopady na *migranta* (např.: vyšší příjem)
 - dopady na *zemi původu* (např.: růst příjmové nerovnosti)
 - dopady na *zemi imigrace* (např.: daňové výnosy z příjmů migrantů)
 - dopady na *svět* jako celek (např.: globalizace hospodářství)
- **dle vědecké disciplíny:**
 - dopady na *demografii* (např.: velikost populace a její struktura)
 - dopady na *ekonomiku* (např.: uvolnění tlaků na trhu práce)
 - dopady na *společnost* (např.: změna postavení žen ve společnosti)
 - dopady na *politické prostředí* (např.: získání politické svobody a práv)
- **dle doby, než se projeví:**
 - dopady, jež se objeví *okamžitě*
 - dopady, jež se objeví až *se zpožděním*

⁸ V této příloze je, vzhledem k zaměření diplomové práce, nastíněn jen vliv emigrace.

- **dle doby jejich trvání:**

- dopady *dočasné*
- dopady *dlouhodobé*
- dopady *trvalé* [1.]

Jak už bylo výše zmíněno, tento výčet není úplným seznamem možných dopadů migrace, jelikož vždy záleží na konkrétních podmínkách v dané zemi. Tyto dopady samozřejmě mohou být jak pozitivní, tak negativní, kdy opět záleží na konkrétních podmínkách v té či oné zemi nebo na objektu, na nějž migrace působí. Například příliv imigrantů do země působí na ekonomiku jako celek sice pozitivně, jelikož dochází k produkci levnějšího zboží a služeb atd., avšak to již neplatí v případě domácí pracovní síly, která může být imigranty ohrožena. Samozřejmě tím je myšlena pracovní síla s nízkou hodnotou lidského kapitálu, resp. s nižším vzděláním a s nízkou kvalifikací či bez ní.

Z těchto důvodů se tato práce zaměřuje na konkrétní země či zemi, jež budou/bude předmětem naší analýzy. A jelikož je jejím cílem posoudit vliv migrace na ekonomický rozvoj vysílajících zemí, zaměří se speciálně na rozvojové země s vysokou mírou emigrace. Zvláště se pak zaměří na rozvojové země, protože dopad emigrace na ekonomický rozvoj těchto zemí patří k jednomu z nejdiskutovanějších otázek této problematiky. V následující kapitole, resp. třetí kapitole, se pak pokusí zdokumentovat dostupnou empirii na toto téma.

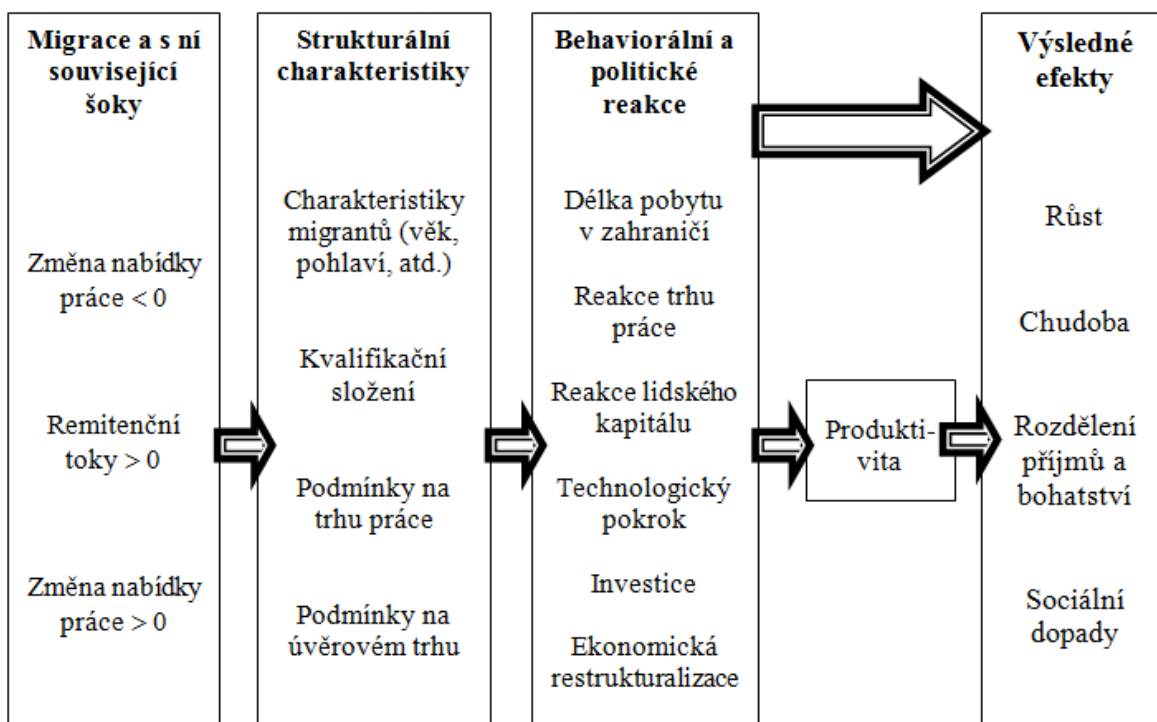
Na závěr je zapotřebí si uvědomit, že migrace ovlivňuje prostřednictvím řady výše zmíněných faktorů ekonomický růst, potažmo i rozvoj, a ten zase ovlivňuje migraci. Jde tedy o vzájemně provázané pojmy, jež na sebe navzájem působí a jejichž vztah nelze jednoduše definovat. Následující text tedy bude zaměřen na poměrně jasné implikace, a to remitence a nabídku práce, resp. lidský kapitál. Ostatní faktory, které jsou jen těžko měřitelné, jako je vliv diaspor, budou jen zmíněny.

2.6. Transmisní kanály a vzájemná spojitost migrace a rozvoje

Schéma č. 2.2 má zobrazovat transmisní kanály, jimiž migrace působí na ekonomický rozvoj a má dokumentovat již výše zmíněná specifika každé země, jež hrají hlavní roli v tomto mechanismu. **Prvním kanálem**, jehož prostřednictvím migrace ovlivňuje rozvoj vysílající země, jsou **změny na trhu práce**. Emigrace může vést k negativnímu šoku v nabídce práce, resp. úbytku pracovních sil, ke kterému dochází zejména v počátečních fázích migrace. Nicméně v jejich pozdějších stádiích mohou být šoky způsobené emigrací pozitivní v důsledku zpětné migrace či převážení imigrace.

Migrace dokonce může vést k masivnímu odchodu lidí s určitou kvalifikací, např. zdravotních sester, lékařů či učitelů, což negativně působí na akumulaci lidského kapitálu. Ve střednědobém horizontu zase může mírná emigrace vést ke zlepšení pobídek pro akumulaci a doplňování kvalifikace, a tak zvýšení produktivity. A právě problematika s tím spojená, tzv. brain-drain, stojí v popředí zájmu nejen odborné veřejnosti. Dalším kanálem, resp. **druhým kanálem**, jímž ovlivňuje migrace rozvoj, jsou pak **remittance**.

Schéma č. 2.2: Transmisní kanály, jimiž migrace působí na ekonomický rozvoj



Zdroj: [33, s. 26], vlastní úprava

Jak nabídka práce, tak posláze i remittance ovlivňují chudobu a růst, a to buď *přímo* za pomoci substituce a příjmových efektů, nebo *nepřímo* prostřednictvím změny produktivity. [33.]

2.6.1. Remittance

Remittance (*remittances*) představují protisměrný finanční tok odlivu pracovních sil ze země. *Obecně* jde o úspory, resp. o **tok peněz a zboží**, emigrantů, které jsou posílány domů. *Mezinárodní měnový fond* (*International Monetary Fund*; *IMF*) je dělí do třech kategorií, a to:

- **remittance pracovníků** (workers remittances)
- **zaměstnanecké kompenzace** (compensation of employees)
- **migrační transfery** (migrants' transfers).

Remittance pracovníků⁹ pocházejí od pracovníků, kteří zůstávají v zahraničí rok nebo déle. Zaměstnanecké kompenzace¹⁰ zase představují transakce pocházející od osob, které zůstávají v zahraničí méně než jeden rok. Na závěr migrační transfery¹¹, jež představují transfery zboží a financí související s přeshraniční migrací. Avšak reportování a statistické zachycování každé ze tří výše uvedených definičních kategorií samostatně se výrazně liší stát od státu, tudíž Mezinárodní měnový fond a Světová banka přistoupili k definici remitencí jakožto součtu všech tří kategorií dohromady. Přesto i tak ze statistického hlediska existuje mnoho dalších odchylek a konečně přijaté remittance se statisticky nerovnájí remitencím globálně odeslaným.

Mohou mít, jak už bylo výše zmíněno, podobu peněz či zboží (naturální forma remitencí) a v případě peněz jde o oficiální finanční převody peněz¹² nebo neoficiální převozy peněz¹³. Z tohoto důvodu lze velikost remitencí pouze odhadnout, a co se týče jejich dopadu na ekonomický rozvoj, tak ten závisí na jejich velikosti, formě a způsobu využití. [24.]

Jak je, patrné ze schématu č. 2.3 objem remitencí závisí především na **velikosti populace emigrantů**, na **úrovni jejich mezd** a **výši životních nákladů** v zemi jejich zaměstnání a vůbec **jejich sklonu k remitování**. Mzda těchto emigrantů závisí zejména na jejich osobních charakteristikách, a to pohlavím a vzděláním, a ekonomickém charakteru země, kde pracují. Co se týče sklonu k remitování, tak ten je rovněž ovlivněn osobními charakteristikami migrantů, a to již výše zmíněným *pohlavím* a *vzděláním*, dále pak *rodinným statusem*, *záměrem k návratu*, *dobou strávenou v zahraničí*, *finanční situací* a samozřejmě *pracovní pozicí*, charakteristikami země zaměstnání a původu a jejich vzájemným vztahem. Sklon k remitování je ovlivněn *politickým* a *finančním ohrožením*, *utrpením* a *strádáním*, *ekonomickou situací domácností*, *inkluzí emigrantů do společnosti* a *programy podpory* v zemích původu. V případě země zaměstnání se sklon k remitování odvíjí od *příležitosti pro integraci* a *usazení se* zde. Dále je ovlivněn *reálný mzdový diferenciál*, *směnným kurzem* a *formou*, *nákladností* a *rychlostí transferu remitencí*. [9.;24.]

⁹ Dle MMF je tento typ remitencí zachycen ve statistice platební bilance na běžném účtu, výnosy.

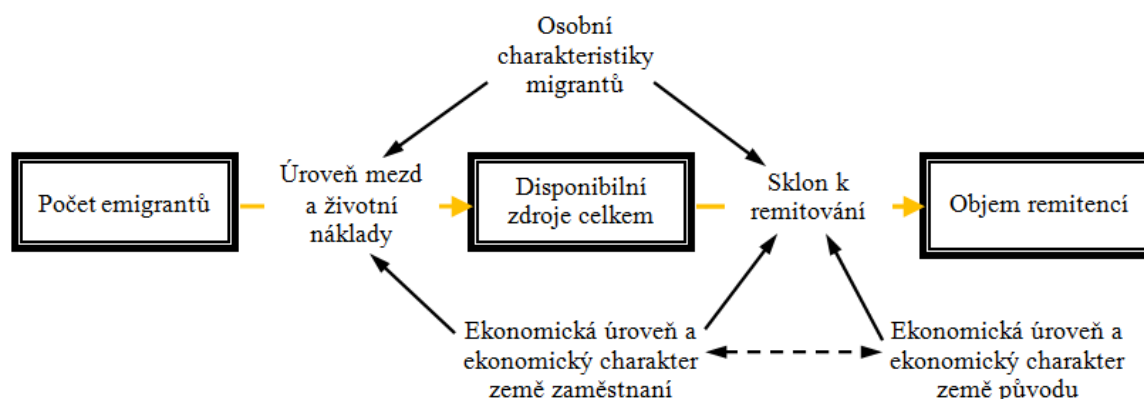
¹⁰ Dle MMF je tento typ remitencí zachycen ve statistice platební bilance na běžném účtu, běžné transfery.

¹¹ Dle MMF je tento typ remitencí zachycen ve statistice platební bilance na kapitálovém účtu.

¹² Jde především o elektronické převody peněz v hotovosti prostřednictvím specializovaných finančních institucí či bankovní bezhotovostní převody.

¹³ Jde především o osobní či kurýrní převoz hotovosti přes hranice. Tento způsob se uplatňuje i v případě zboží.

Schéma č. 2.3: Základní model remitenčních toků



Zdroj: [9., s. 14], vlastní úprava

Literaturu zabývající se remitencemi lze rozdělit do dvou částí, a to:

- literaturu zaměřenou na **příčiny a využití remitencí**
- literaturu zabývající se **makroekonomickými dopady remitencí**.

První segment literatury zdůrazňuje zejména roli **altruismu a rodinných vazeb**, jakožto hlavního motivu k převodům finančních prostředků. Jde v podstatě o to, že se emigranti za pomoci remitencí snaží zlepšit životní podmínky svých blízkých v zemi původu. Dalším motivem, o němž se tato literatura zmiňuje, je motiv **prosazení vlastních zájmů v zemi původu a motiv pojištění**. Tyto motivy lze dokonce rozdělit na šest základních motivů k remitencím, a to: *altruismus, obchodní směna, dědictví, strategické motivy, pojištění a investiční motivy*. V případě prvních čtyř motivů se jedná o individuální motivy. Zbývající dva pak představují jakési smluvním ujednáním mezi emigranty a jejich rodinami. [8.; 24.]

Druhý segment literatury se zabývá makroekonomickými dopady remitencí na přijímající země a inklinuje spíše k názoru, že remittance zvyšují rodinnou spotřebu a nejsou tedy investovány do produktivních aktiv, s výjimkou nemovitostí.¹⁴ Na druhé straně se objevují i názory, že remittance investované do neproduktivních aktiv mají na ekonomiku sice jen krátkodobý, ale i tak pozitivní dopad způsobený Keynesiánským multiplikačním efektem.¹⁵ Dále je v této literatuře zdůrazňován možný nepříznivý dopad remitencí na dlouhodobý ekonomický růst způsobený nižší participací pracovní síly či

¹⁴ Tento názor prosazovali ve svých pracích dle Bouhga-Hagbeho [8., s. 4]: „Obeirai a Singh (1980), Durand a kol. (1996), Gilani (1981), Glytsos (1993), Alderman (1996), Adams (1991 a 1998), Brown (1997), Sofranko a Idris (1999), Lopez a Seligson (1991) a Taylor (1992).“

¹⁵ Bouhga-Hagbeho [8., s. 4]: „Stahl a Habib (1989), Nishat a Bilgrami (1991), Glytsos (1993), Adelman a Taylor (1990) a Durand, Parrado a Massey (1996).“

asymetrickými informacemi mezi příjemci a zasilateli, což může vést k morálnímu hazardu.¹⁶ [8.]

2.6.2. *Brain-drain a brain-gain*

Brain-drain (česky *odliv mozků*) výraz, jež byl poprvé použit ve Velké Británii, a to v průběhu roku 1960, kdy mnoho tamních inženýrů a vědců emigrovalo do USA za vyššími platy a výhodnějšími podmínkami. Obvykle slouží k označení **emigrace vysoce kvalifikovaných pracovníků a odborníků z jedné země do druhé**. Tento jev se dostal do popředí zájmů v letech 1960-1970, kdy docházelo k masovým a trvalým emigracím vysoce kvalifikovaných a talentovaných odborníků, zejména výzkumných pracovníků a vědců, z rozvojových zemí, kteří představují velmi vzácný zdroj kapitálu. Tato skutečnost pak v těchto zemích vyvolala obavy z možných negativních dopadů odlivu mozků na hospodářský růst, vzdělání, rozdělení příjmů a blahobyt.

Brain-gain (česky *získávání mozků*) lze označit za opozitum brain-drainu. Brain-gain a brain-drain tak tvoří rub a líc jedné mince, a to migrace vysoce kvalifikovaných pracovníků. Jinak řečeno tam kde jeden ztrácí, druhý získá a naopak.

Faktory, jež ovlivňují migraci vysoce vzdělaných pracovníků, lze rozdělit dle *Pull-Push migračního modelu* na „**Push**“ a „**Pull**“ faktory **brain-drainu**.

Dle studií je hlavním faktorem při odlivu mozků, resp. push faktorem, *neatraktivní charakter vzdělávacích, ekonomických nebo intelektuálních podmínek v rozvojových zemích*. Někdy k ní dochází i v důsledku politické nestability. V případě migrace akademiků a výzkumných pracovníků jsou hlavním důvodem opuštění rodné země, zejména špatné platy, značně omezené možnosti dalšího vzdělání či profesního růstu, nedostatečná svoboda výzkumu, nedostatek finančních prostředků, a nejen finančních, ale i ostatních prostředků nutných k výzkumu, izolace od mezinárodní akademické debaty a vůbec dojem, že se zde podmínky nebudou zlepšovat.

Mezi pull faktory brain-drainu patří *nedostatek kvalifikovaných odborníků ve vyspělých ekonomikách a tudíž i rostoucí poptávka po nich ze strany těchto zemí*. Dalším faktorem je *demografická situace* ve vyspělých zemích, či existence *migračních sítí a stabilního a bezpečného prostředí* v nich. [21.]

Teoretickou literaturu na toto téma lze rozdělit na dvě části, a to:

- **tradiční brain-drainovou literaturu** (od 70. let 20. stol.)

¹⁶ Bouhga-Hagbeho [8., s 4]: „Itzigsohn (1995), Gilani (1981), Amjad (1986), Ahmed (1986) a Chami, Fullenkamp a Jahjah (2003).“

- **novou brain-drainovou literaturu** (od 90. let 20 stol.).

Tradiční brain-drainová literatura došla k závěru, že emigrace vysoce kvalifikovaných pracovníků má na zemi původů *negativní vliv*, jelikož ze země odčerpává vysoce produktivní lidský kapitál, který může být zdrojem inovací, ekonomického růstu a vůbec blahobytu v zemi jejich původu.

Nová brain-drainová literatura je založena na brain-gainu. Vychází z předpokladu, že migrující pracovníci získají v zahraničí vyšší mzdy, tudíž odliv mozků zvyšuje očekávaný výnos ze vzdělání, resp. motivuje domácí obyvatelstvo k dalším investicím do vzdělání, což může vést k prospěšnému odlivu mozků nebo čistému brain-gainu (brain-gain je větší než brain-drain) a ten pak vyvolává blahobyť a růst. Ten může být vyvolán i tzv. "zpětnou vazbou" (ex-post), kdy zpětná migrace těchto vysoce vzdělaných pracovníků přinese domů nové znalosti a dovednosti, jež byly získány právě v zahraničí, či povede k vytvoření obchodní a vědecké sítě. [45.]

3. Empirie vlivu migrace na země vysílající migranty

Migrace, pojem, který je spojený s lidstvem od jeho počátku až po současnost. Šlo by nadneseně říci, že historie lidstva je historií migrace. Nicméně i přes tuto bohatou historii, která bezpochyby přispěla k růstu světové ekonomiky, patří volný pohyb lidí, zvláště pak pracovních sil, k posledním překážkám v procesu globalizace. Proč tomu tak je? Nebylo by lepší tyto překážky úplně nebo, alespoň částečně odstranit? Co může migrace přinést jejím jednotlivým aktérům? Jaký má vliv na ekonomický rozvoj jednotlivých zemí?

Jak je vidět, existuje nespočet otázek, na něž není jednoduché, ne-li nemožné, odpovědět. Migrace je totiž, stejně jako rozvoj, pojmem multidimenzionálním, který je tvořen mnoha aspekty. Díky této vzájemné provázanosti nelze vztah mezi těmito dvěma pojmy snadno definovat. Přesto v této práci bude souvislost mezi migrací a rozvojem, resp. vliv migrace na ekonomický rozvoj vysílající země, alespoň nastíněna a za pomoci empirické literatury i doložena.

3.1. Data

Přestože existuje celá řada empirických studií zabývajících se migrací a jejími dopady na jednotlivé aktéry: migranty a jejich rodiny, zemi původu a cílovou zemi, a zkoumající příčiny těchto mezinárodních pohybů, jsou jejich závěry značně rozporuplné. Jedním z problémů je totiž omezenost dat.

Většina informací týkajících se mezinárodní migrace je založena na sčítání lidu, resp.: cenzech, které bohužel neumožňují zkoumat časové řady migračních toků. Na základě těchto dat tak nelze například stanovit migrační trendy či získat alespoň základní údaje k hodnocení dopadů migrace, jako jsou příjmy a další charakteristiky v době jejich přijetí. Je těžké nalézt bližší informace o vlastnostech imigrantů, nemluvě o emigrantech a navrátilcích. Náhled do této problematiky sice evidence obyvatelstva může poskytnout, avšak jen málo zemí má registry s takovou kapacitou a strukturou informací, která by byla potřebná k hlubšímu zkoumání sociálních a hospodářských dopadů mezinárodní migrace, plus většina politiků vyžaduje pouze informace o imigrantech, počtech víz a povolení k pobytu.

Existuje zkrátka celá řada otázek, na něž nelze za pomoci těchto dat odpovědět. Ať už je problémem výše zmíněná omezenost dat či jejich roztříštěnost nebo případná neexistence, k hlubšímu zkoumání migrace a jejich dopadů je zapotřebí tuto překážku překonat a podrobnější údaje získat. Na tomto poli tak začaly působit mezinárodní

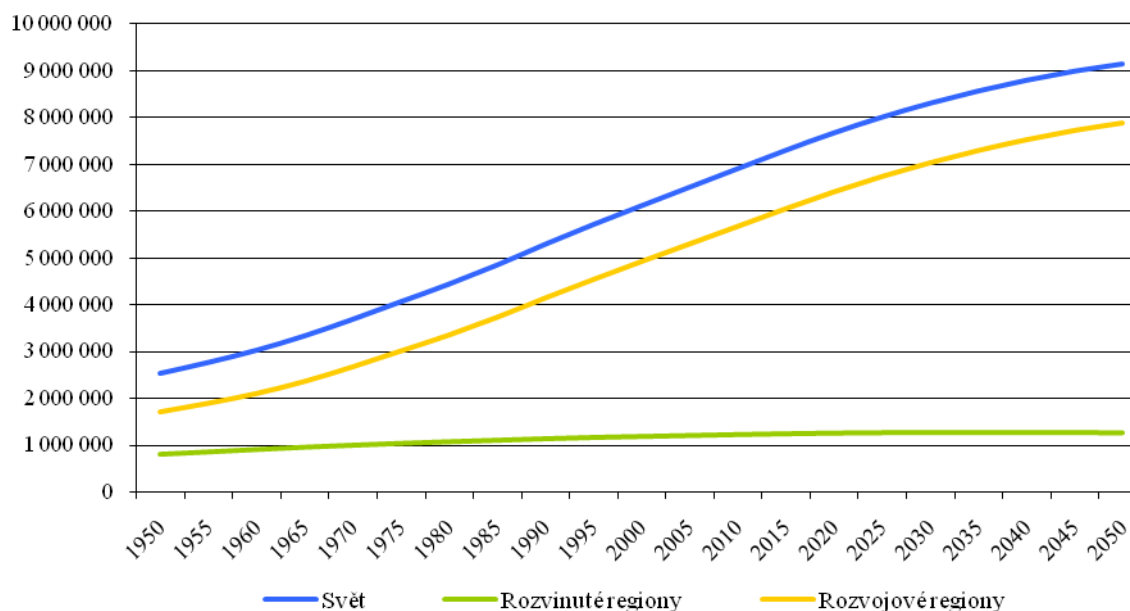
organizace, samozřejmě ve spolupráci s vládami a nevládními organizacemi, které se snaží zajistit, aby se statistické úřady, případně jiné instituce k tomu určené, v jednotlivých zemích řídily mezinárodními pravidly a začlenily standardní migrační otázky do šetření u domácností či jiných průzkumů. Získané údaje pak shromažďují a prezentují široké veřejnosti. Mezi tyto instituce patří např.: *Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj*, *Organizace spojených národů*, *Světová banka* atd. [28.]

Na závěr lze tedy jen říci, že přestože byl v této oblasti v posledních letech zaznamenán pokrok, a to zejména díky OECD, OSN, Světové bance a dalším agenturám, v podobě shromažďování a publikování veškerých dostupných cenzů a administrativních databází získaných z jednotlivých zemí, z velké části zůstávají migrační data stále nerovnoměrná, nesrovnatelná a jen těžko přístupná.

3.2. Globální význam migrace

V poslední době došlo k uznání rozvojového potenciálu migrace a k zaměření mezinárodního myšlení na její možné pozitivní účinky. Je tedy zkoumán potenciál migrace jako možné řešení ke zlepšení situace ve třetích zemích na místo resp.: ve spojení s rozvojovou pomocí, včetně hospodářských, sociálních a kulturních příspěvků migrantů a zmírnění tlaku, ať už demografického či na trhu práce v zemi určení i původu.

Graf č. 3.1: Projekce vývoje světové populace v tisících (střední varianta)



Zdroj: [53. (a)]

Není pochyb o potencionálu migrace v případě řešení problémů se stárnutím a úbytkem obyvatel v rozvinutých zemích (viz.: graf č. 3.1), z čehož plyne i tamní úbytek

pracovních sil a rostoucí poptávka po zahraniční pracovní síle. Migrace tak může nejen zmírnit stárnutí a úbytek populace ve většině zemí vyspělého světa (viz.: tabulka č. 3.1 a č. 3.2), oproti mladé a rostoucí populaci v rozvojových zemích, ale i vyřešit případné problémy těchto zemí na *trhu práce*. Je totiž faktem, že mnoho rozvojových zemí čelí převisu nabídky pracovních sil ve srovnání s místními pracovními příležitostmi. [28.]

Tabulka č. 3.1: Projekce vývoje světové populace dle věku (v tis. a %)

Svět										
Rok	0-14	15-24	25-64	65+	celkem	0-14	15-24	25-64	65+	celkem
1950	862 818	461 214	1 074 771	130 543	2 529 346	34,1%	18,2%	42,5%	5,2%	100,0%
2010	1 861 505	1 218 070	3 305 636	523 478	6 908 689	26,9%	17,6%	47,8%	7,6%	100,0%
2050	1 797 296	1 208 629	4 657 199	1 486 861	9 149 985	19,6%	13,2%	50,9%	16,2%	100,0%
Rozvinuté regiony										
Rok	0-14	15-24	25-64	65+	celkem	0-14	15-24	25-64	65+	celkem
1950	222 171	138 314	387 614	63 927	812 026	27,4%	17,0%	47,7%	7,9%	100,0%
2010	204 262	158 571	677 091	197 304	1 237 228	16,5%	12,8%	54,7%	15,9%	100,0%
2050	196 608	134 246	610 235	334 153	1 275 242	15,4%	10,5%	47,9%	26,2%	100,0%
Rozvojové regiony										
Rok	0-14	15-24	25-64	65+	celkem	0-14	15-24	25-64	65+	celkem
1950	640 647	322 900	687 158	66 616	1 717 321	37,3%	18,8%	40,0%	3,9%	100,0%
2010	1 657 243	1 059 499	2 628 544	326 174	5 671 460	29,2%	18,7%	46,3%	5,8%	100,0%
2050	1 600 687	1 074 383	4 046 964	1 152 708	7 874 742	20,3%	13,6%	51,4%	14,6%	100,0%

Zdroj: [53. (a)]

Tabulka č. 3.2: Medián věku (v letech)

Průměrný věk	Rok		
Region	1950	2010	2050
Svět	24,0	29,1	38,4
Rozvinuté regiony	29,0	39,7	45,6
Rozvojové regiony	21,6	26,8	37,2
Kontinent	1950	2010	2050
Afrika	19,2	19,7	28,5
Asie	22,3	29,0	40,2
Evropa	29,7	40,2	46,6
Latinská Amerika a Karibik	20,0	27,7	41,7
Oceánie	28,0	33,0	39,1
Severní Amerika	29,8	36,9	42,1

Zdroj: [53. (a)]¹⁷

¹⁷ *Více rozvinuté regiony* (rozvinuté): zahrnují všechny regiony v Evropě a Severní Americe, Austrálii a na Novém Zélandu a Japonsku. *Méně rozvinuté regiony* (rozvojové) : zahrnují všechny regiony Afriky, Asie (kromě Japonska), Latinské Ameriky a Karibiku a Melanésie, Mikronésie a Polynésie).

To vše spolu s probíhající integrací a globalizací zvyšuje potřebu vytvořit přiměřené a transparentní mechanismy pracovních migrací, jež by umožnily dnes i v budoucnu soulad mezi nabídkou a poptávkou po práci ve světě. Je totiž velmi pravděpodobné, že nedojde-li k uvolnění tohoto posledního kanálu globalizace, dojde k nepříznivému ovlivnění globálního hospodářského růstu a zřejmě i ke zvýšení nelegální migrace a obchodování s lidmi.

Dle *Global Economic Prospects*¹⁸, zvýšením migrace realizuje svět, jako takový, nemalý zisk. Nicméně ne pro všechny by bylo toto zvýšení migrace prospěšné. Tato skutečnost vyplývá z faktu, že nově přichozí migranti by byli blízkými substituty migrantů předchozích. Dále lze na základě tohoto dokumentu usoudit, že pracovně tržní omezení představují v současné době pro světovou ekonomiku daleko větší zátěž, než omezení obchodu. Nemluvě o tom, že zisky z nárůstu migrace jsou výhodnější pro rozvojové země než ty vyspělé a přispívají, tak k „vyrovnávání“ příjmových rozdílů mezi těmito zeměmi. Co se týče dopadu mezinárodní migrace **na svět jako celek**, tak ten je na základě výše uvedeného a vůbec, resp. nejen dle *Global Economic Prospects*, pokládán za **pozitivní**. [23.]

3.3. Dopady emigrace na rozvoj

Není pochyb, že migrace ovlivňuje samotné její aktéry, avšak je zapotřebí si uvědomit, že jí mohou být ovlivněni i lidé, jež se nepohybují, a to rodiny migrantů a komunity v zemích původu a rodiny a komunity v zemích určení. Tyto dopady migračních pohybů jsou mnohdy rozhodujícími faktory při utváření celkového lidského rozvoje.

Větší pozornost byla do nedávna věnována hlavně dopadům migrace **na cílovou zemi**, což je samozřejmě logické, jelikož většinu cílových zemí představují země vyspělé. Přistěhovalci jsou mnohdy v těchto zemích vnímáni jako cizinci, jež domácímu obyvatelstvu berou práci a pokud ji nemají, jsou považováni za příživníky čerpající dávky ze sociálního systému apod. A přestože existuje celá řada empirických důkazů, že jsou tyto obavy přehnané a často neopodstatněné, jsou imigranti společností stále negativně vnímáni. Existuje tudíž mezi nimi a místními lidmi a nejen jimi, ale i jinými přistěhovaleckými skupinami, sociální napětí, které se nepochybně v období recese zvětšuje. Tento fakt má pak bezesporu vliv na politické prostředí a přijímaná opatření týkající se imigrační politiky.

¹⁸ K modelování dopadů migrace na rozvoj země byl použit Model všeobecné rovnováhy.

V **místě původu** migrantů mohou tyto pohyby ovlivnit nejen příjmy a spotřebu, ale i vzdělání, zdravotnictví a vůbec širší kulturní a společenské procesy. Většinou se hovoří o příznivých dopadech emigrace na zemi původu, avšak do popředí zájmu se v poslední době dostává i tzv. brain-drain, česky odliv mozků. Je tedy zapotřebí prozkoumat i případné ztráty domácí země způsobené migrací. Nicméně předtím než zde budou zkoumány možné účinky, je nutné si uvědomit, že toto bádání je složité, jelikož dopady podléhají konkrétnímu kontextu a změnám v čase. Tudíž jejich povaha a rozsah, bude záviset na řadě proměnných, mezi něž patří osoba, jež se pohybuje, její tendence k udržení spojení, které může ovlivnit toky peněžních prostředků, znalostí a myšlenek, a vůbec úmysl budoucího návratu. Mnohdy jsou dopady migrace na místní komunity mnohem výraznější než její dopady na národní úroveň, jelikož zde existuje tendence k velkému pohybu z konkrétních míst. [28.]

Obecně platí, že největší dopad má migrace na domácnosti bez migranta, jelikož ty nejsou příjemci remitencí, tudíž nemají dodatečný příjem ze zahraničí. Kromě toho je možné, že díky růstu spotřeby domácností s migranty bude růst domácí cenová hladina či díky růstu importu dojde k apreciaci měny a následnému snížení konkurenceschopnosti tamního zboží v zahraničí, což může vést ke snížení výroby a následnému propouštění atd. Samozřejmě, že emigrací mohou být ovlivněny i obce, kraje a dokonce i národ jako celek. Právě proto teď bude postupně věnována pozornost jednotlivým aktérům, jež mohou být emigrací ovlivněni.

3.3.1. Účinky na úrovni domácností

V řadě rozvojových zemí představuje migrace *rodinnou strategii*, jež má zlepšit nejen emigrantovi vyhlídky, ale i vyhlídky ostatních členů rodiny. Dochází při ní zároveň k tzv. diverzifikaci rizika činnosti domácnosti.

Jak je známo, migrace sebou nese značné náklady, ať už jde o náklady peněžní či psychické, proto na oplátku za podporu, může rodina očekávat finanční příspěvek, který jí plyne od člena rodiny v zahraničí. Jde o tzv. **remittance**, které mohou být použity k financování bezprostřední spotřeby či investic.

Jak bylo výše zmíněno, důležitou funkcí těchto peněz je diverzifikovat zdroje příjmů rodin, které mohou být postiženy *hospodářským poklesem, politickým konfliktem, klimatickým rozmarem* či „*nepřízní osudu*“ (v podobě ztráty zaměstnání, nemoci či úrazu). *Human Development Report* např.: uvádí několik příkladů z nedávné doby, a to hurikán Jeanne na Haiti (2004), vlny tsunami v Indonésii a na Srí Lance (2004) a zemětřesení

v Pákistánu, a studie učiněné v Botswaně, El Salvadoru, na Jamajce a Filipínách. Všechny výše zmíněné studie potvrdily vliv klimatických změn na remitence, které se při výkyvech počasí či živelných pohromách zvýšily. V případě tohoto vzorku chudých zemí došlo ke zvýšení převodů, jež kompenzovalo 20% škod způsobených hurikány, v případě El Salvadoru se díky neúrodě způsobené výkyvy počasí zvýšila pravděpodobnost remitencí ze Spojených států o 24% a v případě Filipín dokonce remitence kompenzovaly 60% ztrátu příjmu způsobenou srážkami. [28.]

Avšak je třeba si uvědomit, že tento druh ochrany mohou emigranti poskytnut pouze v případě, že jejich příjmy jsou dostatečně velké a neklesají zároveň s příjmy jejich rodin. To vše závisí na povaze a rozsahu šoku, stejně jako na umístění emigrantů. Zde lze uvést v podstatě aktuální případ globální ekonomické krize, která postihla nejen rodiny emigrantů, ale i emigranty samotné. Pokles finančních prostředků posílaných do rozvojových zemí tak poklesl z 325 mld. dolarů v roce 2008 na 307 mld. dolarů v roce 2009, což představuje 5,5% pokles. V současnosti resp.: v roce 2010 je výše oficiálních remitencí zasílaných do rozvojových zemí odhadována ve stejné výši jako v roce 2008, tedy 325 mld. dolarů¹⁹, a i v následujících letech je očekáván jejich růst. Nicméně toto globální ekonomické oživení je vzhledem ke kolísavému vývoji měn a cen komodit a samozřejmě rostoucímu antiimigračnímu citění křehké. [40.; 48.]

Kromě výše uvedené diverzifikace zdrojů příjmu rodiny, které snižuje riziko, že zůstane rodina úplně bez prostředků, a kompenzace ztráty dosavadního příjmu emigranta, vedou remitence ke zvýšení příjmu domácností s emigrantem. Tento fakt pak může vést ke změnám v jejich *úsporách, struktuře výdajů a dřívějším, typickém chování*. Například chudé rodiny díky remitencím mohou uspokojit své základní potřeby a zároveň zvýšit své výdaje na bydlení, vzdělání nebo zdraví, což by bezpochyby pozitivně ovlivnilo nejen blahobyt těchto rodin, ale i společnosti jako celku. Přesto může nastat i opačná situace, kdy migranti pracují převážně v zaměstnáních, které nevyžadují žádné vzdělání, což může vést ke snížení investic do lidského kapitálu u těch, jež zamýšlejí emigrovat (viz. následující text). Dále může migrace s remitencemi ovlivnit i situaci na trhu práce, resp. rozhodnutí o účasti na něm, nemluvě o jejich vlivu na podnikání.

Vliv remitencí na **úspory** a výdaje domácností zkoumali ve své práci např.: *Fajnzylber a López*. Svou analýzu prováděli na základě šetření v domácnostech,

¹⁹ Světová banka změnila definici rozvojových zemí, tudíž Polsko, které dle odhadů obdrželo 9,1 miliardy dolarů v roce 2010, již není klasifikováno jako rozvojové země.

prováděného v šesti zemích Latinské Ameriky a Karibiku, které obsahovaly informace o příjmu a výdajích. V případě úspor se potvrdilo, že jejich míra roste spolu s příjmem. Dále bylo při rozdělení domácností na příjemce remitencí a ostatní domácnosti a jejich rozčlenění dle příjmu na jednotlivé kvantily vyzorováno, že v případě domácností bez remitencí se nic nemění. V případě příjemců již tento efekt nelze jednoznačně potvrdit. Ukázalo se totiž, že ve všech zemích mají příjemci z nižších vrstev vyšší míru úspor než ostatní domácnosti se stejnými charakteristikami. Tento efekt se s rostoucím příjmem postupně ztrácí až je negativní resp.: příjemci z vyšších příjmových kvantilů mají nižší míru úspor, než stejný typ domácnosti bez příjmů ze zahraničí. *Fajnzylber* a *López* se domnívají, že výše uvedené je způsobené různým účelem remitencí. V případě nižších příjmových tříd fungují převody spíše jako ex-ante mechanismus zvládnání rizika negativních šoků na příjem na rozdíl od vyšších příjmových tříd, které je naopak uplatňují jako mechanismus ex-post. Příjemci remitencí tedy uloží méně, než ostatní domácnosti s podobnými vlastnostmi, avšak to ještě nutně neznamená, že spotřebují veškeré obdržené remittance. *Fajnzylber* a *López* tak došli pouze k závěru, že **míra úspor z remitenčních příjmů je nižší, než z příjmů neremitenčních**. [19.]

Neexistuje moc studií, které se zabývají souvislostmi mezi finančními převody a **strukturou výdajů** domácností. Zde si lze uvést například *Taylor* (1992), *Adamse* (2005), *Taylor* a *Mora* (2006), *Castalda* a *Reillyho* (2007) a samozřejmě *Fajnzylberga* a *Lópeze* (2008). *Taylor* zkoumal tento vzájemný vztah na základě dat z venkovského Mexika a zjistil, že příjemci remitencí mají tendenci více investovat do zemědělských aktiv (např.: dobytka). *Adams* tyto závěry potvrdil na základě dat z Guatemaly, kde rodiny přijímající finanční prostředky ze zahraničí směřují menší podíl celkových příjmů na potraviny a další netrvanlivé zboží a naopak větší podíl svých příjmů utrací za zboží dlouhodobé spotřeby, bydlení, vzdělání a zdraví. *Castaldo* a *Reilly*, prováděli svůj výzkum v Albánii a na rozdíl od předchozích autorů zjistili, že domácnosti, které přijímají zahraniční převody, vykazují vyšší mezní sklon ke spotřebě potravin než domácnosti, které nepobírají žádné remittance, nicméně toto zvýšení bylo pouze mírné ve výši 3,1% a lze ho vysvětlit přechodem domácností ke kvalitnějším potravinám. Přesto tato studie koresponduje s výše uvedenými závěry a to, že převody finančních prostředků mají tendenci **zvýšit sklon ke spotřebě zboží investičního typu či dlouhodobé spotřeby**. [10.]

K trochu jiným závěrům došli ve své práci *Fajnzylber* a *López*, kteří rovněž zkoumali souvislosti mezi remitenčními a strukturou výdajů, avšak zohlednili i vliv příjmu,

resp. příjmového kvantilu, ve kterém se rodina s příjmem ze zahraničí nachází. Je „pravdou“, že domácnosti přijímající finanční prostředky ze zahraničí utratí v průměru méně za jídlo a více za zboží dlouhodobé spotřeby. Výše uvedené závěry však platí pouze pro populaci jako celek, jelikož v případě jejího rozdělení dle příjmu se výsledky pro jednotlivé příjmové kvantily a země liší. V případě Mexika vykazuje pouze dolní příjmový kvantil podobné závěry jako celá populace, zatímco u bohatších se výdaje na spotřební zboží zvýšily a výdaje na vzdělání a bydlení snížily, tudíž příjmy v tomto případě produktivněji využívá chudší vrstva obyvatelstva. Nicméně u většiny zemí, v rámci analýzy *Fajnzylbera* a *Lópeze*, byl vypořádan v horních příjmových kvantilech růst výdajů na vzdělání a zdraví. Došli tak k závěru, že s výjimkou Mexika mají remittance příznivý vliv pouze na měnící se strukturu spotřeby směřující k **vyšším výdajům na vzdělání a zdraví u střední a vyšší příjmové třídy**. V případě **nízkých příjmových tříd** výsledky potvrzují známé stanovisko, že jsou **remittance využívány spíše k nákupu spotřebního zboží**. [19.]

Co se týče vlivu migrace a remitencí na **vzdělání a zdraví**, tak dle *Human Development Report*, *Fajnzylbera* a *Lópeze* a dalších empirických studií mají převody finančních prostředků tendenci uvolnit rozpočtové omezení, které by jinak donutilo děti odejít ze školy a snížilo jejich vzdělání. Remittance tedy v konečném důsledku mohou vést ke snížení dětské práce a minimálně ke zvýšení jejich gramotnosti. Dle *Human Development Report* stojí např.: v Guatemale za zvýšenými výdaji za vzdělání právě vnitřní a mezinárodní migrace. Zvláště pak větší naděje k migraci může posílit pobídky k investicím do vzdělání, což se potvrzuje například v případě Fidži, kde přestože dochází k vysoké emigraci pracovníků s vyšší kvalifikací, jejich absolutní počet se výrazně zvýšil. Řada vlád, včetně Filipín, tak přijala taktiku, jež šíří práci v zahraničí z části tím, že vytváří dovednosti doma. Na základě výše uvedeného by se dalo usoudit, že v rodinách přijímajících remittance dochází ke zvýšení pravděpodobnosti dokončení školy, protože děti mají lepší vyhlídky spojené s migrací, tudíž existuje významný vliv remitencí na dosažené vzdělání. Tento předpoklad se však nepotvrdil v případě Mexika, kde byl prokázán pouze vliv peněžních prostředků na snížení dětské negramotnosti, jelikož výsledky v oblasti vlivu na školní docházku byly smíšené²⁰. Tato skutečnost by dle mého názoru mohla být způsobena např.: menší vzdáleností mezi Mexikem a USA, kde byly

²⁰ Remittance měly pozitivní vliv na školní docházku u dětí do 5 let, bezvýznamný vliv u dětí ve věku 6-14 let a negativní u mládeže ve věku 15-17 let.

a jsou Mexičané najímáni hlavně na nekvalifikované pracovní pozice, jsou zde tedy již vytvořeny určité migrační sítě. A vezme-li se v úvahu, že do USA míří vysoce kvalifikovaná pracovní síla z celého světa, je pro ně v případě, že zamýšlejí emigrovat, zbytečné mít vyšší vzdělání. Pravděpodobně zde bude hrát svou roli i vliv nelegální migrace.

V oblasti zdraví může emigrace, a s ní spojené remitence bezpochyby zlepšit výživu tamního obyvatelstva a jak je známo, dobře „živené“ obyvatelstvo trpí méně nemocemi, resp. je v lepší tělesné i zdravotní kondici, a tudíž může být i produktivnější. Navíc mohou být prostřednictvím emigrace předávány získané poznatky a postupy v oblasti zdravotní péče. Dle *Human Development Report* existují důkazy, že vyšší příjmy a lepší znalosti měly pozitivní vliv na sazby kojenecké a dětské úmrtnosti. Tyto výsledky potvrzuje i řada empirických studií, a to práce *Kanaiaupuniho* a *Donata* či *Lopeze-Cordovi*, jež zkoumali vliv na dětskou úmrtnost, *Hildebrandta* a *McKenzieho*, kteří zkoumali vliv na kojeneckou úmrtnost a porodní váhu, a samozřejmě *Fajnzylbera* a *Lópeze*, jež zkoumali vliv remitencí na antropometrické ukazatele u malých dětí (1-5 let), a to správnou váhu a výšku dle věku²¹. [19; 28.]

Dalším zkoumaným dopadem emigrace a s ní spojených remitencí je jejich vliv na **chudobu a příjmovou nerovnost ve společnosti**. Kdy je zapotřebí vzít v úvahu nejen *způsob vynaložení* těchto finančních prostředků, ale i *faktor času*. Chudí mohou získat, pokud jsou remitence využity způsobem, jenž generuje místní zaměstnanost, jako je stavba domu, nebo jsou-li zavedené nové podniky či rozšířeny podniky stávající. Dokonce některé studie zjistily, že rodiny s migrantem častěji podnikají a mají větší mezní sklon k investicím než domácnosti bez nich. Z tohoto důvodu je často kritizována jejich spotřeba, která je viděna pouze jako neproduktivní činnost bez vlivu na ekonomický rozvoj. Avšak než se projeví tento pozitivní účinek investic v plné míře, mohou uplynout celá desetiletí. Nemluvě o tom, že je zapotřebí, aby bylo pro tyto investice příznivé politické a ekonomické klima.

Nicméně se ukázalo, že i spotřeba má pozitivní vliv na ekonomický růst a rozvoj, a to hned ze dvou důvodů. Za prvé, spotřeba může v chudých komunitách vytvářet dlouhodobě investiční efekt, jelikož zlepšení výživy a ostatních základních položek

²¹ Dobré indikátory zdravotního stavu, ať už z krátkodobého či dlouhodobého hlediska. Jelikož nižší hmotnost, než je obvyklé u dětí tohoto věku, je spojená s podvýživou a vyšším rizikem úmrtí, a nižší postava zase naznačuje nižší vzrůst v dospělosti, ve spojení s podvýživou lze předpokládat křehčí tělesnou konstrukci v dospělosti a větší náchylnost k nemocím.

spotřeby významně posiluje lidský kapitál, a tím pádem i budoucí příjmy (viz.: výše uvedený text). Za druhé, z většiny těchto výdajů, bude mít prospěch místní hospodářství, nemluvě o multiplikačním efektu. Přesto výše zmíněné nemusí být vždy pravdou, jelikož remitence sice povedou ke zvýšení kupní síly domácího obyvatelstva resp. příjemců remitencí, což následně povede k růstu domácí poptávky, která však nemusí být uspokojena domácí nabídkou, ale naopak importem, což způsobí zhoršení obchodní bilance. [28.]

3.3.2. Dopady emigrace na podnikání

V řadě studií věnujících se emigraci a zpětné migraci je zdůrazňován sklon vracejících se migrantů či příjemců remitencí k investování do spotřeby, což jak bylo výše zmíněno, nemusí nutně znamenat neproduktivně využití peníze, ale právě naopak. Emigrace totiž může přinést tolik potřebné finanční prostředky a zkušenosti k rozvoji podnikání v zemích původu. Může například pozitivně stimulovat odvětví, jež zajišťují komunikaci s migranty v zahraničí nebo cestovní ruch a vůbec podpořit rozvoj drobného podnikání či samozaměstnání v zemi.

V jedné z prvních studií o vlivu migrace a následném návratu migrantů, jež byla provedená *Kingem a kol.* v Itálii mezi léty 1950-1980, bylo zjištěno, že si navrátilci často otevřeli malé podnikání ve formě obchodu či baru. To samé potvrdila i studie návratů migrantů do Turecka od *Gitmeze*, kde si migranti po návratu otvírali rovněž malé prodejny bez většího vlivu na hospodářský rozvoj atd. Celá řada těchto dřívějších studií tak souhlasí s názorem, že úspory a remitence migrantů jsou jen zřídka investovány do produktivních činností, ale právě naopak. Tyto finanční prostředky jsou mnohdy utraceny za nákup domů či pozemků, případně jsou použity na činnosti, jimiž se chtějí remigranti zviditelnit resp.: získat určitou prestiž. A přestože jsou všechny tyto výdaje vynaloženy na ne zrovna produktivní činnosti, mají multiplikační efekt na místní hospodářství a získané společenské postavení, může pomoci těmto vlastníkům podniků v jejich podnikání. [34.]

McCormick a *Wahba* zkoumali iniciativu vracejících se migrantů do Egypta v oblasti podnikání, jak se jejich podnikové charakteristiky a umístění jejich podniků liší od jiných podniků a dopady na geografické nerovnosti. Celkové výsledky podporují pozitivní vliv zpětné migrace na podnikové investice v městských oblastech. *Kilic*, *Carletto*, *Davis* a *Zezza* zase zkoumali, na základě dat z průzkumu domácností prováděného v roce 2005 v Albánii, zpětnou migraci a vlastnictví podniků v Albánii resp.: investice uskutečněné doma. Na základě své empirické analýzy došli k závěru, že

práce v zahraničí působí na zakládání malých podniků doma pozitivně. Dle jejich odhadů existuje silný pozitivní vztah mezi zpětnou migrací a vlastnictvím podniků, k těmto investicím však dochází až po dokončení procesu akumulace peněžních prostředků a dovedností potřebných k úspěšnému řízení těchto podniků. *Black, King a Tiemoko* analyzovali vztah mezi migrací, rozvojem a zmírněním chudoby v Ghaně. Došli rovněž k závěru, že toky finančních prostředků ze zahraničí jsou sice **významným zdrojem financování malých a středních podniků**, nicméně nedostatek kapitálu není navrátilci považován za hlavní překážku v podnikání. Nejzávažnější problémy zde totiž vznikají v oblasti práva, politiky a regulace, dále pak v oblasti uvádění produktů na trh, či v oblasti služeb. Jelikož byl zkoumaný vzorek malý a statisticky nereprezentativní výše zmíněné závěry jsou pouze orientační. [7.; 34.; 39.]

3.3.3. Makroekonomické účinky emigrace na zemi původu

Odliv mozků, nebo-li odchod části vzdělané pracovní síly do zahraničí, patří k jednomu z nejdiskutovanějších otázek týkající se migrace. A vzhledem k tomu, že je k dispozici velké množství důkazů poukazujících na význam lidského kapitálu pro rozvoj a mnoho rozvojových zemí spotřebovává významnou část veřejných prostředků na vzdělání, není se čemu divit. Domovské země tímto způsobem přicházejí o potenciální pozitivní externality generované vzdělanými pracovníky (lékaři, inženýři či podnikatelé), potenciální daňové výnosy z příjmů těchto lidí a samozřejmě ztrácí i část veřejných prostředků vynaložených na jejich vzdělání. Na druhou stranu mohou takto postižené země inkasovat z emigrace vysoce vzdělané pracovní síly i potenciální zisky v podobě domů zaslaných peněžních prostředků či navázání kulturních a hospodářských vazeb mezi domovskou a cílovou zemí.

První systematický pokus o zhodnocení rozsahu a povahy migrace kvalifikovaných pracovníků byl vytvořen v roce 1998 *Carringtonem a Detriagiachem*. Ti zkonstruovali odhad míry emigrace pro pracovníky z 61 rozvojových zemí dle úrovně vzdělání (primární, sekundární a terciární) na základě sčítání lidu z USA²² a údajů z OECD²³ a práce *Barra a Leeha*²⁴. Jejich studie se ale opírá o velmi silné předpoklady a trpí mnoha nedostatky, ať už jde o vyloučení migrace typu jih-jih či nerozlišení vysoce kvalifikovaných imigrantů, jež získali toto vzdělání až v cílové zemi. Některé nedostatky,

²² Údaje o kvalifikačním složení přistěhovalců.

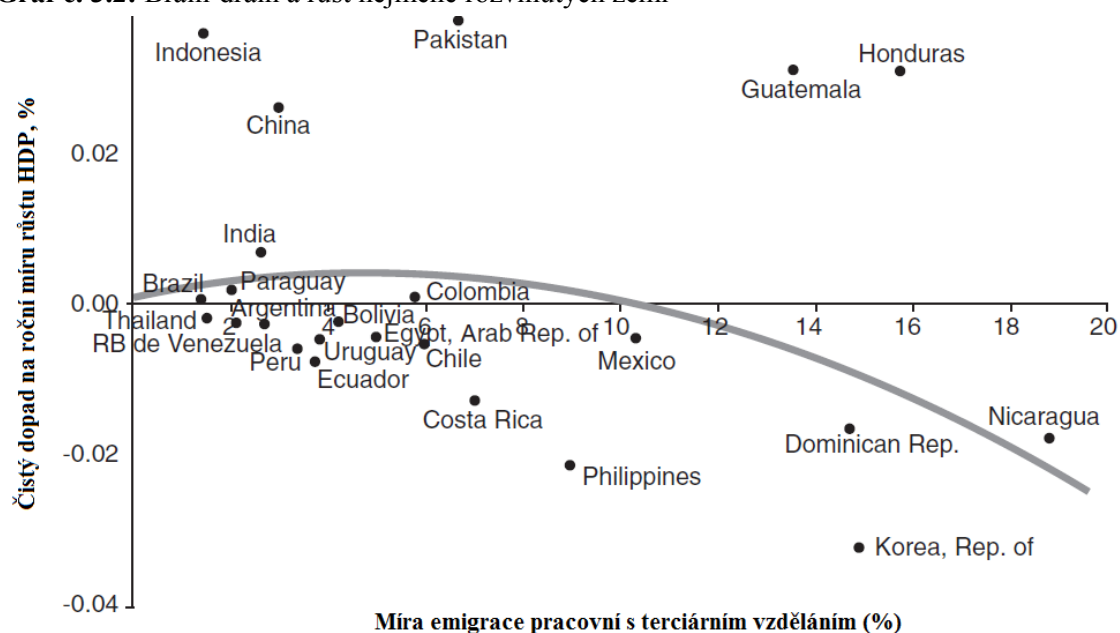
²³ Údajů o přistěhovalectví podle země původu.

²⁴ Údaje o dosaženém vzdělání v zemích původu.

např.: výše zmíněná úroveň dosaženého vzdělání migrantů, byly následně odstraněny ve výzkumu prováděném *Docquierem* a *Marfoukem* a vydaném v roce 2006. V roce 2007 pak *Docquier*, *Lowell* a *Marfouk* vydali aktualizovaný a rozšířený *Docquierův-Marfoukův* datový soubor o aspektu pohlaví. Bohužel migrace typu jih-jih není ani v tomto datovém souboru podchycena. [6; 38]

Empirické studie se zabývají především otázkou, zda migrace vysoce kvalifikovaných pracovníků stimuluje úroveň doma dosaženého vzdělání či ekonomický růst. Jen malá pozornost je pak věnována dalším otázkám, jako zda vede k ještě větší míře odlivu mozků apod. Empirické důkazy plynoucí z těchto studií nemají ani jednoznačné závěry. Jak uvádí *Katseli*, *Lucas* a *Xenogiani*, existují studie, jež potvrzují, že zásoba lidského kapitálu v jednotlivých zemích pozitivně koreluje s mírou emigrace do zemí OECD a naopak existují studie, jež potvrzují pravý opak. Pravdou je, že vliv migrace vysoce kvalifikovaných pracovníků na úroveň dosaženého vzdělání v zemi původu se bude lišit v závislosti na zkoumané zemi. Například populace na Filipínách má neobvykle vysokou úroveň terciárního vzdělání vzhledem k její příjmové úrovni, což je do značné míry způsobeno možností emigrovat, čemuž nasvědčuje i volba oborů na tamních vysokých školách, která odpovídá poptávce na světovém trhu. Opačným příkladem může být Mexiko, které i přes dodatečné příjmy plynoucí ze zahraničí nezaznamenalo zvyšující se úroveň dosaženého vzdělání, ale právě naopak. [33.]

Graf č. 3.2: Brain-drain a růst nejméně rozvinutých zemí



Zdroj: [45., s. 219]

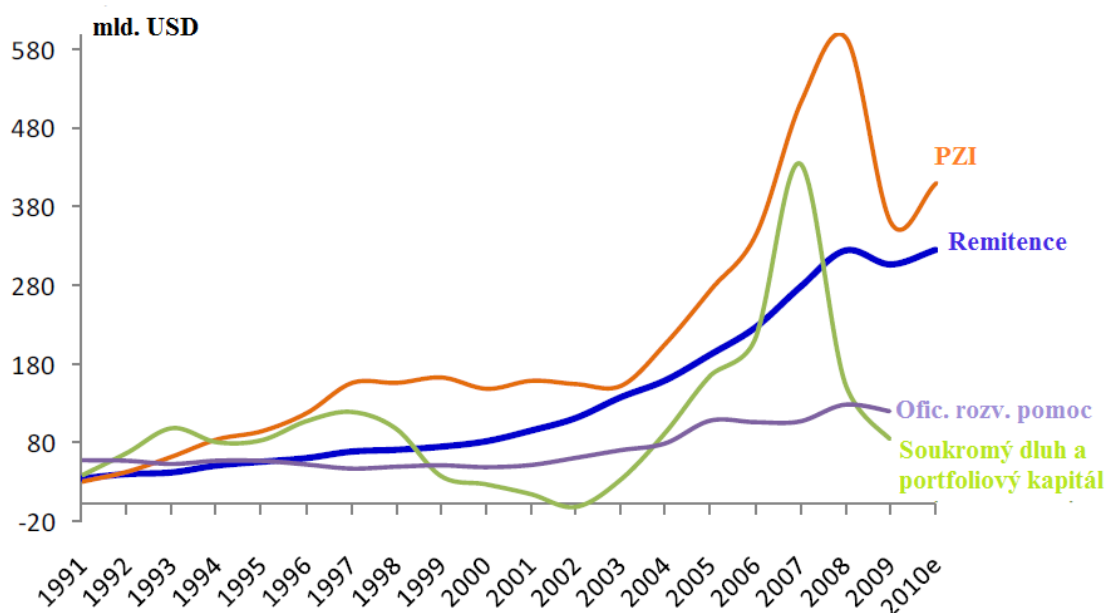
Někteří ekonomové zastávají názor, že odliv mozků nevede ke ztrátě hospodářské prosperity země, jelikož existují i jiní pracovníci, kteří mohou poměrně snadno tyto emigranty nahradit. Primárním předpokladem tohoto názoru je totiž hypotéza, že v zemi existuje přebytek pracovních sil a už neřeší, zda je tato pracovní síla potřebné kvality a struktury. Tudiž existují i názory, že přebytek pracovní síly na domácím trhu práce nemusí úspěšně nahradit vysoce kvalifikované pracovníky, kteří emigrovali do zahraničí. Toto platí s největší pravděpodobností u vysoce kvalifikovaných profesí, zejména v oblastech zdravotnictví, školství a dalších specializovaných služeb. Nově zaměstnaní pracovníci postrádají potřebnou kvalifikaci a zkušenosti a díky tomu je produktivita těchto pracovníků obecně nižší, což často vede ke snížení hospodářského růstu. V některých případech tak může být dosaženo stejné úrovně hospodářského růstu jen za vyšší cenu, jelikož noví zaměstnanci musí být zaškoleni apod. Řada empirických studií se přece jen přiklání spíše k názoru, že emigrace vysoce kvalifikovaných pracovníků vytváří obrovskou ztrátu blahobytu v zemích jejich původu. (viz.: graf č. 3.2) [4.]

Nemluvě o tom, že dochází zejména k emigraci vysoce kvalifikovaných lidí středního věku, kteří si již vytvořili potřebné know-how a získali i nezbytné zkušenosti. Je tak narušeno předávání zkušeností a znalostí z jedné generace na druhou, jelikož ne všechny musejí být sepsány. Za zmínku ještě stojí ten fakt, že tato skupina obyvatelstva s větší pravděpodobností emigruje spolu s rodinou, což snižuje nejen současnou úroveň lidského kapitálu, ale i tu budoucí. Je totiž vysoce pravděpodobné, že z jejich dětí vyrostou v budoucnu také vzdělaní a posléze i vysoce kvalifikovaní odborníci. Dalším negativním dopadem brain-drainu je to, že nevytváří pozitivní signály pro potencionální investory. Pokud totiž odborníci opouštějí své země, potencionální investoři to mohou považovat za negativní odraz vývoje v zemi a své finanční prostředky investují jinde. [21.]

Lze považovat za brain-drain i ztrátu potencionálních vysoce kvalifikovaných pracovníků, kteří získali své vzdělání v zahraničí? Kdo nám zaručí, že by ho získali i doma? A pokud ano, je otázkou, zda by ho doma využili. Toto se samozřejmě netýká takových oblastí, jako je např.: zdravotnictví či školství. Na základě výše uvedeného lze tedy říci, že brain-drain vede obecně ke ztrátě vysoce kvalifikované pracovní síly, která by mohla přispět ke zvýšení blahobytu v zemi původu. Je otázkou, zda je v zemi potřebné ekonomické, právní a politické prostředí a institucionální zázemí, aby mohl být tento potenciál využit. V praxi se totiž dopad brain-drainu na prosperitu země původu liší v závislosti na dotčených profesích a vůbec na podmínkách v dané zemi.

Remittance představují nejen významný zdroj příjmů v mnoha zemích, ale v mnoha případech i největší zdroj devizových příjmů pro dané země. Na základě literatury zabývající se remitencemi lze stanovit několik skutečností. Za prvé, převody finančních prostředků mají velký a významný efekt na snižování chudoby v zemích původu. Za druhé, příjmy jsou z převodů finančních prostředků mnohem častěji investovány do lidského a fyzického kapitálu, než příjmy z jiných zdrojů. Remittance tak mají velký vliv na dlouhodobý ekonomický růst a rozvoj. Za třetí, mají tendenci být spíše stabilní a proticyklické (viz.: graf č.3.3). Mohou tedy pomoci zvláště malým a zranitelným státům při stabilizaci ekonomiky postižené makroekonomickým šokem²⁵. [19.]

Graf č. 3.3: Vývoj jednotlivých typů finančních toků směřující do rozvojových zemí



Zdroj: [41, s. 2]

Dle *Světové banky* mají převody finančních prostředků tendenci růst spolu s rostoucí populací emigrantů v zahraničí, s rostoucí úrovní rozvoje finančních trhů a s poklesem bankovních poplatků za služby. V posledních dvou desetiletích se tak růst remitenčních toků neuvěřitelně zrychlil právě díky nárůstu migrace, zvýšení příjmů získaných migranty a samozřejmě i lepšímu zaznamenávání těchto finančních prostředků oficiálními orgány (viz.: graf č. 3.3). Mezi další faktory, jež ovlivňují velikost remitencí,

²⁵ Máme tím na mysli, že tento šok zasáhl zemi původu, nikoliv cílovou zemi. Jelikož pokud by zasáhl i cílovou zemi, je velmi pravděpodobné, že by remittance plynoucí z této země poklesly. Nicméně nedávná globální finanční krize následována krizí ekonomickou postihla remitenční toky v mnohem menší míře než ostatní typy toků.

patří ekonomické podmínky v zemi původu, tím je míněna zejména chudobu a ekonomický růst, a vlastnosti emigrantů, zvláště jejich vzdělání a pohlaví. [41.]

Ekonomický růst v zemi příjemce zvyšuje úroveň zaslaných remitencí. Vyšší ekonomický růst je totiž známkou stability a početných investičních příležitostí, což pravděpodobně podnítí migranty k posílání části výdělku i na investiční účely. Kromě ekonomického růstu ovlivňuje velikost remitencí i příjem na hlavu a velikost ekonomiky. Dle empirické studie *Fajnzylbera a Lópeze* vede nárůst HDP na hlavu o 1%, při konstantním počtu obyvatel k poklesu podílu remitencí na HDP o 0,077% a poklesu celkových remitencí o cca 0,069%. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že chudší země získávají více remitencí než země bohaté. A co se týče velikosti dané ekonomiky, tak ta má na velikost remitencí statisticky významný a pozitivní účinek, resp.: větší země dostávají více peněžních prostředků než ty menší. [19.]

Ekonometrické výsledky *Adamse* naznačují, že kvalifikační složení migrantů ovlivňuje velikost převodů finančních prostředků ze zahraničí. Země, které vyvážejí větší podíl vysoce kvalifikovaných pracovníků, dostávají méně remitencí na obyvatele než země, které vyvážejí větší podíl nekvalifikovaných pracovníků. Jedním z možných vysvětlení je, že vysoce kvalifikovaní migranti s větší pravděpodobností emigrují spolu s rodinnou a zůstávají v cílových zemích. Naproti tomu nekvalifikovaní migranti mají tendenci odvádět více, protože jejich migrace je jen dočasného charakteru. Z výše uvedeného pak vyplývá častá závislost chudých zemí na tocích finančních prostředků ze zahraničí. Podíl migrantek na celkové migraci má významný a negativní vliv na velikost remitencí, a to hned ze dvou důvodů. Za prvé z vyšší úrovně ženské migrace vyplývá, že se více lidí stěhuje do zahraničí za rodinou. To znamená, že je méně pravděpodobné, že budou posílat peníze domů. Za druhé je pravděpodobné, že je jejich práce v cílové zemi méně placená než práce mužů, tudíž mají menší disponibilní důchod, který by mohly odeslat domů. [3.]

Co se týče dopadu remitencí na vysílající země, tak dle *Adamse a Page* má mezinárodní míra migrace resp.: emigrace statisticky významný a silný dopad na snížení chudoby v rozvojovém světě. Dle této studie povede 10% zvýšení podílu mezinárodních migrantů na populaci země k poklesu podílu lidí žijících za méně než 1,00 dolar na hlavu za den o 1,9%. *Fajnzylber a López* ve své studii potvrzují výše zmíněný závěr *Adamse a Page*, že migrace a s ní spojené remittance mají, zejména prostřednictvím zvýšení příjmu na hlavu, významný účinek na snížení chudoby v zemích původu. Na základě své analýzy

došli k závěru, že zvýšení podílu remitencí na HDP o 1 p. b., sníží podíl obyvatel žijících v chudobě asi o 0,4%. Dopad remitencí na chudobu a příjmovou nerovnost se však v jednotlivých zemích značně liší. Záleží totiž na celkové úrovni jejich rozvoje, počáteční příjmové nerovnosti a koncentraci remitencí v jednotlivých příjmových segmentech. Mezi úrovní příjmů resp.: HDP na hlavu a převody finančních prostředků existuje vztah, vyjádřený křivkou ve tvaru obráceného U. Jinými slovy řečeno, země patřící k střední příjmové skupině dostávají větší remitence než nízko-příjmové a vysoko-příjmové země. [2; 19.]

V práci *Fajnzylbera a Lópeze* se sice ukázalo, že převody finančních prostředků mají pozitivní a významný vliv na ekonomický růst zemí původu, ale velikost tohoto odhadovaného dopadu je z hlediska ekonomického poměrně malá. Například pro průměrnou zemi Latinské Ameriky, která zaznamenala nárůst plateb z 0,7% HDP v letech 1991-1995 na 2,3% HDP v letech 2001-2005, se odhaduje zvýšení tempa růstu HDP na hlavu o 0,27%. Zkoumáme-li dopad remitencí na investice, ukáže se, že remitence na ně působí prostřednictvím dvou kanálů, a to zvýšením míry domácích investic a snížením celkové volatility. Jak už bylo výše zmíněno, remitence se chovají ve většině zemí proticyklicky a navíc snižují volatilitu růstu. [19.]

Nicméně dle dalších empirických studií, s výjimkou *Fainiho*, který potvrdil nové závěry teoretiků, podle nichž remitence podporují investice a podnikání a mají tak pozitivní vliv na hospodářský růst, neexistuje žádný významný vztah remitencemi a růstem HDP na obyvatele nebo je dokonce záporný. Dle jedné ze studií není dopad remitencí na růst významný, pokud jsou remitence prostě další vysvětlující proměnnou v regresi růstu. Na základě toho prohlašují, že je pravděpodobné, že dopad remitencí na růst může záviset na některých strukturálních rysech ekonomiky, a našli i důkazy, že remitence podpoří růst v zemích s mělčími finančními trhy²⁶. [45.]

Existuje několik důvodů, jež odůvodňují opatrnost při posuzování rozvojového dopadu remitencí. Za prvé, jak je uvedeno výše, postavení migrantů se v zemích původu liší v závislosti na rozdělení příjmů a vzdělávání. V důsledku toho by se měl dopad remitencí na snižování chudoby lišit dle země a regionu. Za druhé, podle nové makroekonomické literatury, pokud převody vedou ke zvýšení bohatství domácí země, mohou omezit nabídku práce, zvýší poptávku po neobchodovatelném zboží a mohou

²⁶ Trh s nízkou likviditou a obratem. Charakteristickým rysem takového trhu je vysoké rozpětí mezi nákupní a prodejní cenou.

vytvářet opravdové ocenění směnného kurzu, které pak může ublížit konkurenceschopnosti a růstu. V mnoha případech remittance a migrace znamená potenciální ztrátu příjmů spojených s nepřítomností migrantů doma u svých rodin. Navíc mohou mít demografické charakteristiky migrantů a účinky brain-drainu negativní dopad na produktivitu a blahobyt.

Kromě „jasných“ ekonomických dopadů emigrace na ekonomický rozvoj v zemi původu existují i méně průkazné, a to sociální a **politické dopady**. Bohužel tyto dopady jsou jen stěží měřitelné. Přesto víme, že emigrace ovlivňuje rozvoj a kvalitu institucí v zemích původu. Emigranti mohou ve své domácí zemi na jedné straně podpořit rozvoj různorodých politických skupin a názorů, dále mohou přispět k šíření demokratických hodnot a norem. To vše mohou uskutečnit jednak přímo prostřednictvím zpětné migrace a kontaktem s příbuznými, nebo nepřímo prostřednictvím sociálních sítí, jež spojují diasporu s populací doma. Na druhé straně se hovoří o tom, že emigrací vysoce vzdělaných lidí země přichází o populaci, která se zajímá o politickou situaci doma. Tato změna populačního složení pak může ovlivnit zpoždění demokratických reforem a politických změn. [15.]

Dle mého názoru může být zajímavý i vliv emigrace na kulturní změny v zemi původu, resp.: tradiční postavení žen ve společnosti, jejich vzdělání, porodnost apod. Jestliže emigruje čím dál více žen za prací a vychází se z předpokladu, že emigrují spíše v mladším věku, je pravděpodobné, že budou mít děti později a pravděpodobně jich budou mít i méně, a to díky vyššímu věku a vůbec vyššímu životnímu standardu po svém návratu, jež si budou chtít uchovat. Čím budou mít méně dětí, tím větší péči jim pravděpodobně budou věnovat a tím více finančních prostředků do nich budou moci investovat, samozřejmě s vidinou jejich lepšího uplatnění, ať už doma či v zahraničí. Dále by mohla vyšší emigrace žen přispět k šíření demokratických hodnot a norem, resp.: boj za ženská práva v zemi původu, boj za práva dětí a vůbec svobodu apod.

4. Analýza vlivu migrace na vybrané země s vysokou mírou emigrace

4.1. Základní deskripce

Filipínská republika leží na jihovýchodním pobřeží Asie na tzv. Filipínském souostroví v Tichém oceánu. Rozkládá se na 7 107 ostrovech, jejichž celková rozloha je 300 000 km² a ani ne polovina, přesně 3 144, z těchto ostrovů je pojmenována.

Co se týče *administrativního členění*, tak Filipíny dělíme do tří ostrovních skupin, a to Luzon, Visayas a Mindanao. Tyto skupiny ostrovů se dále člení na regiony, které dělíme do provincií a ty pak do měst a obcí. Nejmenší administrativní jednotkou jsou pak tzv.: barangays neboli vesnice. Země je tedy rozdělena na 17 regionů, a sice, Regiony I-XIII²⁷, National Capital Region (NCR) nebo Metro Manila, Cordillera Administrative Region (CAR), a Autonomous Region in Muslim Mindanao²⁸ (ARMM). Dle Národního statistického úřadu Filipín (*National Statistics Office, Republic of the Philippines; NSO*) bylo k 31. prosinci 2009 v zemi 80 provincií, 137 měst, 1 497 obcí a 42 023 barangays. Hlavním městem Filipínské republiky je přístav Manila, resp. City of Manila (1,66 mil. obyvatel v srpnu 2007), přestože je až druhým největším městem po městě Quezon City (2,68 mil. obyvatel v srpnu 2007). [42 (e)]

Jelikož je **historický vývoj** neodmyslitelnou součástí ekonomického rozvoje, jež ovlivňuje celou společnost, v další části bude alespoň v hrubých obrysech tento vývoj nastíněn. Filipíny objevil na své plavbě pro španělského krále portugalský mořeplavec *Fernão de Magalhães* 16. března 1521, který zde v témže roce zemřel. Filipíny se pak staly díky *Miguelovi López de Legazpi* na více než 300 let, resp. do 12. června **1898 španělskou kolonií**, jež získala své jméno po *Filipu II. Španělském*. Avšak k prvnímu neúspěšnému povstání proti španělům došlo již dříve, a to v roce 1872. Jeho iniciátorem byl vystudovaný lékař, básník a polyglot dr. *José Rizal*, který je dodnes významným národním hrdinou a mučedníkem.

Filipínci se ve snaze získat nezávislost přidali v probíhající španělsko-americké válce v roce 1898 na stranu Američanů, kteří jim slíbili nezávislost. Nicméně ti po svém vítězství v témže roce nejenže nedodrželi svůj slib, ale dokonce z Filipín učinili svou

²⁷ Region I - *Ilocos Region*, Region II - *Cagayan Valley*, Region III - *Central Luzon*, Region IVA - *CALABARZON*, Region IVB - *MIMAROPA*, Region V - *Bicol Region*, Region VI - *Western Visayas*, Region VII - *Central Visayas*, Region VIII - *Eastern Visayas*, Region IX - *Zamboanga Peninsula*, Region X - *Northern Mindanao*, Region XI - *Davao Region*, Region XII - *SOCCKSARGEN*, Region XIII - *Caraga*

²⁸ Od roku 1993 byla zavedena částečná autonomie muslimských provincií na ostrově Mindanao. Platí zde také právo šaría, nicméně jen pro muslimy.

kolonii. Tento fakt pak vyústil v partyzánskou válku, jež trvala mezi těmito zeměmi až do roku 1901. V roce 1935 pak Filipíny akceptovaly status obdobný Commonwealthu s tím, že za deset let v roce 1946 získají úplnou nezávislost, avšak tento přechodný stav byl přerušen válkou. V letech 1942–45 bylo souostroví okupováno Japonskem.

Filipíny se tak dočkali své nezávislosti až po 2. světové válce, a to **4. července 1946**. Prvním prezidentem Filipínské republiky se pak stal *Manuel Roxas*. Nicméně ani po získání nezávislosti se situace na Filipínách nikterak neuklidnila. V letech 1966-1986 zde dokonce vládl „prezident“, resp. diktátor *Ferdinand Marcos*, jenž byl podporován Spojenými státy²⁹. Po jeho svržení jsou pak voleni prezidenti, kteří jsou hlavou státu. V současnosti je v pořadí 15. prezidentem³⁰ *Noynoy Aquino*, který byl zvolen v roce 2010 na šestileté období. [27.; 42 (e)]

Dalším podstatným prvkem ovlivňujícím ekonomiku je **vláda**. Filipínská ústava byla přijata v roce 1987 jako záruka občanských práv a svobod tamního lidu. Filipíny se tak staly zastupitelskou demokracií a republikou prezidentského typu. Jelikož jde o demokratickou republiku, tak je moc rozdělena na moc výkonnou, zákonodárnou a soudní.

Prezident je hlavou státu, ale i vlády, a samozřejmě je i vrchním velitelem ozbrojených sil. Co se týče funkčního období, tak to je omezeno na dobu 6 let. Mezi jeho povinnosti patří např.: volba ministrů, které poté potvrzuje Kongres.

Moc zákonodárnou tvoří **dvoukomorový Kongres**, skládající se z 24 členného Senátu a Sněmovny reprezentantů, jež má přes 200 členů. Všichni, prezident i kongresmani, jsou voleni lidem. V případě Senátu je funkční období 6 roků, ale každé 3 roky se mění polovina. Sněmovna reprezentantů pak má funkční období 3leté.

Co se týče moci soudní, tak ta je zajišťována prostřednictvím filipínského soudního systému, který se skládá z **Nejvyššího soudu, Odvolacího soudu a Sandigan-Bayan** (zvláštní soud zabývající se korupcí vládních úředníků). Členové nejvyššího soudu jsou jmenováni prezidentem na základě seznamu vytvořeného soudní a advokátní komorou. [11 (a); 42 (e)]

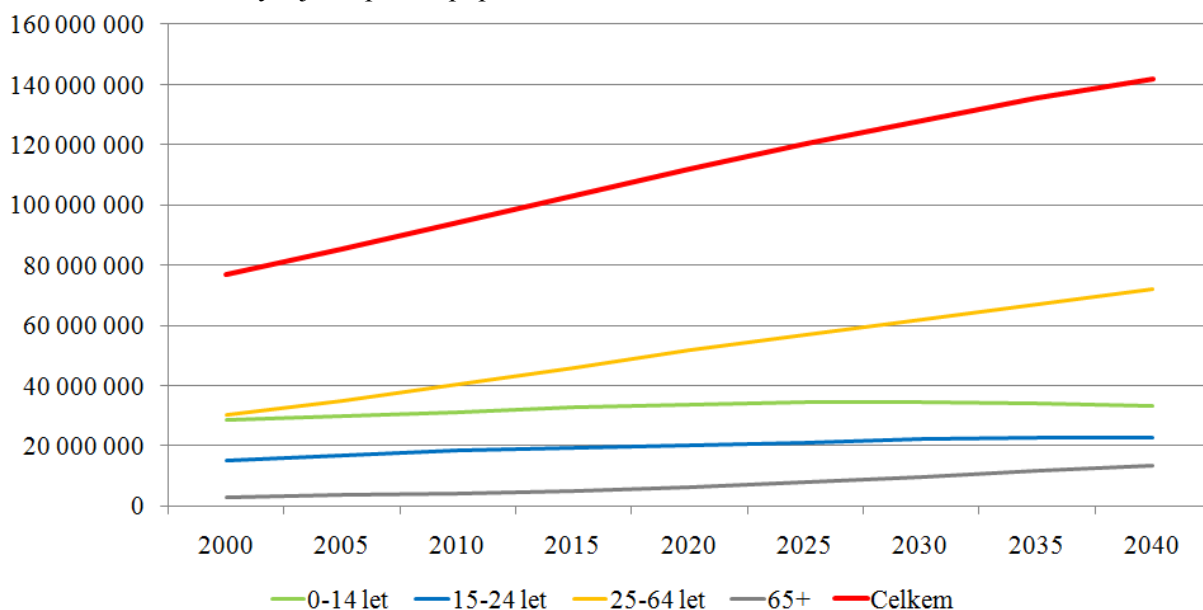
²⁹ Snaha zabránit separatistickým snahám Morů v jižní (muslimské) části země.

³⁰ Z 15 prezidentů byly 2 ženy, a to *Corazon Aquino* (11. v pořadí, v úřadě od r. 1986 až do r. 1992) a *Gloria Macapagal-Arroyo* (14. v pořadí, v úřadě od r. 2001 do r. 2010).

4.2. Demografie

Dle cenzu z roku 2000 měli Filipíny 76,5 miliónů obyvatel, přes 15,2 miliónů domácností, jejichž průměrná velikost byla 5 členů, a průměrnou míru růstu populace mezi léty 1990-2000 2,34%. Dle odhadů Národního statistického úřadu Filipín, jež jsou založené na sčítání lidu, měly Filipíny v minulém roce 94 miliónů obyvatel a zaujímaly tak 12. místo na světě. A ani v následujících letech se neočekává jejich úbytek, právě naopak, filipínská populace bude i nadále růst (viz.: Graf č. 4.1), a to až na 140 miliónů v roce 2040, což představuje téměř 50% nárůst oproti roku 2010.

Graf č. 4.1: Odhad vývoje filipínské populace dle věku



Zdroj: [42 (d)]

Přesto stejně jako zbytek světové populace i filipínská populace bude pomalu a jistě stárnout, avšak populační strom má na rozdíl od rozvinutých zemí, jejichž připomíná spíše palmu, klasický tvar se širokou základnou připomínající jehličnan. Tuto skutečnost potvrzují jak údaje NSO, tak i OSN. V roce 2000 byl dle cenzu průměrný věk 21 let, dle odhadů OSN byl pak v roce 2010 průměrný věk již 23 let a v roce 2040 bude dokonce 32 let.

Z údajů NSO vyplývá, že filipínská populace bude sice růst, nicméně stále pomalejším a pomalejším tempem. V současnosti se její míra růstu populace pohybuje okolo 2%. Klesá i míra porodnosti, dle cenzu byla 2,82 v roce 2000, což je méně než v roce 1990, kdy byla 3,27. Dle odhadů OSN se bude pohybovat v letech 2010-2015 okolo 2,85 a v letech 2035-2040 okolo 2,14 a bude klesat i v následujících letech. Co se týče

počtu narozených dětí, tak ten bude dle údajů OSN růst asi až do r. 2020, pak začne pomalu a jistě klesat, což je patrné i z grafu č. 4.1.

K úbytku obyvatel, resp. pomalejšímu tempu růstu bude přispívat i emigrace. Dle odhadů OSN se bude čistá migrace pohybovat v letech 2010-2015 okolo -171 tis. obyvatel za rok a v letech 2035-2040 okolo -176 tis. obyvatel za rok. Lepší vypovídací hodnotu má čistá míra migrace, která se bude v letech 2010-2015 pohybovat okolo -1,7 (na 1000 obyvatel) a v letech 2035-2040 okolo -1,3 (na 1000 obyvatel). Tudiž bude docházet k poklesu čisté míry migrace.

Dle mého názoru má a v budoucnu bude mít emigrace značný vliv na demografickou strukturu Filipín, ať už přímo prostřednictvím trvalého odlivu části populace do zahraničí za účelem usídlení, či nepřímo prostřednictvím dočasné emigrace za prací. V případě dočasné emigrace mám na mysli fakt, že ženy emigrují do zahraničí spíše v mladším věku, tudíž mají méně dětí a v pozdější době. Dále se zde začala ve větší míře používat antikoncepce. A vůbec se ženám otevírá řada možností, jelikož je o ně, resp. jejich zaměstnání, v zahraničí zájem.

4.3. Emigrace

4.3.1. Vývoj emigrace ve světě

Tabulka č. 4.1: Světové migrační toky v absolutním a relativní vyjádření

Migranti z	Migranti žijící v							
	Rozvojové země		Vysoko-příjmové země OECD		Vysoko-příjmové země mimo OECD		Celkem	
	mil.	%	mil.	%	mil.	%	mil.	%
Rozvojové země	74,0	43,1	73,3	42,8	24,2	14,1	171,6	100
Vysoko-příjmové země OECD	5,1	13,6	31,1	83,3	1,2	3,1	37,3	100
Vysoko-příjmové země mimo OECD	1,4	20,9	5,1	74,1	0,3	5,0	6,9	100
Celkem	80,5	-	109,5	-	25,7	-	215,8	-

Zdroj: [40.]; vlastní úprava

Je zapotřebí si uvědomit, že emigrace z jedné země je v podstatě imigrací do země jiné, tudíž jde o dvě strany jedné mince, jež v obecné rovině představují migraci. A proto se hovoří o světové migraci a nikoliv o světové imigraci či emigraci. Dále je rozlišována na migraci **jih-jih** a **jih-sever** (viz. Tabulka č. 4.1). Jak je patrné z tabulky č. 4.1 migranti z rozvojových zemí směřují ve větší míře opět do zemí rozvojových, neboli jde o migraci

jih-jih, která je z absolutního hlediska největší. Nicméně sečte-li se počet migrantů směřující do vysoko-příjmových zemí patřících a nepatřících do OECD, tak lze zjistit, že migrantů směřující do těchto zemí, je mnohem víc, než migrantů směřujících do rozvojových zemí, tudíž migrace jih-sever by byla větší. Dále je z tabulky patrné, že emigruje daleko více lidí ze zemí rozvojových, což je z největší pravděpodobností způsobeno hlavně snahou zvýšit nejen svou životní úroveň, ale i životní úroveň své rodiny. Naopak největší počet imigrantů nalezneme ve vysoko-příjmových zemích.

Tabulka č. 4.2: Top 10 emigračních zemí

Top 10 zemí	Počet emigrantů (mil.)	Top 10 zemí	Míra emigrace (%)
Mexiko	11,9	Západní břeh Jordánu a Gaza	68,3
Indie	11,4	Samoa	67,3
Rusko	11,1	Grenada	65,5
Čína	8,3	Svatý Kryštof a Nevis	61,0
Ukrajina	6,6	Guyana	56,8
Bangladéš	5,4	Monako	56,4
Pákistán	4,7	Antigua a Barbuda	48,3
Velká Británie	4,7	Tonga	45,4
Filipíny	4,3	Albánie	45,4
Turecko	4,3	Barbados	41,0

Zdroj: [40.]; vlastní úprava

Filipíny patří dle údajů Světové banky mezi Top 10 zemí, co se týče počtu emigrantů, přesněji řečeno řadíme je na 9. místo s počtem zhruba 4,3 miliónů. Jak je patrné mezi zeměmi s největším počtem emigrantů jsou především země velké a rozvojové, výjimku v tomto případě představuje poměrně vysoký počet emigrantů z Velké Británie, kteří směřují především do Austrálie, USA a Kanady.

Avšak v případě míry emigrace, již Filipíny nepatří do první desítky zemí, kam patří zejména menší země a ostrovní státy (viz. Tabulka č. 4.2). V případě Samoi směřují emigranti především na Nový Zéland, Americkou Samou a do USA či Austrálie, což pravděpodobně souvisí s geografickou polohou této země (Polynésie). Což potvrzuje i směr emigrace z ostrovu Sv. Kryštof a Nevis, odkud emigranti směřují zejména do Kanady, USA a Velké Británie. Velký význam má i historický vývoj, resp. koloniální minulost. [40.; 56 (a)]

4.3.2. Filipínci v zámoří a jejich sledování

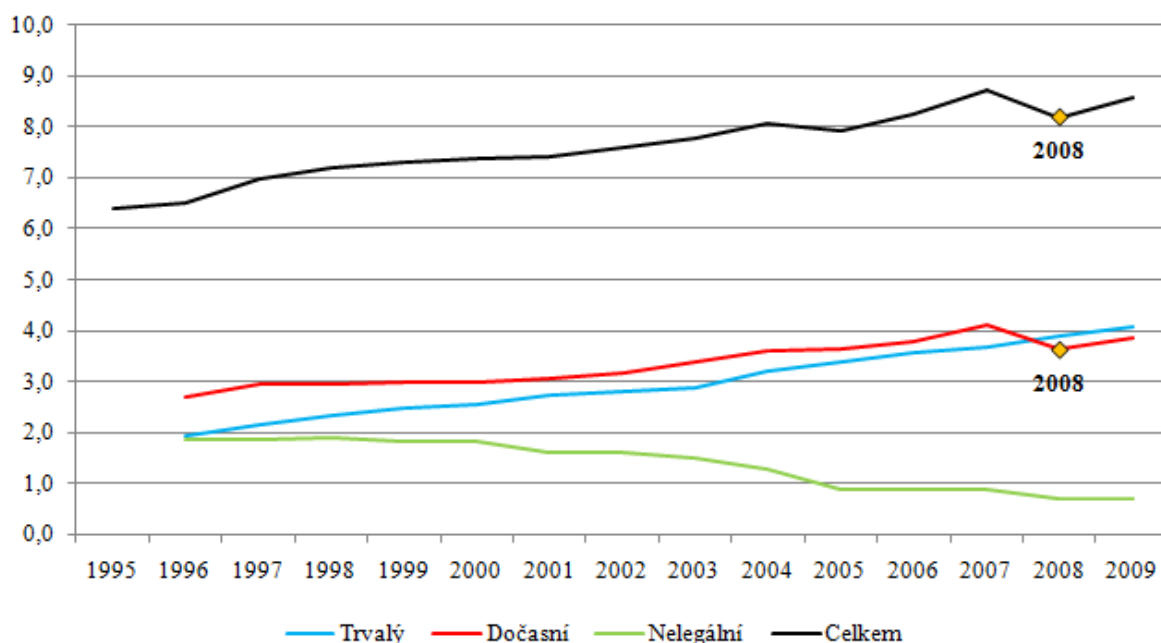
Komise pro Filipínce v zámoří (*The Commission on Filipinos Overseas; CFO*), je poradním orgánem, jež má poskytovat pomoc prezidentovi a Kongresu při formulování

politiky a opatření týkajících se nebo ovlivňujících Filipince v zámorí. Má rozvíjet a provádět programy na podporu jejich zájmu a zdatu. Dále má sloužit jako fórum k zachování a posílení sociálních, ekonomických a kulturních vazeb mezi emigranty a jejich vlastí. Má rovněž poskytnout Filipíncům v zámorí potřebné informace a služby, jež by umožnili na Filipínách rozvoj obchodu a podobných odvětví.

A samozřejmě shromažďuje statistiky zabývající se populací Filipínců žijících či pracujících v zahraničí, kterou klasifikuje do tří hlavních kategorií, a to:

- **trvalý emigranti** (*permanent*) - emigranti s trvalým pobytem v zahraničí a manželé či partneři cizích státních příslušníků,
- **dočasní emigranti** (*temporary*) - filipínští emigranti, jež jsou v zahraničí, více než 6 měsíců, dočasně a hodlají se vrátit po skončení pracovní smlouvy či cestovních povinností a
- **nelegální emigranti** (*irregular*) - filipínští emigranti, kteří zůstali v hostitelské zemi bez řádné dokumentace a právního postavení. [51 (a)]

Graf č. 4.2: Odhadovaný počet Filipínců v zámorí (mil.)



Zdroj: [51 (b)]

Dle statistik CFO bylo ke konci prosince 2009 v zámorí přes 8,5 miliónů Filipínců, z toho přes 4 milióny Filipínců se zde usadilo trvale, 3,8 miliónů jen dočasně a přes 650 tisíc nelegálně. Co se týče územního složení, resp. cílových destinací, tak v případě trvalých emigrantů to je Amerika (77,96%), zejména USA (63,91%) a Kanada (13,65%), v menší míře pak Evropa (7,69%) a Oceánie (7,67%). Zaměříme-li se na dočasné emigranty, tak ty nalezneme v západní Asii (59,38%), zejména Saudské Arábii (29,47%)

a Spojených arabských emirátech (14,91), a východní a jižní Asii (14,30%). Za zmínku stojí ještě pracovníci pracující na moři, tzv. námořníci, jež představují necelou desetinu (8,55%) dočasných emigrantů v zámoří. Pro zajímavost v České republice bylo v této době dle těchto statistik 419 Filipínců, z toho jich tu bylo 55 trvale žijících, 344 dočasně a 20 nelegálně.

Z grafu č. 4.2 vyplývá, že se počet filipínských emigrantů od roku 1995 neustále zvyšuje, až na rok 2008, kdy byl zaznamenán pokles. Ten pravděpodobně souvisel s finanční a posléze ekonomickou krizí, která svým způsobem postihla prakticky všechny země světa. V takovýchto situacích dochází nejprve k propouštění zahraničních pracovníků a až posléze domácích, což samozřejmě vyplývá i z faktu, že zahraniční pracovníci bývají nájímáni zpravidla na pracovní místa, která vyžadují jen nízkou kvalifikaci či vůbec žádnou (sekundární trh práce), a samozřejmě nejsou nájímáni novými pracovníci ze zahraničí. Dále je patrné, že se počet trvalých emigrantů v tomto období zdvojnásobil, a to asi z 2 miliónů v roce 1996 na více než 4 milióny v roce 2009. Co se týče počtu nelegálních migrantů, tak ten v tomto období naopak klesal, a to z 2 miliónů v roce 1996 na méně než 700 tisíc v roce 2009.

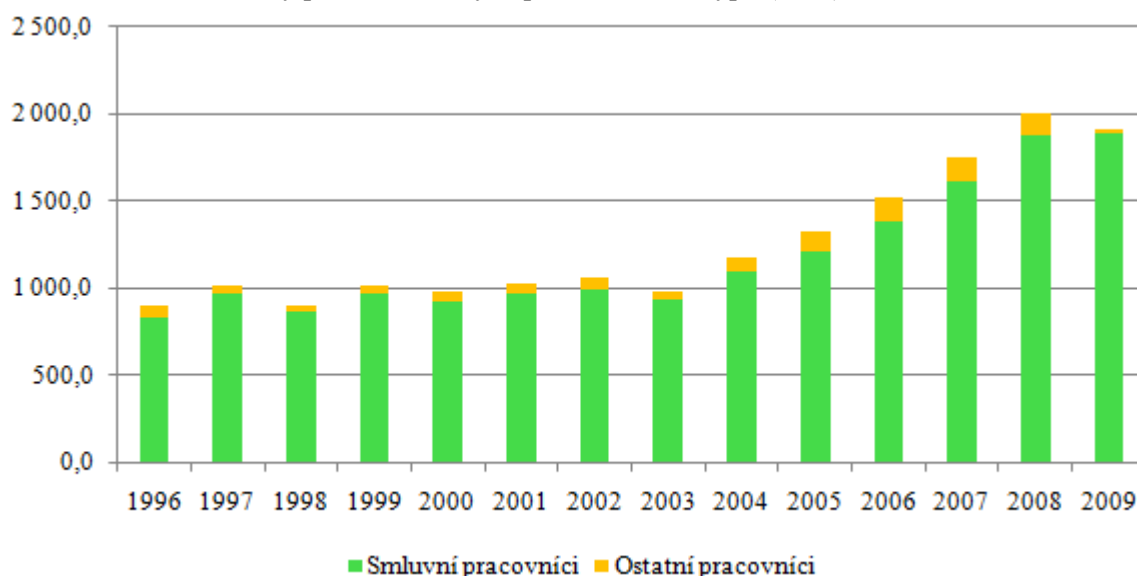
Správa filipínské zámořské zaměstnanosti (*Philippine Overseas Employment Administration; POEA*) představuje vládní agenturu zodpovědnou za optimalizaci zisků z programu zaměstnanosti v zámoří. Dále dohlíží na veškeré náborové agentury na Filipínách či se snaží posílit ochranu zámořských pracovníků a vůbec snížit jejich nelegální zaměstnávání atd. Vznikla v roce 1982, aby podporovala a sledovala zaměstnanost Filipínců v zámoří, v roce 1987 pak byla reorganizována a její funkce byly rozšířeny (viz. výše uvedené). POEA rovněž vede statistiky o umístěných filipínských zaměstnancích v zámoří. [47 (a)]

Národní statistický úřad Filipín (*National Statistic Office, Republic of the Philippines; NSO*) rovněž shromažďuje data, resp. provádí výběrové šetření, na jehož základě se snaží odhadnout počet a charakteristiky Filipínců pracujících v zámoří. **Průzkum týkající se Filipínců v zámoří** (*Survey on Overseas Filipinos; SOF*) je tedy celostátní průzkum, jež se snaží získat informace o občanech Filipín, kteří odešli do zahraničí v průběhu posledních pěti let. Údaje o jejich remitencích spolu s ostatními daty jsou pak každoročně shromažďovány v období od dubna do září. A jsou tedy zveřejňovány každý rok v říjnu jako součást Šetření pracovních sil (*Labor Force Survey; LFS*). [42 (f) a (g)]

Existují ještě další úřady či agentury, které jsou činné v oblasti řízení migračních toků v zámoří a jež shromažďují specifické údaje, a to Ministerstvo práce a zaměstnanosti (*Department of Labor and Employment; DOLE*), Sociální správa zámořských pracovníků (*Overseas Workers Welfare Administration; OWWA*), Centrální banka Filipín (*Bangko Sentral ng Pilipinas; BSP*), Národní statistický koordinačního výboru (*National Statistical Coordination Board; NSCB*), Odbor cestovního ruchu (*Department of Tourism*) a Úřadu pro imigraci a deportace (*Bureau of Immigration and Deportation; BID*). [46 (a)]

Jak je z výše uvedeného patrné, Filipíny vytvořily celou síť úřadů, jež mají mimo jiné za úkol shromažďovat data o filipínských emigrantech v zámoří. Mezi nejdůležitější úřady působící na tomto poli patří výše zmíněná Komise pro Filipínce v zámoří, Správa filipínské zámořské zaměstnanosti a Národní statistický úřad Filipín. V případě prvních dvou institucí jsou data shromažďována na základě administrativních údajů a informací, jde tedy o data správní. Zatímco v případě Národního statistického úřadu jsou tyto data odhadována na základě průzkumu. Samozřejmě, že se dostupná data o filipínských emigrantech mnohdy liší, nicméně cílem této práce není podat přesné informace o Filipíncích v zámoří, ale spíše ukázat trendy a jejich charakteristiky. Z tohoto důvodu budou v následující části věnující se profilu zámořských pracovníků použita data Národního statistického úřadu. Avšak je zapotřebí si uvědomit, že jde pouze o odhady založené na informacích poskytnutých sčítáním lidu, výběrovým šetřením pracovních sil a průzkumem rodinných příjmů a výdajů.

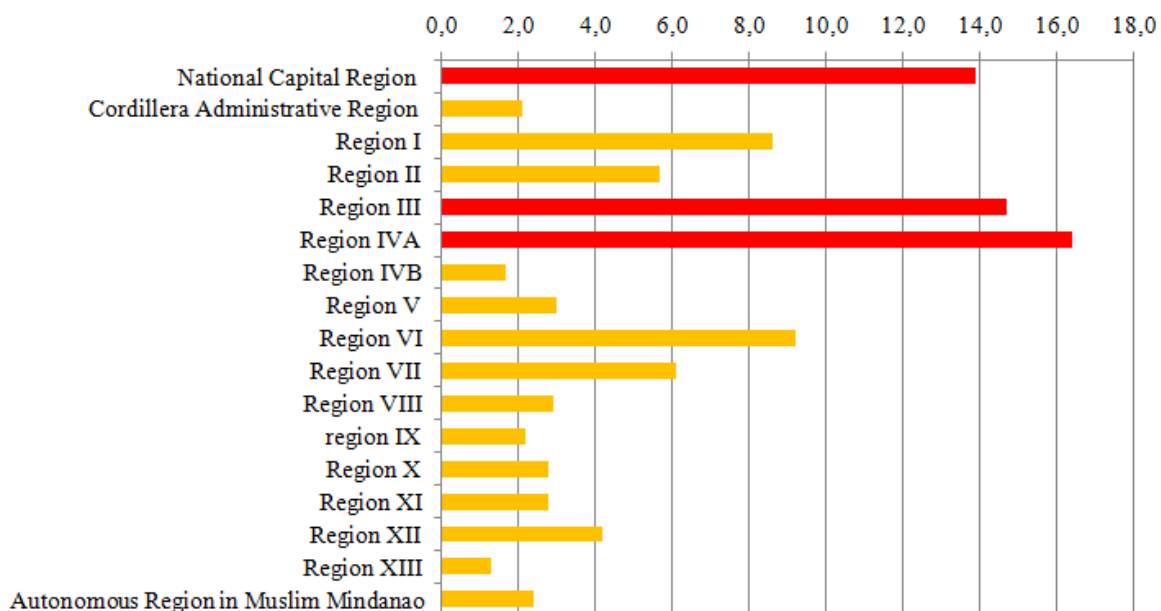
Graf č. 4.3: Odhadovaný počet zámořských pracovníků dle typu (v tis.)



Zdroj: [42 (c)]

Jak je z grafu č. 4.3 patrné celkový počet zámořských Filipínců se v průběhu let 1996-2008, resp. vždy v období od dubna do září každého roku, více méně zvyšoval. Přesto jsou z něj patrné samozřejmě kromě roku 2009 ještě dva výraznější poklesy a to v roce 1998 a 2003. Na výrazný rozdíl mezi léty 2003 a 2004 může mít podstatný vliv změna velikosti zkoumaného vzorku, a to ze 41 tisíc domácností na 51 tisíc domácností. V případě roku 2009 pak došlo k celkovému poklesu filipínských zámořských pracovníků jen díky kategorii ostatních pracovníků, resp. pracovníků, kteří nepracovali v zahraničí na základě smlouvy. Jde o filipínské občany, kteří pracují v zámoří na základě pracovního víza či pracovního povolení (např.: Filipínci pracující v USA či Tchaj-wanu na základě pracovních víz), případně jsou zde na základě jiného typu víza (turista/návštěvník, student, zdravotní vízum atd.), ale v současnosti zde pracují na plný úvazek.

Graf č. 4.4: Regionální složení zámořských pracovníků; v období duben-září r. 2009 (%)

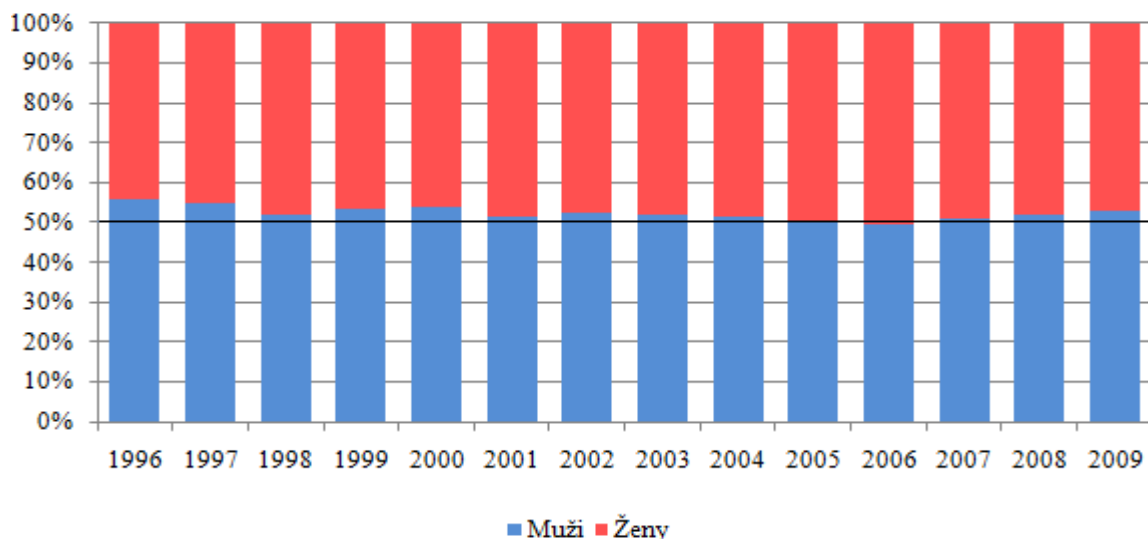


Zdroj: [42 (c)]

Graf č. 4.4 znázorňuje regionální složení zámořské pracovní síly z Filipín, resp. zobrazuje regiony původu těchto pracovníků. Jak je z něj patrné nejvíce Filipínců odchází do zahraničí za prací z regionu IVA - *CALABARZON* (16,4%), potom z regionu III - *Central Luzon* (14,7%) a regionu *National Capital* (13,9%). Jde vůbec o tři největší regiony Filipín, resp. regiony s největším počtem obyvatel, kdy největší z nich je region IVA (zhruba s 11,7 mil. obyvatel v srpnu 2007), po něm je National Capital Region (zhruba s 11,6 mil. obyvatel v srpnu 2007) a region III (zhruba z 9,7 mil. obyvatel v srpnu 2007). Výše uvedené je určitě jedním z hlavních důvodů, proč pochází nejvíce zámořských pracovníků odsud. Dále jde o regiony s nejnižším podílem rodin žijících pod hranicí

chudoby, alespoň podle údajů cenzy z roku 2000. Je zde i vysoký podíl rodin s vyšším středním a vysokým příjmem. Dle mého názoru mají vliv i již vytvořené migrační sítě a vůbec fakt, že lidé migrují ve většině případů ze stejných regionů. Opačnými charakteristikami se vyznačují regiony s nižším podílem zámořských pracovníků na jejich celkovém počtu. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že skutečně existuje vztah mezi velikostí příjmu rodiny a emigrací.

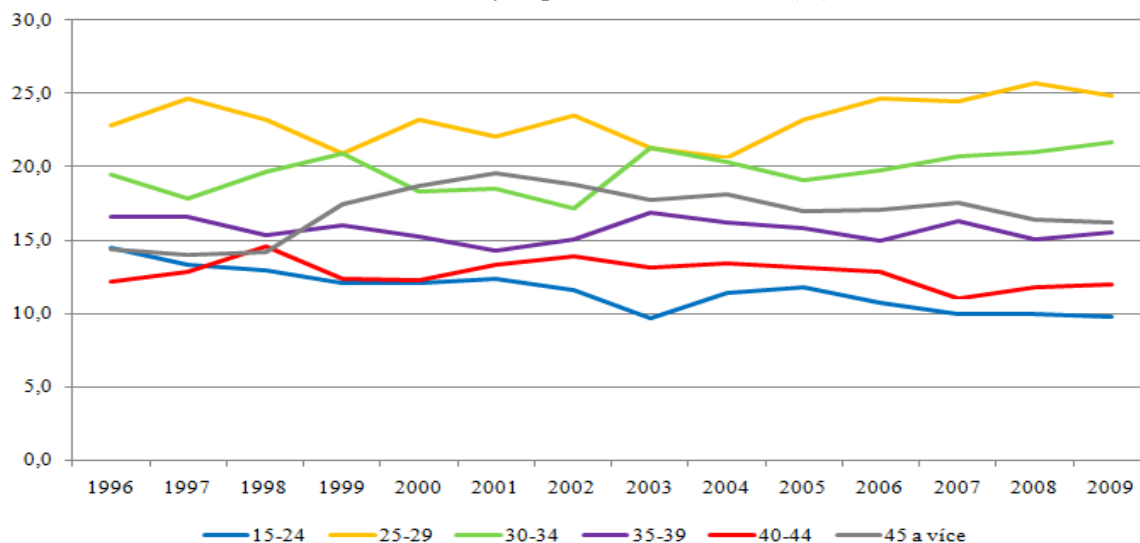
Graf č. 4.5: Odhadovaná složení zámořských pracovníků dle pohlaví (%)



Zdroj: [42 (c)]

Co se týče charakteristiky filipínské zámořské pracovní síly dle genderu, tak ta je znázorněna v grafu č. 4.5. Z něj je patrné, že se počet žen zaměstnaných v zámoří v průběhu let zvyšoval, a to až do roku 2007. V následujících dvou letech pak došlo k jejich poklesu, což může být způsobeno ekonomickou krizí.

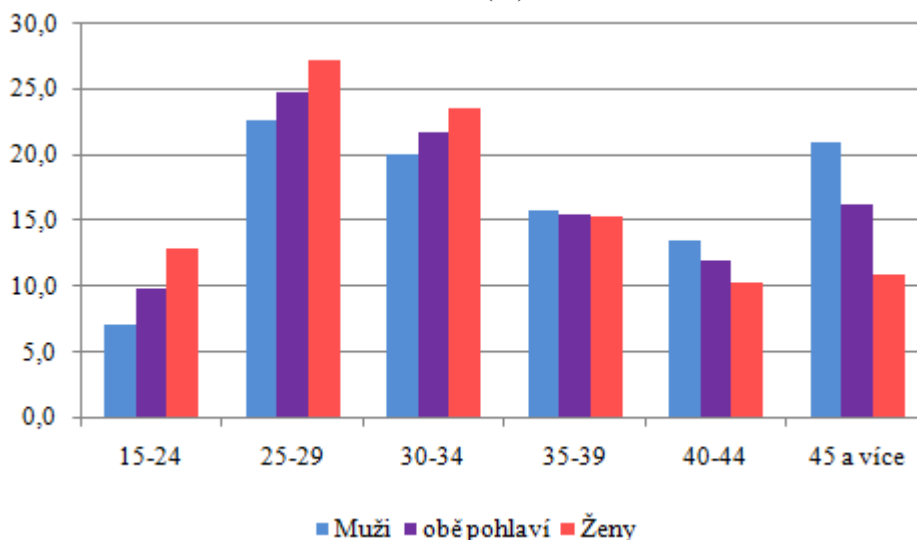
Graf č. 4.6: Odhadované složení zámořských pracovníků dle věku (%)



Zdroj: [42 (c)]

Z grafu č. 4.6 je patrné, že do zahraničí odcházejí spíše mladí Filipinci ve věku od 25 do 29 let, což pravděpodobně vyplývá hned z několika faktů, a to ambicí a odvahy mladých, absence rodiny (manželky či manžela a dětí) a pravděpodobně z toho, že ještě nevlastní žádné specifické lokální „know-how“.

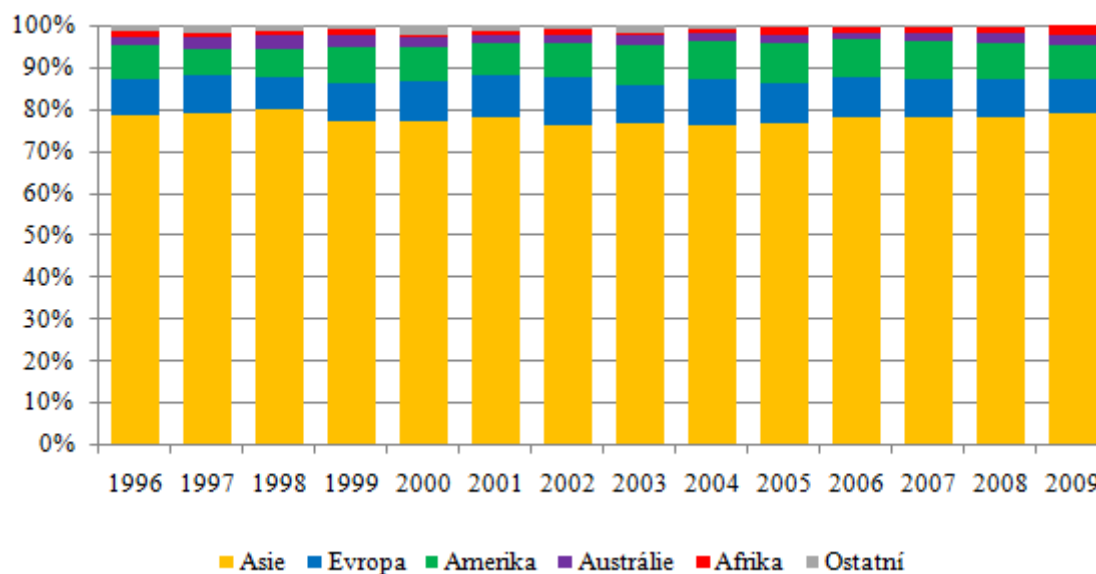
Graf č. 4.7: Odhadované složení zámořských pracovníků dle věku a pohlaví; v období duben-září 2009 (%)



Zdroj: [42 (c)]

Z grafu č. 4.7 vyplývá, že do zahraničí odcházejí ženy spíše v mladším věku, než je tomu u mužů. Tato skutečnost je pravděpodobně způsobena tím faktem, že ženy nejčastěji migrují ve věku před založením rodiny. Zatímco u mužů nalezneme výrazný podíl i ve vyšších věkových kategoriích, zejména ve věku 45 let a více. Tato skutečnost může být způsobena tím, že se muži snaží zabezpečit své rodiny.

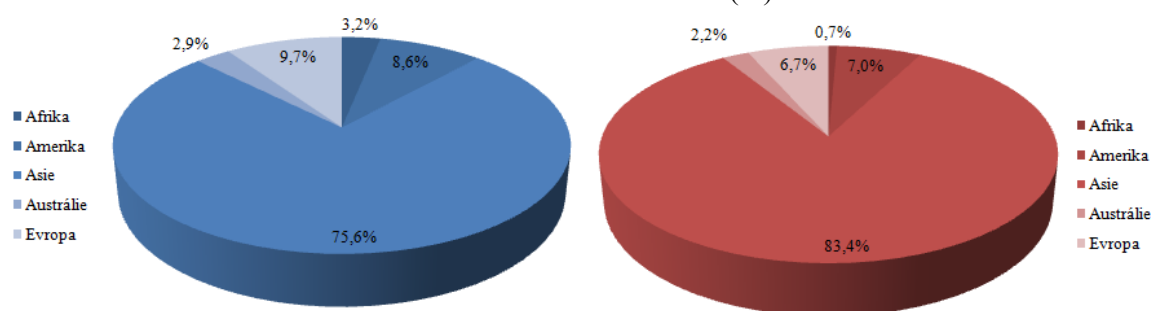
Graf č. 4.8: Odhadované složení zámořských pracovníků dle cílových destinací (%)



Zdroj: [42 (c)]

Jak je patrné z grafu č. 4.8 Filipínci jsou nejčastěji zaměstnáni, a to v 80% případech, v Asii, zejména Západní Asii, konkrétně Saudské Arábii a Spojených arabských emirátech. V případě SAE došlo k jejich nárůstu z 2,3% v roce 1996 na 15,4% v roce 2009, zatímco Saudská Arábie v tomto období zaznamenala pokles, a to z 28,9% v roce 1996 na 21,6% v roce 2009. Další významnou zemí, jež zaměstnává velký počet Filipínců je Hong-Kong (z 13,3% v roce 1996 na 17,5% v roce 2009), kde bylo v roce 2009 zaměstnáno více žen než mužů (téměř 60%). To samé platí i v případě SAE, kde bylo v roce 2009 zaměstnáno asi 161 tis. filipínských žen, což představuje asi 55% podíl z celkového počtu zde zaměstnaných Filipínců. Naopak více zaměstnaných mužů nalezneme v Saudské Arábii, kde je jejich podíl na celkovém počtu zaměstnaných Filipínců téměř 70%.

Graf č. 4.9: Odhadované složení zámořských pracovníků dle cílových destinací a pohlaví; v období duben-září r. 2009 (%)



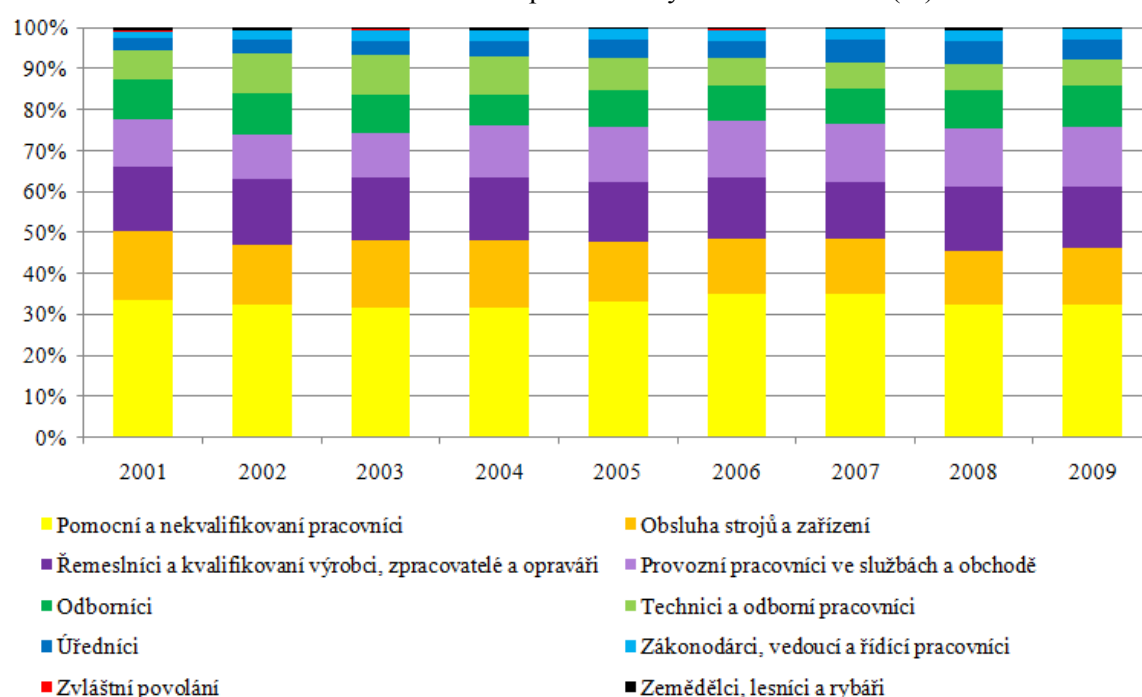
Zdroj: [42 (c)]

Z hlediska genderu tak lze říci, že ženy ve větší míře směřují za prací do Asie, a to v 83,4% (viz. Graf č. 4.9). Zatímco muži směřují ve větší míře než ženy i do jiných destinací, a to Afriky, Evropy, Ameriky a Austrálie. Tato skutečnost je samozřejmě způsobena jejich „uplatnitelností“ na tamních trzích práce, resp. pracovních pozicích, na které jsou nájímány (viz. následující text věnující se složení pracovní síly dle zaměstnání).

Po Asii je samozřejmě cílovou destinací Evropa (8,3%) a Amerika (7,9%), nicméně jejich podíl v průběhu času poklesl. Evropa zaznamenala jako cílová destinace největší podíl v roce 2002, kdy zde bylo zaměstnáno 11,5% z celkového počtu filipínských pracovníků a 14,1% z celkového počtu v cizině zaměstnaných mužů. Konkrétně jsou, resp. byly v průběhu času, vyhledávanými evropskými destinacemi hlavně Itálie, Řecko, Velká Británie a o něco méně pak Německo, Norsko a Francie. Velké Británie, Německo a Francie jsou typickými imigračními zeměmi, na rozdíl od Itálie a Řecka, které jsou vzhledem ke své minulosti Evropany stále vnímány spíše jako země vysílající, než přijímající. V případě Norska bude mít pravděpodobně velký vliv fakt, že nemalá část

Filipínců pracuje jako námořníci a rybáři na lodích a tankerech. Amerika zaznamenala jako cílová destinace největší podíl v roce 2005, kdy zde bylo zaměstnáno 9,7% z celkového počtu filipínských pracovníků. Konkrétně byly cílovými destinacemi samozřejmě USA a Kanada, avšak v případě Kanady zde bylo zaměstnáno více, žen než mužů. Na závěr lze tedy jen podotknout, že v případě Afriky byl na rozdíl od Austrálie zaznamenán spíše rostoucí trend, resp. zvyšující se podíl tohoto regionu na zahraniční zaměstnanosti filipínských občanů.

Graf č. 4.10: Odhadované složení zámořské pracovní síly dle zaměstnání³¹ (%)



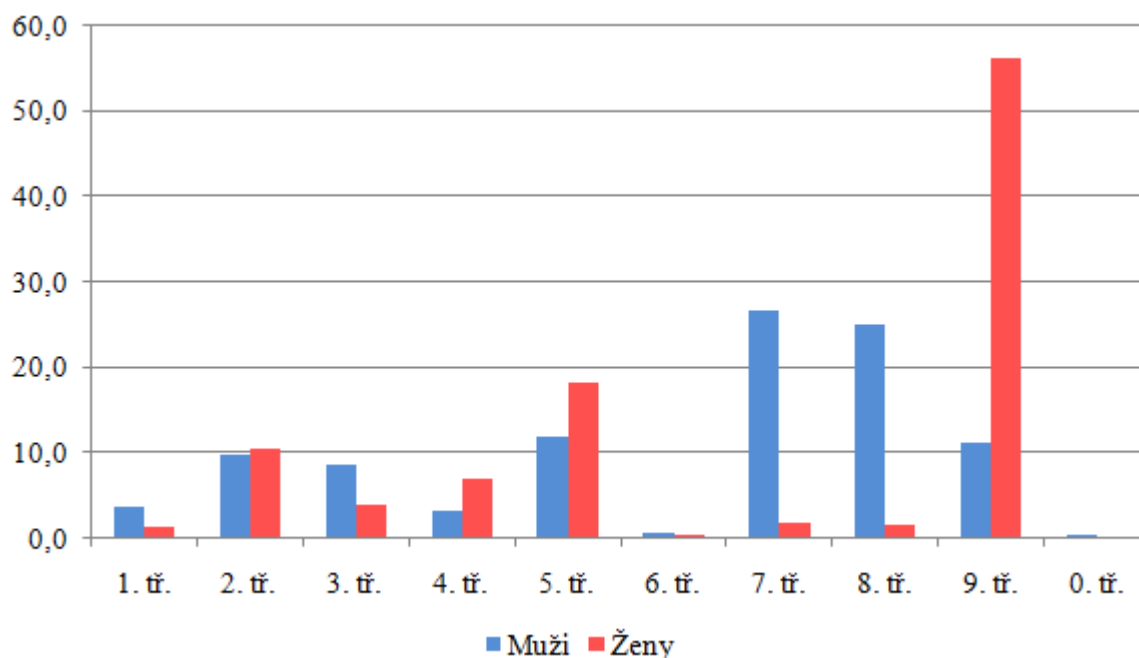
Zdroj: [42 (c)]

Z grafu č. 4.10 vyplývá, že v období 2001 až 2009 byla v průměru jedna třetina zámořských pracovníků z Filipín zaměstnána jako pomocní a nekvalifikovaní pracovníci, mezi něž patří pomocníci v domácnostech, uklízeči a dělníci ve výrobě. Druhou nejčastější skupinou potom byly v roce 2009 řemeslníci a kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé a opraváři, kteří se podílí na celkové zahraniční zaměstnanosti Filipínců v průměru okolo 15%. Tato skupina pak byla velmi těsně následována provozními pracovníky ve službách a obchodě, jejíž podíl vzrostl z 11,3% v roce 2001 na 14,8% v roce 2009. K významnějším skupinám ještě patří obsluha strojů a zařízení (13,9%) a odborníci (10,1%), resp. vědečtí a odborní duševní pracovníci.

³¹ Toto členění lze ztotožnit s českým členěním dle KZAM, jde o standardní klasifikaci povolání (PSoC), jež vychází ze standardů ILO.

Graf č. 4.11 znázorňuje složení zámořské pracovní síly dle zaměstnání a genderu v roce 2009, resp. v období od dubna-září 2009, a je z něj patrné, že více než polovina (56,1%) filipínských žen pracuje v zámoří na pozici pomocných a nekvalifikovaných pracovníků, zejména jde o pomocnice v domácnosti a uklízečky. V případě filipínských mužů jich pracuje v zámoří více než polovina jako řemeslníci a kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé a opraváři (26,7%) či obsluha strojů a zařízení (24,9%). Ženy dále převládají, resp. mají větší podíl, v oblasti služeb a obchodu (18,1%) a administrativy (6,8%), kde nalezneme pracovní pozice určené spíše pro ženy, resp. společností vnímané jako „typicky ženské“.

Graf č. 4.11: Odhadované složení zámořské pracovní síly dle zaměstnání³² a tenderu; v období duben-září r. 2009 (%)



Zdroj: [42 (c)]

Co se týče rozdělení filipínských zámořských pracovníků dle zaměstnání a věkové skupiny, jež bylo zkoumáno v rámci SOF v roce 2007, tak z něj je patrné, že ve všech věkových skupinách převládalo jejich zaměstnávání na pozici pomocných a nekvalifikovaných pracovníků. Nicméně s rostoucím věkem podíl této třídy na jednotlivých věkových skupinách klesal, tudíž nejnížší byl ve věkové skupině 45 let a více. Tato skutečnost je způsobena výše zmíněným faktem, že filipínské ženy jsou

³² *První třída* – Zákonodárci, řídící a vedoucí pracovníci; *druhá třída* – Odborníci (vědeckí a odborní duševní pracovníci); *třetí třída* – Techničtí a odborní pomocní pracovníci (Techničtí, zdravotničtí, pedagogičtí pracovníci a pracovníci v příbuzných oborech); *čtvrtá třída* – Úředníci; *pátá třída* – Provozní pracovníci ve službách a obchodě; *šestá třída* – Zemědělci, lesníci a rybáři; *sedmá třída* – Řemeslníci a kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé, opraváři; *osmá třída* – obsluha strojů a zařízení; *devátá třída* – Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci; *nulová třída* – zvláštní povolání

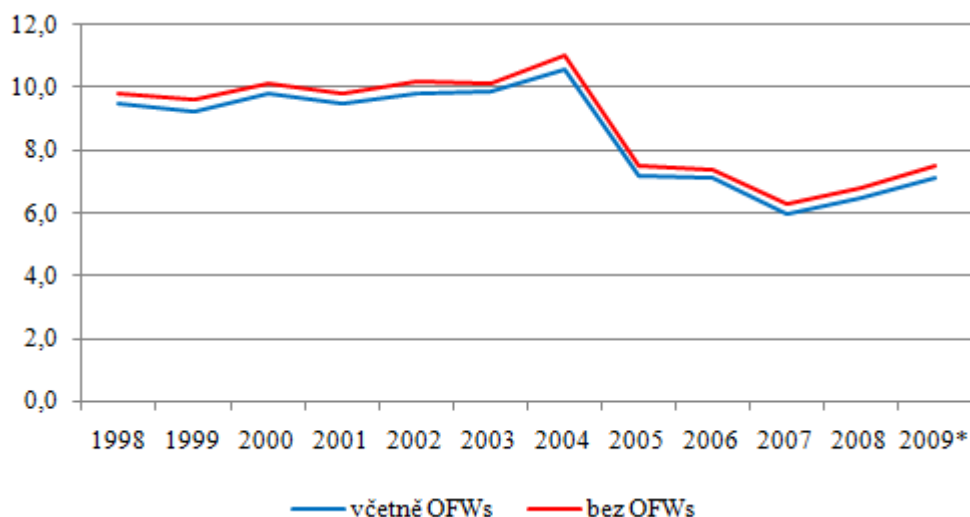
zaměstnávány na těchto pozicích v daleko větší míře a jsou obecně mladší než muži zaměstnaní v zahraničí. Výše zmíněné má vliv i na to, že v nejvyšší věkové kategorii 45 let a více je největší podíl, samozřejmě kromě výše zmíněné kategorie pomocných a nekvalifikovaných pracovníků, (více než 40%) Filipínců zaměstnáno jako řemeslníci a kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé a opraváři či obsluha strojů a zařízení. Ze všech věkových kategorií je právě v této věkové skupině zaměstnáno nejvíce Filipínců z 1. třídy, resp. třídy kam řadíme zákonodárce, vedoucí a řídicí pracovníky, což je rovněž logické, jelikož na takto vysokých pracovních pozicích mohou být zaměstnaní pouze lidé se zkušenostmi a potřebným „know-how“. Z tohoto faktu vyplývá i jejich vysoký podíl na poli vědy. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že Filipínci patřící do mladších věkových kategorií jsou v zahraničí zaměstnáváni zpravidla na pozicích vyžadující nižší vzdělání a kvalifikaci a naopak Filipínci patřící do vyšších věkových kategorií jsou zaměstnáváni již i na pozicích vyžadující vyšší vzdělání a kvalifikaci.

Přihlédne-li se mimo jiné i k cílové destinaci, tak je patrné, že v případě Asie je největší podíl (39,1%) zde pracujících Filipínců zaměstnán jako pomocná a nekvalifikovaná pracovní síla, což je opět důsledkem genderového složení (viz. předchozí text). Naopak nejnižší podíl (13,4%) pomocných a nekvalifikovaných filipínských pracovníků je zaměstnán v rámci regionu Severní a Jižní Ameriky, kde lze nalézt nejvíce Filipínců na pozicích provozních pracovníků ve službách a obchodě (28,8%). Nejvyšší podíl ve srovnání s ostatními regiony má Severní a Jižní Amerika i v případě vědeckých a odborných duševních pracovníků (16,1%), což dozajista není překvapením, vezmeme-li v úvahu, že tento region není z hlediska geografie zrovna nejbližší, což má samozřejmě výrazný dopad na cestovní výlohy, nemluvě o výši tamních výdajů na živobytí a vůbec faktu, že v USA jsou „zvyklí“ najímat na pomocné a nekvalifikované práce, zejména Mexičany, Kubánce apod. V případě Evropy je největší podíl Filipínců zaměstnán opět jako pomocná a nekvalifikovaná pracovní síla (30,2%) či jako řemeslníci a kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé a opraváři (24,9%), což je ve srovnání s ostatními regiony největší podíl v rámci této třídy.

Národním statistickým úřad Filipín kromě charakteristik zámořských pracovníků rovněž zveřejňuje, míru zaměstnanosti a nezaměstnanosti Filipínců bez a spolu s těmito pracovníky (viz. graf č. 4.12). Je z něj patrné, že je míra nezaměstnanosti na Filipínách poměrně vysoká, avšak v případě započítání zámořských pracovníků se relativně sníží. Tudíž lze říci, že zámořští pracovníci působí na trh práce pozitivně v tom smyslu,

že relativně a pravděpodobně i absolutně snižují nezaměstnanost, v tom smyslu, že by byly doma pravděpodobně nezaměstnaní, anebo by byli místo nich nezaměstnaní jiní nyní pracující Filipínci.

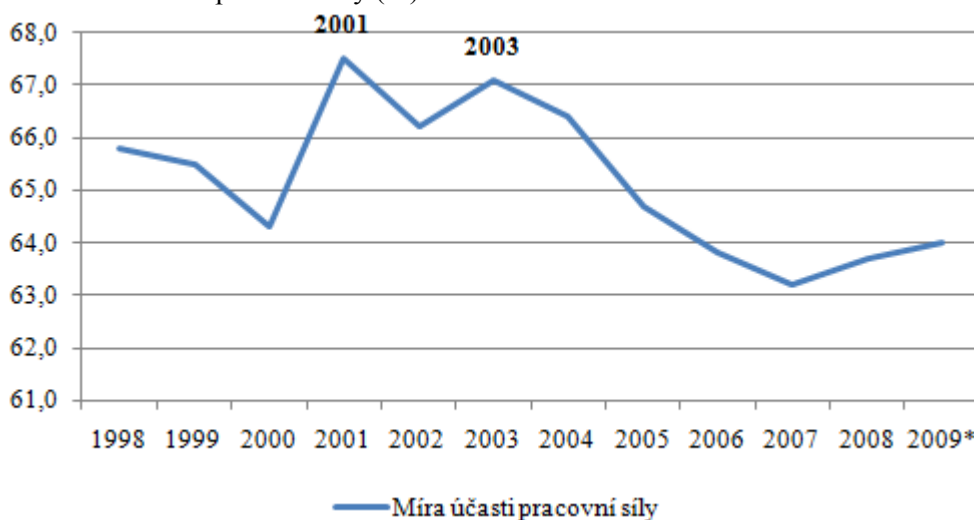
Graf č. 4.12: Míra nezaměstnanosti (%)



Zdroj: [42 (c)]

Na tomto místě stojí ještě za zmínku možný vliv zámořských pracovníků na míru ekonomické aktivity domácího obyvatelstva, resp. rodin příjemců remitencí. Z grafu č. 4.13 by se po porovnání s grafem, jež dokládá obrovský nárůst zámořských pracovníků od roku 2004, dalo usoudit, že za snížením ekonomické aktivity stojí právě členové rodin přijímající remittance. Nicméně k tomu, aby byla tato úvaha potvrzena, by bylo zapotřebí podrobnějších údajů o zaměstnanostním statutu rodin s emigranty a bez nich.

Graf č. 4.13: Míra účasti pracovní síly (%)



Zdroj: [42 (c)]

Z výše uvedeného lze tedy podle mého názoru usoudit, že za prudkým poklesem míry nezaměstnanosti by mohlo stát snížení ekonomické aktivity, resp. míry participace

pracovní síly. Tento fakt by mohl být způsoben obrovským nárůstem počtu zámořských pracovníků, kteří posléze posílají domů remittance, které nejenže vyrovnají ztrátu příjmu tohoto člena rodiny, ale dokonce zvýší celkový příjem této rodiny. Tudiž z obecného hlediska působí emigrace Filipínců do zahraničí za práci na trh práce pozitivně, jelikož snižuje míru nezaměstnanosti, která je zde poměrně vysoká. Otázkou je zda země tímto způsobem nepřichází o svůj lidský kapitál ve formě vysoce vzdělané pracovní síly, která má obvykle větší sklon k emigraci než pracovní síla méně vzdělaná.

4.3.3. *Brain-drain ve světě a na Filipínách*

Jednou z nejdiskutovanějších otázek této problematiky, resp. vlivu emigrace na ekonomický rozvoj vysílajících zemí, je právě brain-drain. Z tohoto důvodu bude v následujícím textu nastíněn vývoj emigrace vysoce kvalifikované pracovní síly ve světě a na Filipínách a jeho vliv na vysílající země, zejména v této práci zkoumané Filipíny.

Tabulka č. 4.3: Top 10 zemí s nejvyšší emigrací vysoce kvalifikovaných lidí, cca r. 2000

Země	Počet emigrantů	Země	Míra emigrace, (%)	Země	Výběrová míra emigrace, (%)
Velká Británie	1 441 307	Guyana	89,0	Tchaj-wan (Čína)	78,0
Filipíny	1 126 260	Grenada	85,1	Katar	69,6
Indie	1 037 626	Jamajka	85,1	Kuvajt	67,8
Mexiko	922 964	Svatý Vincent a Grenadiny	84,5	Spojené arabské emiráty	67,3
Německo	848 414	Haiti	83,6	Filipíny	67,1
Čína	816 824	Trinidad a Tobago	79,3	Nigérie	65,0
Jižní Korea	652 894	Sv. Kryštof a Nevis	78,5	Saúdská Arábie	64,6
Kanada	516 471	Samoa	76,4	Japonsko	63,8
Vietnam	506 449	Tonga	75,2	Omán	62,7
Polsko	449 059	Sv. Lucie	71,1	Jižní Afrika	62,6

Zdroj: [45.]; vlastní úprava

V tabulce č. 4.3 jsou uvedeny údaje o *emigraci vysoce kvalifikované populace*, vždy pro deset nejvýznamnějších zemí v dané kategorii. Z hlediska absolutního množství pochází největší počet vysoce vzdělaných emigrantů z Evropy (Velká Británie, Německo a v tabulce sice neuvedená Itálie), jižní, východní a jihovýchodní Asie (Filipíny, Indie, Čína, Jižní Korea či Vietnam) a za zmínku stojí ještě Střední Amerika resp.: Mexiko. Tito emigranti jsou pak koncentrováni jen v několika málo cílových zemích, a to Spojených státech amerických (asi 50% kvalifikovaných imigrantů), Kanadě a Austrálii (spolu s USA se zde soustředí 70% kvalifikovaných imigrantů), Velké Británii, Německu a Francii (do těchto uvedených zemí směřuje 85% kvalifikovaných imigrantů).

Dle *míry emigrace vysoce vzdělané populace*, resp.: dle poměru vysoce vzdělaných emigrantů na vzdělané pracovní síle v zemi původu, jsou nejvyšší hodnoty pozorovány v Latinské Americe, Karibiku, střední, západní a východní Africe a Pacifiku. Vysoké míry nalezneme zejména u malých a ekonomicky izolovaných zemí a ostrovů viz.: Latinská Amerika a Karibik, kde v případě lidí narozených na Haiti, Jamajka, Grenadě a Guyaně a žijících v zahraničí, především v USA, má přes 80% vysokoškolské vzdělání. V případě Mexika a Střední Ameriky je to 15 až 20% a v případě Jižní Ameriky méně než 10%, avšak v těchto zemích je celková úroveň migrace nízká, a proto vysokoškolsky vzdělaní migranti mají značný podíl na emigraci. V případě Afriky pak tato míra emigrace přesahuje 50% v pěti afrických zemích, a to v Cape Verde, Gambii, Sierra Leone a na Mauriciu a Seychelách. Na tomto místě stojí ještě za zmínku, že v případě rozvojových zemí, arabské a islámské země nejsou na rozdíl od sub-saharské Afriky výrazně ovlivněny brain-drainem. Brain-drain je poměrně nízký v bývalém Sovětském svazu, Perském zálivu, velkých zemích jako je Indie, Indonésie, Brazílie a většině zemí OECD. [19.; 45.]

Tento podíl se poněkud sníží, vezme-li se v úvahu, kde migranti získali svůj vysokoškolský titul. V případě Střední Ameriky a Mexika získalo pouze kolem 40% vysokoškolsky vzdělaných migrantů svůj titul doma, v případě Karibiku je tento podíl ještě nižší v průměru kolem 30%, v případě Jižní Ameriky naopak získalo svůj vysokoškolský titul doma 50-60% emigrantů směřujících do USA. Nicméně i kdybychom vyloučili vysokoškolsky vzdělané emigranty, kteří získali svůj titul v USA, zjistili bychom, že více než 50% vysokoškolsky vzdělaných pracovníků se stěhuje z Karibiku do USA, což není málo. Na tomto místě je zapotřebí se ještě zamyslet nad tím, zdali se v případě, kdy získá migrant vzdělání v cizině, jedná o brain-drain či nikoliv. Díky omezené kapacitě institucí terciárního vzdělání v rozvojových zemích totiž nelze garantovat, že migrant získá stejnou úroveň vzdělání i doma, nemluvě o jeho kvalitě. [19.]

Ve třetím, resp.: šestém, sloupci tabulky č. 3.3 je uvedena *výběrová míra emigrace*, která představuje podíl kvalifikovaných emigrantů na jejich celkovém počtu. Tento typ emigrační míry je nejvyšší v zemích Perského zálivu, kde je míra brain-drainu poměrně nízká, viz.: Katar, Omán, Spojené arabské emiráty či Kuvajt. Dále je tato výběrová míra emigrace vysoká v některých vysoko-příjmových zemích, jako je Tchaj-wan (Čína),

Japonsko, Hong Kong (Čína) a Kanada³³, a v několika afrických zemích, např.: Nigérii, Svazijsku či Jižní Africe³⁴. Naopak, nízké výběrové emigrační míry nalezneme v zemích, které tradičně „vyváží“ nekvalifikované emigranty, jako je Turecko, Mali, Portugalsko, Alžírsko, Maroko, Tunisko a Mauritánie. Dále je tato výběrová míra emigrace nízká v některých zemích OECD, např.: Mexiku, Itálii, Slovensku či Španělsku, a v několika málo zemích, které se vyznačují vysokou mírou emigrace, např.: Senegal, Gambie, Samoa, Surinam, a Mosambik. [45.]

Co se týče **Filipín a brain-drainu**, tak z tabulky č. 4.3 je patrné, že patří k zemím s nejvyšším počtem vysoce vzdělaných emigrantů, resp. v roce 2000 byly na druhém místě hned za Velkou Británií. Z rozvojových zemí ji v roce 2000 lze zařadit na první místo s počtem 1 126 260 vysoce kvalifikovaných emigrantů. I přes tento vysoký počet vzdělaných Filipínců odcházejících do zahraničí není zdejší míra emigrace vysoce vzdělané populace nijak zvlášť vysoká (viz. Tabulka č. 4.4). Lze tedy říci, že v roce 2000 emigrovalo 13,6% filipínské populace s terciárním vzděláním, což bylo více než v roce 1990, kdy emigrovalo téměř o 8% či 1 p.b. méně Filipínců s terciárním vzděláním (12,6%). Zajímavá je i výběrová míra emigrace Filipín vyplývající z ní totiž, že 67,1% filipínských emigrantů z této země je vysoce kvalifikovaných, což svědčí o tom, že Filipíny opouštějí ve větší míře lidé vzdělaní.

Výše uvedený závěr „potvrzuje“ i předchozí tabulka č. 4.4, z které je patrné, že míra emigrace roste na Filipínách s rostoucím vzděláním, což „platí“ i pro svět jako celek, avšak už ne pro všechny země. V drtivé většině zemí je míra emigrace vysoce vzdělaných pracovníků mnohem vyšší, než obyvatel s nižšími stupni vzdělání. Nicméně výjimkou jsou např.: USA, kde převládá emigrace obyvatel s primárním vzděláním, což dozajista vyplývá z faktu, že tato země je jednou z „nejvyspělejších“ zemí, která věnuje nemalé finanční prostředky na výzkum a vývoj, poskytuje špičkové vybavení a nabízí adekvátní platové a pracovní podmínky. Dalšími výjimkami jsou ještě Německo či Kanada. V případě primárního a sekundárního vzdělání již není rozdíl mezi mírami emigrace tak výrazný, jelikož existuje hned několik zemí, jež mají vyšší míru emigrace obyvatel se základním, resp. primárním, vzděláním než sekundárním. Mezi tyto země patří např.: Švédsko, Nizozemí a Irsko, jež patří mezi země vyspělé, ale řadíme sem i země rozvojové např.: Sv. Kryštof a Nevis či Makedonie.

³³ Hong Kong (Čína) a Kanada sice nejsou v této tabulce uvedeny, avšak kdyby byly zaujímaly by 11. a 14. místo.

³⁴ Svazijsko by skončilo na 26. místě.

Tabulka č. 4.4: Míra emigrace dle stupně vzdělání

Země původu	Rok	1990			2000		
	Stupeň vzdělání	Primární	Sekundární	Terciární	Primární	Sekundární	Terciární
Filipíny	Celkem	1,6%	2,5%	12,6%	1,8%	2,8%	13,6%
	Muži	1,2%	1,9%	10,9%	1,2%	2,0%	12,0%
	Ženy	2,0%	3,0%	14,1%	2,4%	3,8%	14,8%
	Celková	4,1%			5,0%		
Guyana	Celkem	16,8%	34,4%	90,9%	27,7%	35,4%	89,2%
	Muži	15,5%	33,5%	88,9%	26,4%	35,0%	87,8%
	Ženy	17,9%	35,2%	93,0%	28,8%	35,6%	90,5%
	Celková	33,5%			43,0%		
Malta	Celkem	26,3%	29,0%	68,8%	23,0%	23,7%	58,3%
	Muži	28,4%	27,6%	65,2%	25,0%	22,2%	56,7%
	Ženy	24,5%	30,5%	75,4%	21,3%	25,2%	60,5%
	Celková	30,6%			27,2%		
Svět	Celkem	1,3%	1,2%	5,1%	1,3%	1,3%	5,5%
	Muži	1,4%	0,9%	4,6%	1,5%	1,1%	5,0%
	Ženy	1,2%	1,5%	5,9%	1,2%	1,7%	6,0%
	Celková	1,6%			1,8%		

Zdroj: [56 (a)]

Dále je z tabulky č. 4.4 patrné, že v případě žen roste jejich míra emigrace s rostoucím vzděláním. U mužů přece jen převládá nad mírou emigrace se sekundárním vzděláním míra emigrace s primárním vzděláním. Tato skutečnost pravděpodobně souvisí s faktem, že muži jsou většinou nájímáni na pracovní pozice, které nevyžadují kvalifikaci ani zvláštní vzdělání a mnohdy ani znalost jazyku. Jde zejména o pracovní pozice, o které není mezi domácím obyvatelstvem zájem. Vliv bude mít pravděpodobně i postavení žen ve společnosti. V případě Filipín roste míra emigrace s rostoucím vzděláním jak u žen, tak u mužů. Dokonce lze říci, že míra emigrace filipínských žen je vyšší, resp. podíl emigrující populace žen na jejich celkovém počtu na Filipínách, než míra emigrace filipínských mužů.

Jelikož má emigrace vysoce vzdělané populace přímý dopad na trh práce a lidský kapitál, ať už cílové země či země původu, bude dále zkoumán tento vliv. Avšak, jak je patrné z předchozího textu liší se země od země, jelikož každá země má určitá specifika, uplatňuje jiné politiky apod. Z tohoto důvodu bude následující text zaměřen na Filipíny.

Jak už bylo v předešlém textu zmíněno, velké množství filipínských emigrantů má vysokou kvalifikaci, nicméně jejich míra emigrace není zas až tak vysoká. Šlo by říci, že se Filipíny, co se týče míry emigrace vysoce vzdělaných, umístily někde uprostřed a byly jakýmsi pomyslným mediánem. O něco zajímavější je výše zmíněná výběrová míra

emigrace, jež je svědkem více než 50% podílu vysoce kvalifikovaných filipínských emigrantů na jejich celkovém počtu.

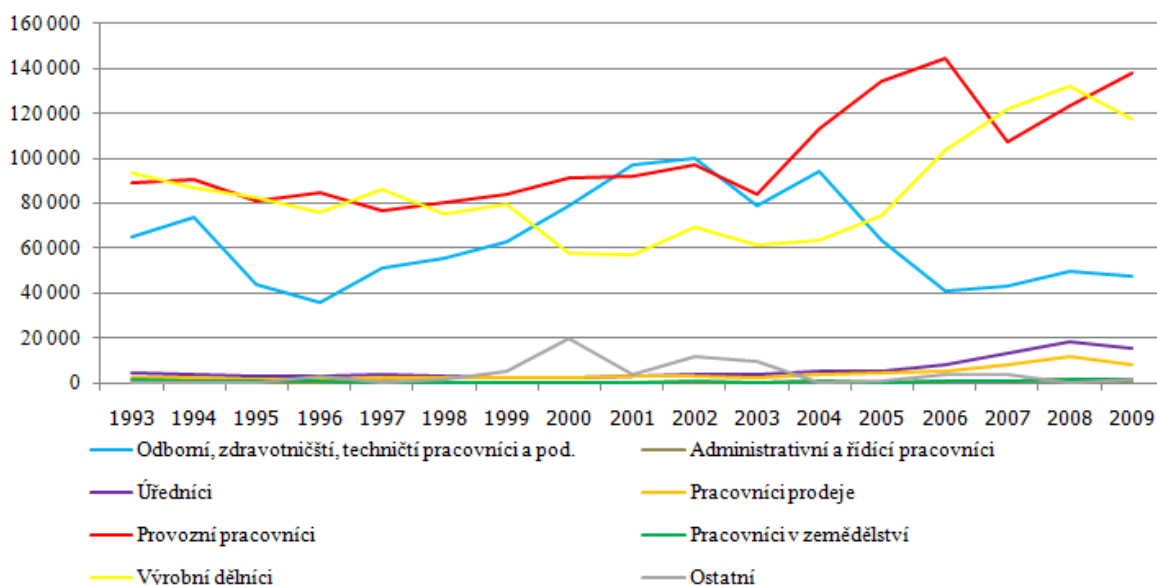
Tabulka č. 4.5: Podíl terciárně vzdělaných nezaměstnaných na jejich celkovém počtu (%)

Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Celkem	30,50	32,00	31,60	33,40	35,00	35,40	34,20	38,90	39,80	39,40
Muži	28,00	29,50	28,60	30,00	30,90	32,80	31,90	35,60	36,90	36,50
Ženy	34,70	36,00	36,70	38,20	41,40	39,30	37,40	44,30	45,10	44,60

Zdroj: [56 (b)]

Co se týče faktu, že roste míra emigrace s rostoucím vzděláním, tak ten pravděpodobně vyplývá hned z několika skutečností. Za prvé dle mého názoru obecně platí, že lidé vzdělanější budou mít větší ambice a odvahu vycestovat ze země, nemluvě o překonání jazykové bariéry. Za druhé je obecně přijímanou skutečností, že nedochází k odlivu nejchudších vrstev obyvatel, jelikož s emigrací jsou spojené nemalé finanční prostředky, což se potvrdilo i v případě Filipín (viz. podkapitola 4.4.3). Lze předpokládat, že v rámci rodin s vyšším příjmem pak budou mít její členové vyšší vzdělání, a tudíž i větší šanci se uplatnit v zahraničí, případně i doma. Za třetí může mít vliv na větší míru emigrace vysoce vzdělaných pracovníků do zahraničí nedostatek pracovních příležitostí doma, což je doajista případ rozvojových zemí, Filipín nevyjímaje. V případě Filipín je podíl terciárně vzdělaných nezaměstnaných na jejich celkovém počtu (viz. Tabulka č. 4.5) poměrně vysoký, a to 39,40% v roce 2007. Co se týče struktury zaměstnanosti Filipínců dle jednotlivých sektorů NH, tak dle Světové banky jich bylo v roce 2007 zaměstnáno 36,1% v zemědělství, 15,1% v průmyslu a 48,8% ve službách. Dle nejnovějších údajů NSO bylo v lednu 2011 zaměstnáno 32,9% Filipínců v zemědělství, 14,5% v průmyslu a 52,6% ve službách. Dle podrobnějšího členění podle zaměstnání pracovalo v lednu 2011 31,7% Filipínců jako pomocná a nekvalifikovaná pracovní síla, 16% jako zemědělci, lesníci a rybáři a 14,1% jako zákonodárci, vedoucí a řídicí pracovníci. Za čtvrté může mít vliv na tuto míru i uplatňovaná politika vysílajících a přijímajících zemí. V případě přijímajících zemí často platí pro tento typ imigrantů zvýhodněná imigrační politika. V případě vysílajících zemí již není přístup k této problematice jednotný (viz. změna pohledu na brain-drain a brain-gain). Co se týče Filipín, tak zde je zahraniční emigrace politicky podporována. Filipínci dokonce při výběru oboru studia přihlíží k mezinárodní poptávce.

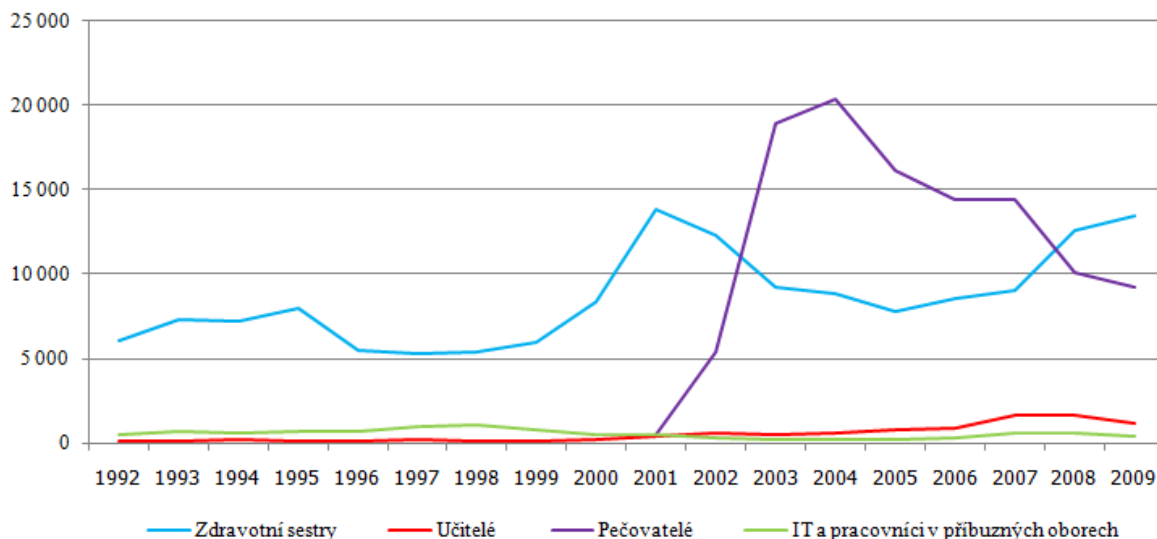
Graf č. 4.14: Počet nově umístěných vnitrozemských pracovníků v zámoří dle zaměstnání; 1993-2009



Zdroj: [47 (b)]

Graf č. 4.14 zobrazuje přesný počet nově najatých filipínských pracovníků³⁵ k práci v zahraničí. Z grafu vyplývá, že bylo v zahraničí v roce 2009 nově zaměstnáno nejvíce (41,66%) provozních pracovníků, kam v tomto případě patří i pracovníci určení k provozu domácností, kteří mají na této skupině více než 50% podíl. Další nejčastěji zaměstnanou skupinou byly v roce 2009 výrobní dělníci (35,45%) či odborní, zdravotničtí či techničtí pracovníci (14,43%).

Graf č. 4.15: Počet nově umístěných zdravotních sester, učitelů, pečovatelů a IT pracovníků v zámoří; 1992-2009



Zdroj: [47 (b)]

³⁵ Jde o administrativní údaje shromážděné Správou filipínské zámořské zaměstnanosti (POEA).

Graf č. 4.15 zobrazuje počet nově najatých zdravotních sester, učitelů, pečovatelů a IT pracovníků, jež patří vůbec k nejsledovanějším pracovním pozicím z hlediska brain-drainu. Jak je z něj patrné, zdravotní sestry hrají z dlouhodobého hlediska prim, přesto v několika posledních letech bylo nově najato více pečovatelů. Co se týče nově najatých IT pracovníků či učitelů, tak těch bylo v porovnání z výše uvedenými sestrami a pečovateli jen pár. Nově najaté zdravotní sestry mířily v roce 2009 nejčastěji do Saudské Arábie, pečovatelé do Tchaj-wanu, učitelé do USA a IT pracovníci opět do Saudské Arábie.

Na základě výše uvedeného lze tedy říci, že na Filipínách skutečně dochází k brain-drainu, nicméně dle mého názoru a na základě dostupných dat není jeho vliv na tamní trh práce nikterak drtivý, jelikož podíl nezaměstnaných s terciárním vzděláním na jejich celkovém počtu je i přes značnou emigraci vysoce kvalifikovaného obyvatelstva poměrně vysoký. Tato skutečnost je podle mě z velké části způsobena tamní strukturou hospodářství, které je jen zpozvolna reformováno. Přesto nelze s absolutní jistotou říci, že prostřednictvím tohoto kanálu nedochází k negativnímu ovlivnění ekonomického rozvoje této země, jelikož neexistují nebo jsou nedostatečné údaje o struktuře tohoto typu emigrace a volných pracovních místech, resp. nedostatku pracovníků dané kvalifikace. Nelze posoudit ani kvalitu odcházejících, i když se předpokládá, že do zahraničí odcházejí ti nejlepší. Otázkou je i, zdali by byl potenciál těchto pracovníků v zemi původu využit a jestli by nebylo posléze lepší využít konexe a vybudované diaspory k získání nových technologií, inovací a vůbec znalostí a zkušeností ze zahraničí.

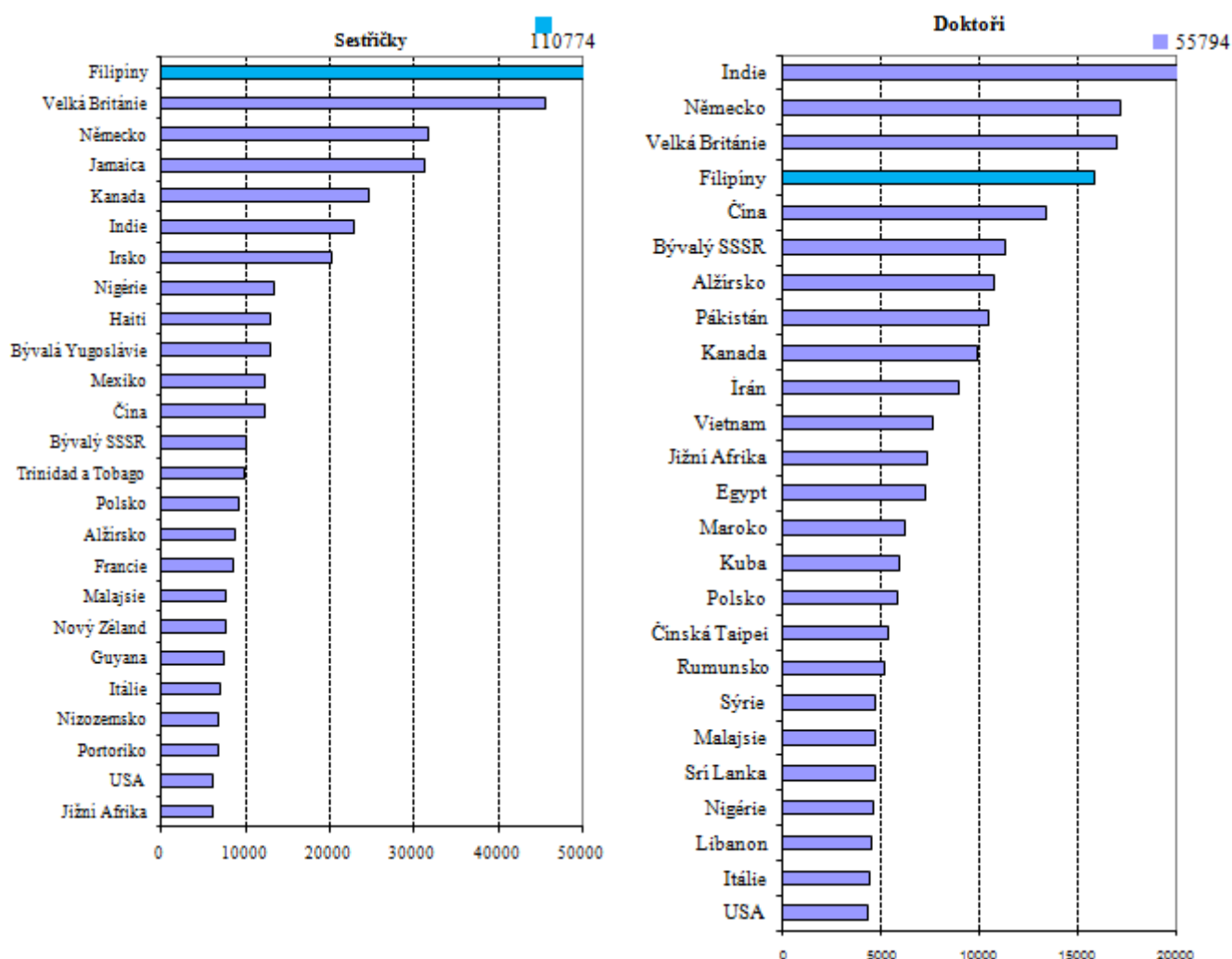
4.3.4. Brain-drain ve zdravotnictví

Avšak existují i odvětví, kde může být odliv domácí pracovní síly fatální. Příkladem takového odvětví může být zdravotnictví, jelikož vytvoření nové stejně kvalitní pracovní síly je časově velmi náročné. Z tohoto důvodu byla tomuto typu emigrace věnována značná pozornost a existují k ní i údaje (viz. Graf č. 4.16) a analýzy.

Podle odhadů OECD, jež jsou založeny na údajích z roku 2000, je Indie zemí původu absolutně největšího počtu lékařů žijících v zemích OECD (téměř 56 tis.), následuje ji Německo (přes 17 tis.), Velká Británie (pod 17 tis.), Filipíny (asi 16 tis.) a Čína (přibližně 13 tis.). Lepší vypovídací hodnotu má pak podíl lékařů, kteří působí v zemích OECD vzhledem k jejich celkovému počtu, kdy Antigua a Barbuda vykazuje nejvyšší podíl emigrujících lékařů (89,3%), následována Grenadou (72,7%), Guayanou (72,2%), Mosambikem (64,5%) a Angolou (63,2%).

Pokud jde o zdravotní sestry, tak jsou hlavní zemí jejich původu Filipíny. V zemích OECD tak pracuje na základě odhadů více než 110 tis. filipínských sester. Další zemí původu nejvyššího počtu sester po Filipínách je Velká Británie (necelých 46 tis.), Německo (necelých 32 tis.), Jamajka (přes 31 tis.) a Kanada (necelých 25 tis.). Co se týče podílu sester pracujících v zahraničí vzhledem k jejich celkovému počtu v zemi původu je prvních pět zemí z hlediska této míry z Karibiku, resp. Haiti (94,0%), Jamajky (87,7%), Grenady (87,6%), Svatého Vincence a Grenadiny (81,6%) a Guayany (81,1%). [31.]

Graf č. 4.16: Počet sestřiček a doktorů zaměstnaných v zahraničí, cca r. 2000



Zdroj: [31., s. 175], vlastní úprava

K posouzení dopadu emigrace doktorů a zdravotních sester na zemi jejich původu je zapotřebí dát výše uvedené ukazatele do kontextu s dalšími indikátory např.: počtem doktorů a sester na 1000 obyvatel (viz. Tabulka č. 4.6). Jak je z tabulky patrné, počet doktorů na 1000 obyvatel není v porovnání s dalšími rozvojovými zeměmi a rozvojovými regiony nejnižší. Avšak srovná-li se průměrný počet doktorů na 1000 obyvatel

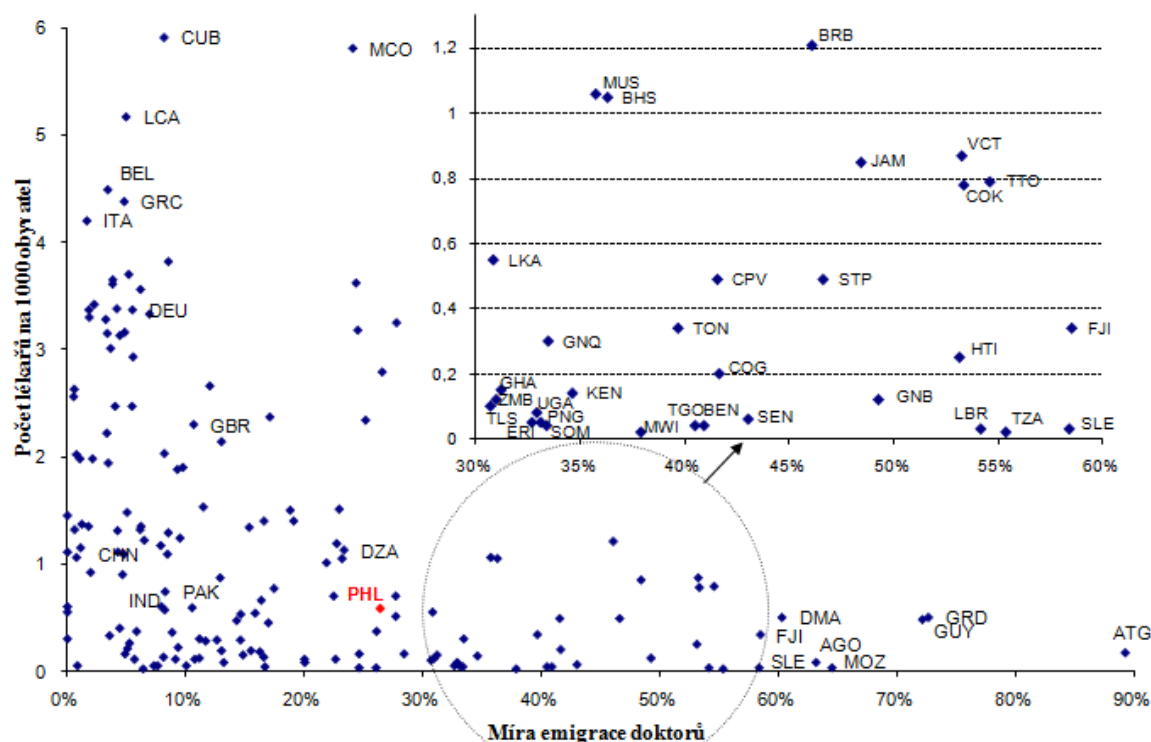
v rozvojových zemích v rámci regionu Východní Asie a Pacifiku, kam patří i Filipíny, s počtem doktorů na 1000 obyvatel Filipín je patrné, že Filipíny byly v tomto ukazateli výrazně pod průměrem a pravděpodobně i nadále jsou, i když už ne tak výrazně. Co se týče vývoje, tak ten bohužel nelze na základě těchto dat posoudit. V případě počtu sester a porodních asistentek na 1000 obyvatel to vypadá, že jsou na tom Filipíny v porovnání s ostatními rozvojovými zeměmi a regiony dobře. V rámci svého regionu byly a pravděpodobně i nadále jsou nadprůměrem.

Tabulka č. 4.6: Počet doktorů, zdravotních sester a porodních asistentek na 1000 obyvatel

Země	Počet doktorů na 1000 obyv.	Počet sester a porodních asistentek na 1000 obyv.
Filipíny	1,15 (2006); 1,15 (2004); 0,59 (2002)	6,0 (2004); 6,12 (2002)
Rozvojové země EAP	1,17(2009); 1,51 (2005); 1,30 (2000)	1, 67 (2009); 0,99 (2003)
Rozvojové země LAC	2,16 (2009); 1,55 (2000); 1,43 (1997)	4,75 (2009)
Rozvojové země SA	0,57 (2009); 0,50 (1998)	1,09 (2009); 1,26 (2004)
Rozvojové země ECA	3,15 (2009); 3,25 (2006); 3,15 (2000)	6,78 (2009); 6,73 (2006)
Rozvojové země MENA	1,46 (2009)	2,19 (2009)
Rozvojové země SSA	0,19 (2009)	1,02 (2009)

Zdroj: [56 (b)]

Graf č. 4.17: Míra emigrace a počet doktorů na 1000 obyvatel; cca r. 2000



Zdroj: [31., s. 176], vlastní úprava

Co se týče brain-drainu v oblasti zdravotnictví, tak ten je na Filipínách výrazný jak z hlediska absolutního, tak i relativního, jelikož míra emigrace doktorů je 26,4% (viz. Graf

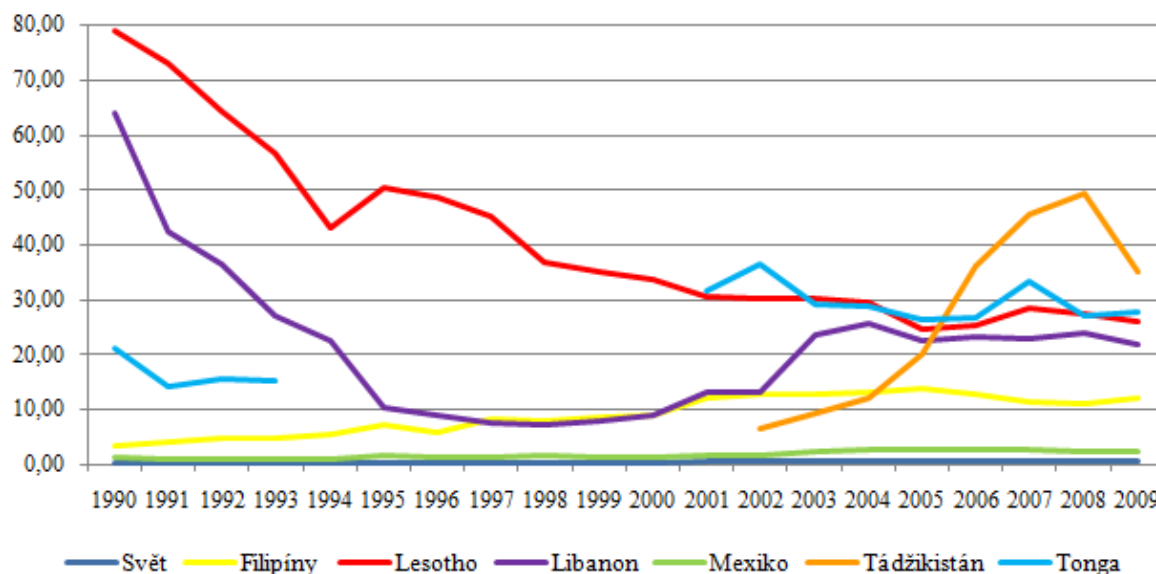
č. 4.17) a zdravotních sester 46,5% (avšak tyto míry emigrace bude pravděpodobně podhodnocena vzhledem k tomu, že šlo pouze o emigraci do zemí OECD). Nicméně Filipíny nepatří k 57 zemím, jež patří pod kritickou hranici³⁶, za níž dochází ke kritickému nedostatku pracovních sil ve zdravotnictví. (viz. Příloha č. 4) Přesto je dle některých názorů situace ve zdravotnictví vážná, jelikož dle zprávy Světové zdravotnické organizace odchází do zahraničí pracovat cca 70% vyškolených sester a nově studující plánují je následovat. Dokonce zde docházelo k rušení či zmenšování nemocnic díky nedostatku zdravotnického personálu, dle Světové zdravotnické organizace od roku 2001 odcházelo z velkých nemocnic v průměru 10-12 zdravotních sester měsíčně. [57 (b)]

4.4. Remittance

4.4.1. Vývoj remitencí ve světě

Jak víme, remittance představují velmi významný zdroj finančních prostředků, zejména pro rozvojové země (viz. Graf č. 3.3 či č. 4.21), jež jsou na nich mnohdy závislé. Uvádí se, že ekonomické dopady remitencí na makro úrovni se na rozdíl od mikro úrovně neprojeví vždy, jelikož záleží na jejich velikosti vzhledem k HDP a tudíž aby byly z hlediska národní ekonomiky velmi významné musely by být velké cca 5-10% HDP.

Graf č. 4.18: Remittance a náhrady zaměstnancům, přijaté (jako % HDP)



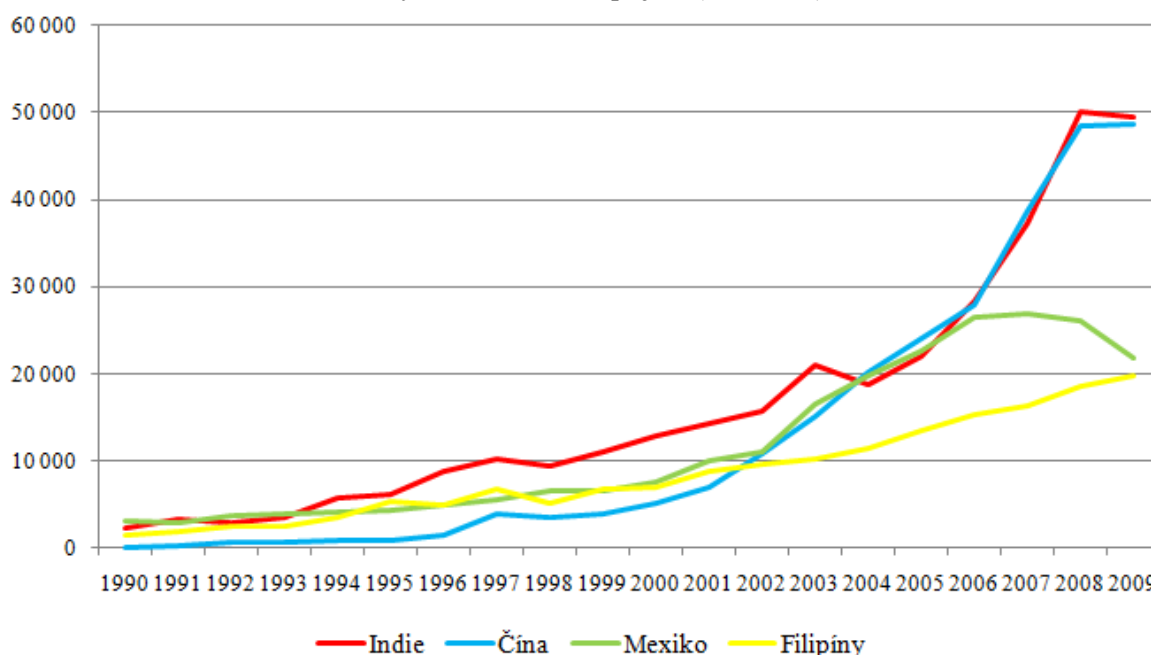
Zdroj: [56 (b)]

Velmi vysoký podíl remitencí na HDP (nad 10%) mělo v roce 2009 dle údajů Světové banky 23 zemí a 9 z nich mělo dokonce tento podíl větší než 20%. Vysoký podíl

³⁶ Ta je stanovena ve výši 23 pracovníků ve zdravotnictví (lékaři, zdravotní sestry, porodní asistentky) na 10 000 obyvatel. [56. (a)]

remitencí na HDP (nad 5%) pak nalezneme u 44 zemí z 213 zemí, resp. ekonomik. Filipíny měly a mají rovněž velmi vysoký podíl remitencí na HDP, a to 12,26% HDP, což je zařazuje v roce 2009 na 16. místo. První tři místa pak zaujímají Tádžikistán (35,12%), Tonga (27,91%) a Lesotho (26,23%). (viz. Graf č.4.18) Co se týče ekonomik, pro něž jsou remittance významným zdrojem finančních prostředků, tak to jsou většinou malé rozvojové země, s výjimkou Bangladéše, Filipín či Nepálu. Podrobnější informace o vývoji podílu remitencí na HDP u zemí, kde je tento podíl velmi významný pak naleznete v příloze č. 5 a 6 spolu s dalšími charakteristikami jako je velikost jejich populace, rozloha, počet emigrantů, míra emigrace apod.

Graf č. 4.19: Remittance a náhrady zaměstnancům, přijaté (mil. USD)

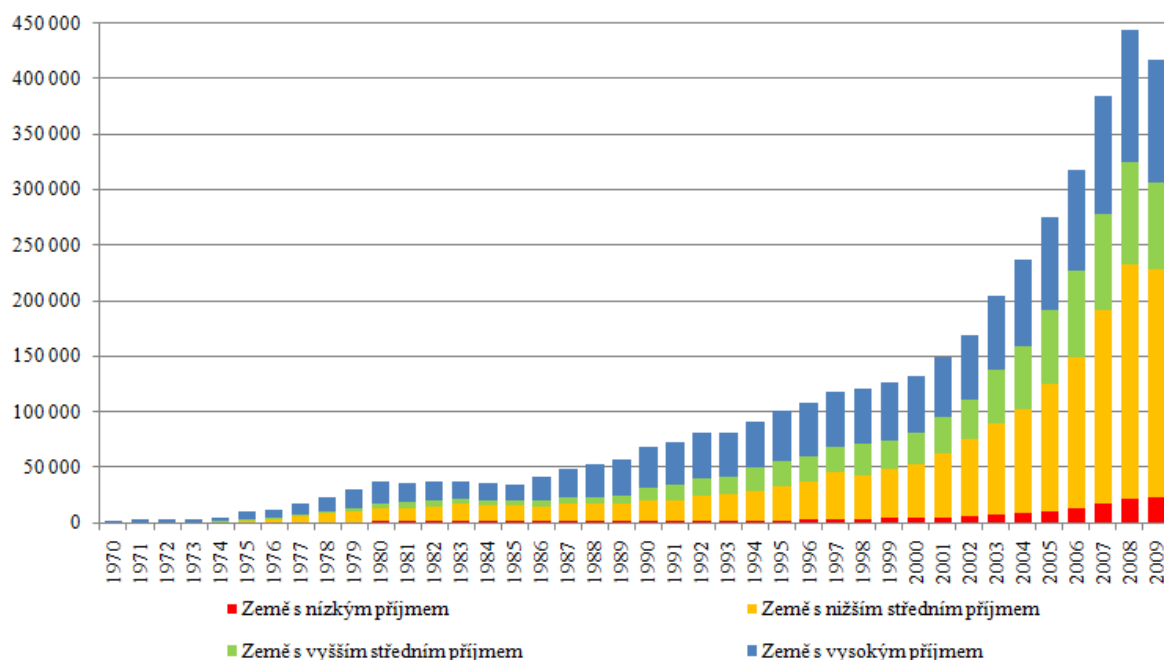


Zdroj: [56 (b)]

Mezi největšími příjemci v absolutním měřítku, resp. ekonomiky s největším objem přijatých remitencí, dominují velké lidnaté země, mezi nimiž jsou i některé rozvinuté, jako např.: Francie a Německo (viz. Příloha č. 7). Na prvních třech místech tedy byly v roce 2009 Indie (49,47 mld. USD), Čína (48,73 mld. USD) a Mexiko (21,91 mld. USD). Přesto ani Filipíny nezůstaly pozadu a umístily se na 4. místě s remittencemi v hodnotě 19,77 mld. USD. Podle předběžných údajů Světové banky by mělo platit stejné pořadí i v roce 2010. Co se týče vývoje remitencí v čase, tak z grafu č. 4.19 je patrné, že na rozdíl od Filipín, které sice neustále rostou od 90. let 20. stol, avšak pozvolnějším tempem, zaznamenaly Indie, Čína a Mexiko rychlejší tempo růstu, a to zhruba od konce 90. let 20. stol. V souvislosti s finanční krizí, která se potom vyvinula v celosvětovou hospodářskou krizi,

jež ovlivnila prakticky všechny ekonomiky světa, došlo i k poklesu remitencí zasílaných domů emigranty, a to v roce 2009. Nejvýraznější pokles jsme v našem případě zaznamenali u Mexika³⁷, kde došlo k poklesu remitencí již v roce 2008, což pravděpodobně souvisí z výše uvedenou finanční krizí, jež propukla v roce 2007 v USA³⁸. Nicméně podíl remitencí na HDP pro tyto země zřídka přesahuje 5%, výjimkou jsou Filipíny (12,3%) a Bangladéš (11,8%). Další informace o vývoji remitencí ve vybraných zemích, jež měly v roce 2009 remittance ve výši alespoň 5 mld. USD, a jejich další charakteristiky naleznete v příloze č. 7 a 8.

Graf č. 4.20: Vývoj pracovních remitencí a náhrad zaměstnanců dle příjmových skupin (mil. USD)



Zdroj: [56 (b)]

Jak je z výše uvedeného patrné důležitost remitencí se liší stát od státu a samozřejmě region od regionu. Velikost remitencí totiž závisí na velikosti jednotlivých států, což je logické, jelikož velké lidnaté státy mají větší počet zahraničních emigrantů než státy malé a čím více mají emigrantů, tím více inkasují v podobě domů zaslaných finančních prostředků³⁹. Dále se velikost remitencí liší v závislosti na příjmové skupině, jak je patrné z grafu č. 4.20 Největší objem remitencí inkasují země se středním příjmem,

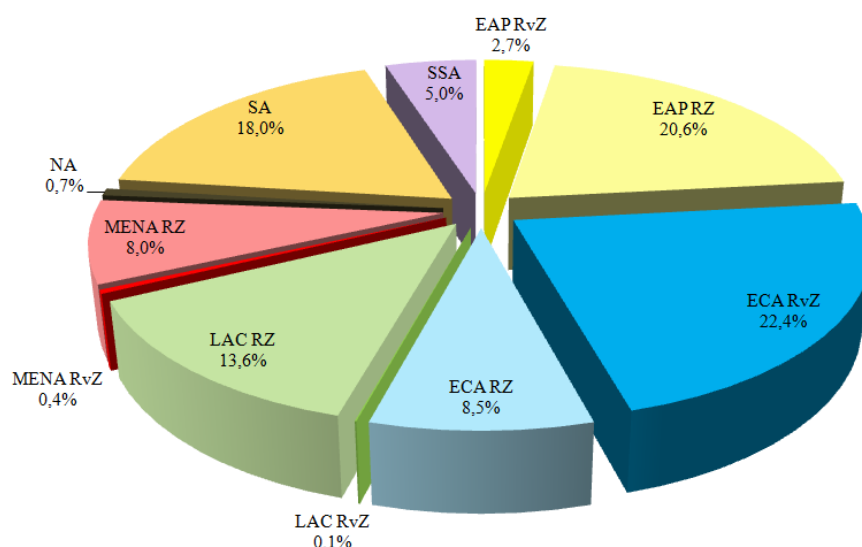
³⁷ Kromě Mexika byly poklesem remitencí postiženy již v roce 2008 i ostatní země Latinské Ameriky, za což pravděpodobně může krize ve stavebním sektoru v USA. [56.]

³⁸ Americká hypoteční krize, jež vypukla naplno v polovině roku 2007, nicméně problémy byly zaznamenány již o rok dříve, se koncem roku 2007 a počátkem roku 2008 přelila do dalších odvětví americké ekonomiky a samozřejmě následně ovlivnila i trh práce.

³⁹ Samozřejmě objem domů zaslaných remitencí závisí na celé řadě dalších faktorů, jež jsme zmínili v druhé kapitole, přesněji v podkapitole 2.6.1.

resp. země s nižším středním příjmem, což opět plyne z faktu, že země se středním příjmem mají větší počet zahraničních emigrantů, než země s nízkým či vysokým příjmem. Z teoretického hlediska by sice země s nízkým příjmem měly být na prvním místě, jelikož chudoba a bída jsou hlavními příčinami pracovních migrací, nicméně migrace sebou nese značné náklady a rizika a vyžaduje znalosti a sociální síť. Co se týče vývoje globálních remitencí, tak je vidět, že ty od konce 80. let 20. stol. „neustále“ rostou, a to až do roku 2009, kdy se projevil vliv ekonomické krize, přesto její dopad nebyl, tak drtivý jak se původně očekávalo, a tudíž v současné době opět rostou. K rapidnímu nárůstu remitencí došlo zejména od konce 90. let 20. stol, což je jak už jsme výše uvedli (viz. podkapitola 3.3.3) dle Světové banky způsobeno podstatným snížením nákladů oficiálního remitování, depreciací dolaru vůči ostatním hlavním měnám⁴⁰, zlepšením sběru dat a statistické metody a samozřejmě zvýšením počtu emigrantů. [13.; 56]

Graf č. 4.21: Regionální rozdělení pracovních remitencí a náhrad zaměstnanců; r. 2009



Zdroj: [56 (b)]

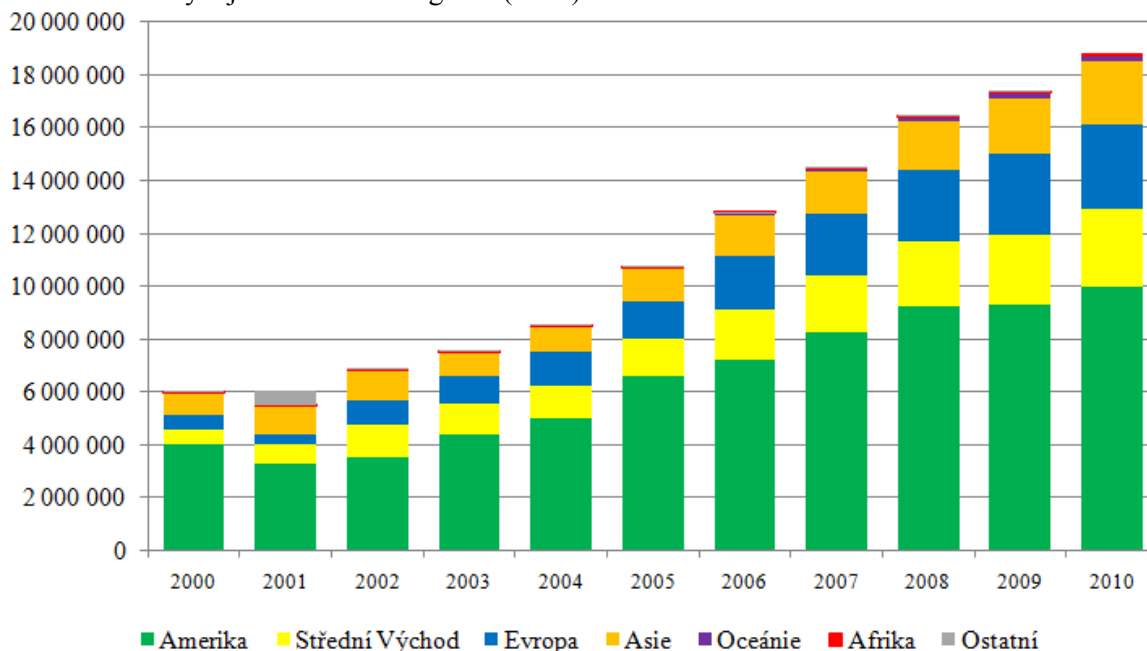
Co se týče regionálního rozdělení remitencí, tak největší objem jich směřuje do regionu Evropy a Střední Asie, kde větší díl, resp. tři čtvrtiny, směřuje do zemí rozvinutých a jen menší část do zemí rozvojových. Naopak nejmenší objem remitencí směřuje do regionu Severní Amerika, což je jasné vzhledem k tomu, že tento region je tvořen zeměmi, USA a Kanada, s vysokým příjmem, jež jsou často cílovými destinacemi emigrantů, nemluvě o tom, že USA je vůbec největším odesílatelem remitencí. V případě ostatních regionů jsou v rámci nich největšími příjemci země rozvojové, největší objem remitencí tak připadá regionu Východní Asie a Pacifiku, kam patří Filipíny či další lidnatý

⁴⁰ Významně zvýšila dolarovou hodnotu nedolarových remitencí.

stát, resp. nejlidnatější stát světa, Čína. Remitence Filipín tvoří 23,0% z celkového objemu remitencí rozvojových zemí v rámci regionu EAP a vůbec 6,4% z celkového objemu remitencí rozvojových zemí. Vezmeme-li v úvahu různé velikosti regionů je lepší relativní vyjádření remitencí, kde s přehledem vítězí rozvojové země regionu Jižní Asie (4,64% HDP), následované rozvojovými zeměmi regionu Blízkého Východu a Severní Afriky (3,24% HDP) a regionu Sub-saharské Afriky (2,48%). Naopak nejmenší podíl remitencí na HDP mají právě výše zmiňované rozvojové země regionu EAP (1,37%). Porovnáme-li podíl remitencí na HDP pouze v rozvojových zemích jednotlivých regionů s podílem remitencí na HDP ve všech zemích jednotlivých regionů, tak zjistíme, že ve všech regionech je tento podíl rozvojových zemí větší nebo roven.

4.4.2. Vývoj remitencí na Filipínách

Graf č. 4.22: Vývoj remitencí dle regionu (USD)

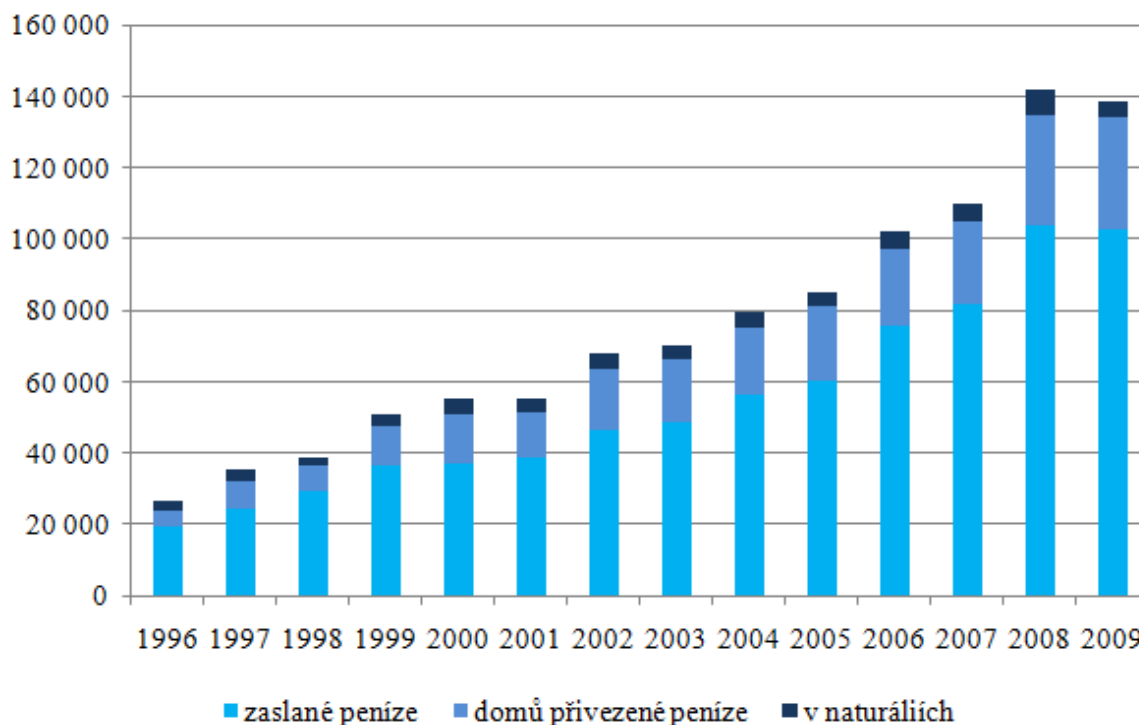


Zdroj: [50 (a)]

Na základě dat poskytnutých Centrální bankou Filipín lze říci, resp. potvrdit údaje Světové banky, že objem remitencí ze zahraničí roste, avšak jsou zde drobné nuance, jež pravděpodobně vyplývají z rozdílné metodiky (viz. Graf č. 4.22). Co se týče struktury těchto finančních prostředků ze zahraničí dle země původu se na první pohled zdá, že největší část finančních prostředků plyne z Ameriky (53,23% v r. 2010), resp. USA (41,90% v r. 2010) a Kanady (10,13% v r. 2010). Nicméně to není pravdou, jelikož je běžnou praxí remitenčních center v různých zahraničních městech posílat remitence prostřednictvím korespondenční bank, které se většinou nacházejí v USA, či kurýrních služeb, jejíž hlavní kanceláře jsou umístěny v Kanadě, což je příčinou zkreslení těchto

údajů. Z tohoto důvodu budou k základní charakteristice remitenčních toků dále použity údaje Národního statistického úřadu, přestože jsou uváděny v národní měně, a to Filipínském pesu (PHP). Tato skutečnost, totiž nic nemění na níže uvedených závěrech o charakteristikách zdejších remitenčních toků.

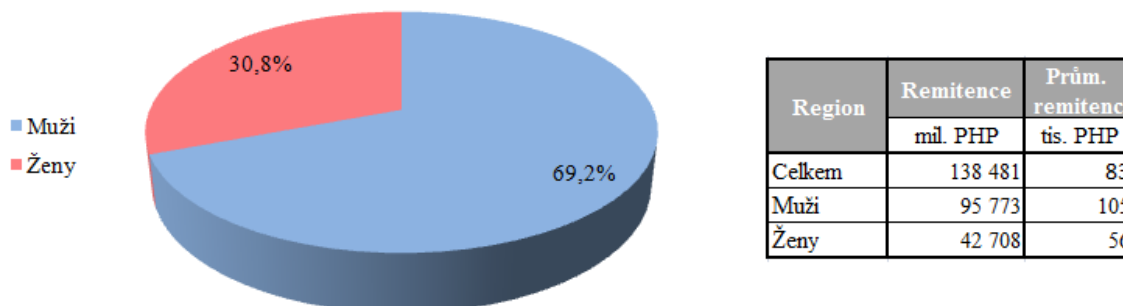
Graf č. 4.23: Vývoj remitencí dle formy (v mil. PHP)



Zdroj: [42 (c)]

Jak vyplývá z grafu č. 4.23 objem remitencí ze zahraničí v letech 1996 až 2008 více či méně rostl a samozřejmě byl v roce 2009 zaznamenán i jeho menší pokles způsobený ekonomickou krizí. Dále je patrné, že zahraniční remitence mají v drtivé většině (96,73%, r. 2009) podobu peněz, než naturálií.

Graf č. 4.24: Členění remitencí dle pohlaví; r. 2009

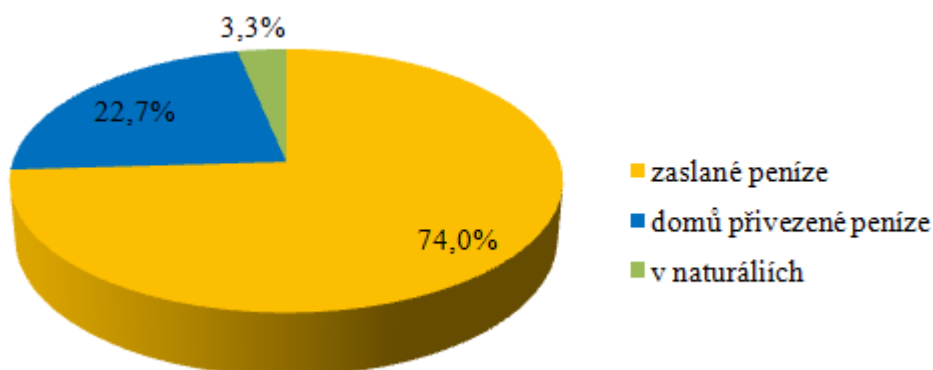


Zdroj: [42 (c)]

Co se týče rozdílu v objemu domů poslaných či dovezených remitencí mezi pohlavími, tak v případě žen je tento objem samozřejmě menší. Tato skutečnost je

z největší pravděpodobností způsobena nejen jejich nižším počtem v zahraničí, ale i nižšími platy, které vyplývají z jejich nižších pracovních pozic.

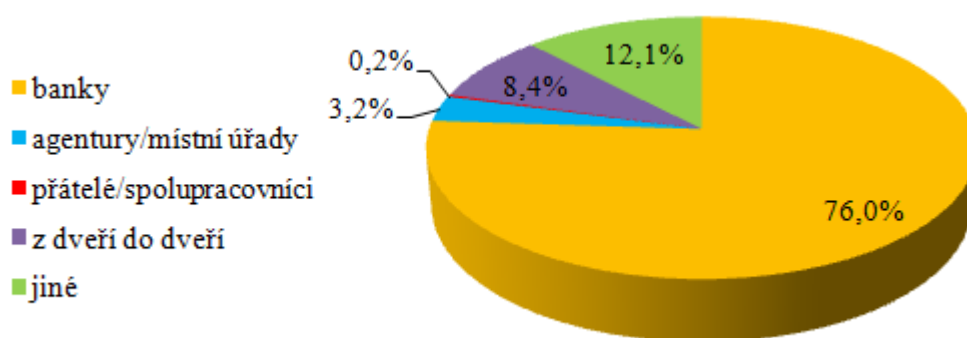
Graf č. 4.25: Členění remitencí dle formy; r. 2009



Zdroj: [42 (c)]

Jak již bylo zmíněno v předešlém textu, remitence sem směřují ze zahraničí nejčastěji ve formě peněz. Ve většině případů (74,0%) jsou peníze ze zahraničí domů zaslány a v menší míře (22,7%) pak přímo přivezeny, což znamená, že je pracovník přiveze domů po skončení zaměstnání, nebo při své návštěvě doma. Tato skutečnost se týká především zábavních pracovníků v Japonsku, jež jsou najímáni nejčastěji na 3-6 měsíců, pracovníků v Taipei (Čína), kde jsou jejich zaměstnavatelé povinni zadržet část jejich mezd ve formě nucených úspor, které jsou uloženy na jejich účet a jež dostanou po ukončení smlouvy, či pracovníků na moři, kteří dostanou 20% svých mezd spolu s příplatky za přesčasy na palubě. [18.]

Graf č. 4.26: Členění domů zaslaných finančních prostředků dle remitentního kanálu; r. 2009

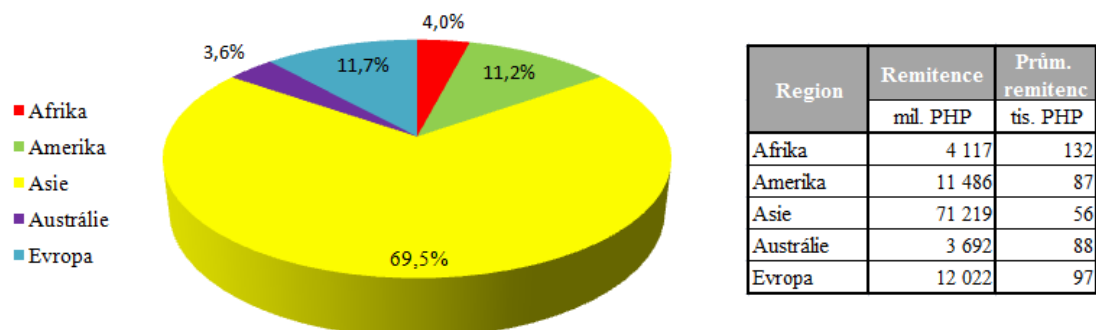


Zdroj: [42 (c)]

Graf č. 4.26 představuje remitenční kanály, jimiž jsou peníze pracovníků v zámoří posílány ze zahraničí domů. Nejčastěji (76,0%) jsou tyto finanční prostředky posílány prostřednictvím bank. Druhým nejčastějším způsobem zasílání (8,4%) je systém z dveří do dveří (door-to-door), kdy jsou finanční prostředky doručeny přímo do rukou jejich

příjemce např.: prostřednictvím kurýrů. Pod remitenčním kanálem označeným, jako jiné způsoby zaslání, si lze představit poslání finančních prostředků v dopise či balíčku.

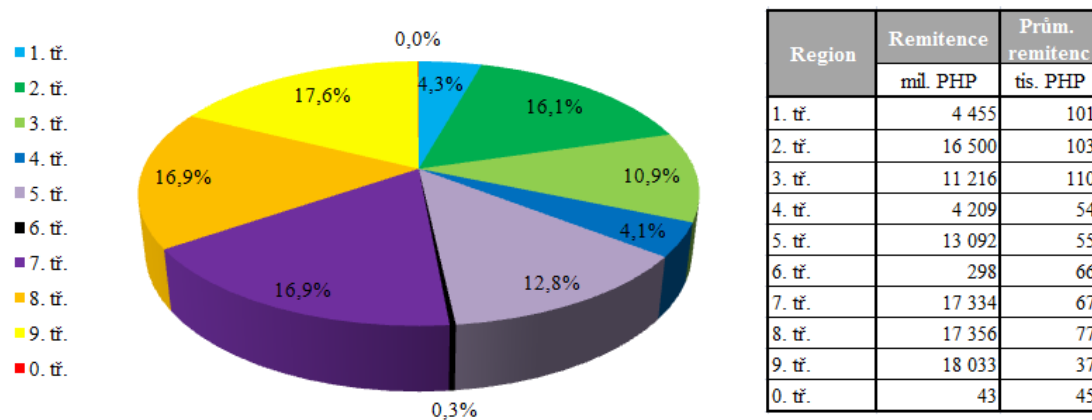
Graf č. 4.27: Členění remitencí dle region jejich původu; r. 2009



Zdroj: [42 (c)]

Graf č. 4.27 zobrazuje remitence dle regionu jejich skutečného původu. Je z něj patrné, že téměř tři čtvrtiny zaslaných finančních prostředků do Filipín pochází z Asie. Největší část pak pochází ze Západní (44,9%) a Východní Asie (17,0%). Nejmenší podíl remitencí pak pochází z Austrálie (3,6%) a Afriky (4,0%).

Graf č. 4.28: Členění remitencí dle zaměstnání; r. 2009



Zdroj: [42 (c)]

Z grafu č. 4.28 je patrné, že největší objem finančních prostředků domů zaslali pracovníci z 9. třídy, resp. pomocní a nekvalifikovaní pracovníci, dále pak pracovníci z 8. a 7. třídy, resp. obsluha strojů a zařízení a řemeslníci a kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé a opraváři. Pozadu nezůstali, ani vysoce vzdělaní pracovníci, jež patří do 2. a 3. třídy, resp. vědečtí a odborní duševní pracovníci a technici a pomocní odborní pracovníci. Co se týče velikosti zaslaných remitencí v průměru, tak je jasné, že v případě 2. a 3. třídy jsou vyšší, jelikož pracovníci v těchto třídách mají vyšší platy, tudíž mohou posílat více finančních prostředků, než pracovníci v nižších třídách. Nicméně jelikož neznáme výši platů

v jednotlivých třídách, nelze posoudit jak velká část z platu je domů poslána a zda mají větší sklon k posílání remitencí domů pracovníci na nižších či vyšších pozicích.

4.4.3. Dopad remitencí na mikro úroveň Filipín

Ekonomické efekty remitencí jsou významné zejména na úrovni domácností, resp. mikro úrovni, kde se projeví téměř vždy, ať už ve větší či menší míře. V okamžiku kdy je remitovaná částka přijata dojde ke zvýšení příjmu příjemce remitencí resp. recipienta, což má významný dopad na chudobu. Mezi další významné mikroekonomické efekty remitencí dále patří, jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, problematika rozdělování remitencí mezi spotřebu a úspory a jejich dopady na příjmové nerovnosti ve společnosti. Tato podkapitola se tedy bude zabývat výše zmíněnými mikroekonomickými dopady remitencí na filipínské domácnosti.

Na základě Průzkumu rodinných příjmů a výdajů (*Family Income and Expenditure Survey, FIES*), který provádí co 3 roky Národní statistický úřad Filipín (NSO), a dalších empirických prací bude v následujícím textu nastíněn dopad příjmů ze zahraničí na chudobu, spotřebu a úspory filipínských domácností a vůbec na příjmové nerovnosti v této společnosti.

Co se týče počtu domácností s příjmem ze zahraničí, tak ten dle údajů FIES roste, což je patrné i z níže uvedené tabulky č. 4.7. I tak tento růst ještě nemusí nutně něco znamenat, jelikož roste i celkový počet rodin. Z tohoto důvodu byl vypočítán podíl domácností s příjmem ze zahraničí na jejich celkovém počtu. V roce 2000 byl tento podíl 18%, 22% v roce 2003, 24% v roce 2006 a 27% v roce 2009. Lze tedy říci, že se procento domácností s příjmem ze zahraničí zvyšuje, a to nejen ve společnosti jako celku, ale i v jednotlivých příjmových decilech. Dále je z tabulky č. 4.7 patrné, že se procento domácností přijímající remittance liší dle příjmového decilu a rozpětí je tak zhruba od 4% do 50%. Největší procento domácností inkasující finanční prostředky ze zahraničí se nachází v 10. decilu a naopak nejmenší procento recipientů nalezneme v 1. decilu. Na základě těchto údajů lze tedy tvrdit, že se podíl domácností s příjmem ze zahraničí na celkovém počtu domácností zvyšuje s růstem příjmu.

Ani objem zahraničních příjmů nezůstává pozadu a roste spolu s počtem recipientů, což je samozřejmě logické, jelikož čím více je příjemců, tím větší je objem přijatých remitencí. Tudiž podstatně lepší vypovídací schopnost má pak podíl příjmů ze zahraničí na celkovém příjmu rodin, z kterého je rovněž patrný nárůst významu remitencí. V roce 2003 tak tvořily příjmy ze zahraničí 9,25% z celkového objemu příjmu, v roce 2006 pak

10,62% a v roce 2009 to bylo 10,81%. Je tedy patrné, že remitence jsou významným zdrojem příjmu, nicméně v roce 2009 oproti roku 2006 již nebyl nárůst tohoto podílu, tak významný. Z rozdělení příjmu ze zahraničí dle jednotlivých příjmových decilů je patrné, že největší část připadne rodinám v 10. decilu (46,31%) a naopak nejmenší část rodinám v 1. decilu (0,22%). Co se týče podílu příjmu ze zahraničí na celkovém příjmu v rámci jednotlivých decilů, tak ten rovněž roste s rostoucím příjmem a časem, s výjimkou 10. decilu v roce 2009.

Tabulka č. 4.7: Počet domácností s příjmem ze zahraničí a jeho velikost

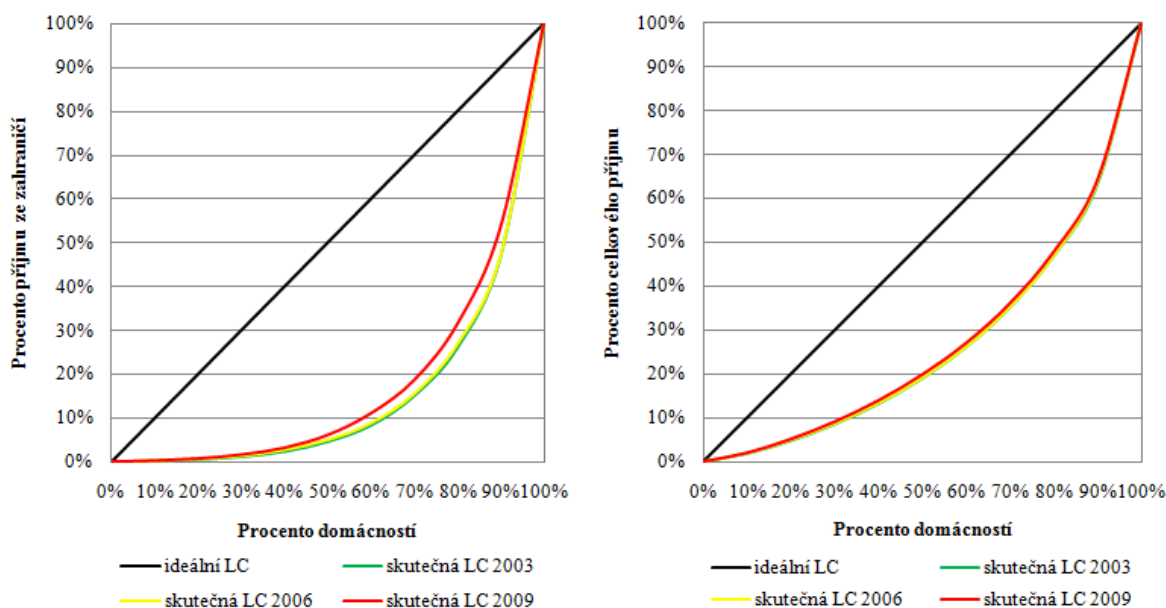
2003						
	Počet domácností celkem	Příjem celkem	celkem		dle decilů	
<i>Filipíny</i>	16 480	2 632 920				
	s příjmem ze zahraničí	ze zahraničí	Podíl domácností s příjmem ze zahraničí	Podíl příjmů ze zahraničí	Příjem celkem	Podíl příjmů ze zahraničí
<i>Celkem</i>	3 646	243 543	22,12%	9,25%		
<i>1. decil</i>	63	316	3,82%	0,01%	48 776	0,65%
<i>2. decil</i>	103	792	6,25%	0,03%	76 640	1,03%
<i>3. decil</i>	160	1 595	9,71%	0,06%	99 592	1,60%
<i>4. decil</i>	211	2 899	12,80%	0,11%	122 788	2,36%
<i>5. decil</i>	297	5 546	18,02%	0,21%	152 412	3,64%
<i>6. decil</i>	354	8 997	21,48%	0,34%	188 904	4,76%
<i>7. decil</i>	463	16 427	28,09%	0,62%	237 896	6,91%
<i>8. decil</i>	541	26 792	32,83%	1,02%	310 038	8,64%
<i>9. decil</i>	662	50 891	40,17%	1,93%	432 718	11,76%
<i>10. decil</i>	792	129 289	48,06%	4,91%	963 155	13,42%
2006						
Počet domácností celkem		Příjem celkem	celkem		dle decilů	
<i>Filipíny</i>	17 403	3 245 722				
	s příjmem ze zahraničí	ze zahraničí	Podíl domácností s příjmem ze zahraničí	Podíl příjmů ze zahraničí	Příjem celkem	Podíl příjmů ze zahraničí
<i>Celkem</i>	4 202	344 629	24,15%	10,62%		
<i>1. decil</i>	90	568	5,17%	0,02%	62 482	0,91%
<i>2. decil</i>	154	1 460	8,85%	0,04%	96 354	1,52%
<i>3. decil</i>	200	2 375	11,49%	0,07%	122 818	1,93%
<i>4. decil</i>	275	4 762	15,80%	0,15%	151 553	3,14%
<i>5. decil</i>	354	7 947	20,33%	0,24%	186 741	4,26%
<i>6. decil</i>	417	13 102	23,97%	0,40%	231 316	5,66%
<i>7. decil</i>	540	23 082	31,03%	0,71%	292 844	7,88%
<i>8. decil</i>	618	39 084	35,50%	1,20%	382 399	10,22%
<i>9. decil</i>	735	70 016	42,24%	2,16%	544 194	12,87%
<i>10. decil</i>	820	182 234	47,13%	5,61%	1 175 021	15,51%

Pokračování tabulky č. 4.7

2009						
	Počet domácností celkem	Příjem celkem	celkem		dle decilů	
Filipíny	18 452	4 079 309				
	s příjmem ze zahraničí	ze zahraničí	Podíl domácností s příjmem ze zahraničí	Podíl příjmů ze zahraničí	Příjem celkem	Podíl příjmů ze zahraničí
Celkem	5 037	441 141	27,30%	10,81%		
1. decil	118	985	6,40%	0,02%	81 835	1,20%
2. decil	173	2 145	9,38%	0,05%	127 773	1,68%
3. decil	243	3 992	13,17%	0,10%	161 831	2,47%
4. decil	322	6 886	17,45%	0,17%	197 740	3,48%
5. decil	420	12 798	22,75%	0,31%	240 896	5,31%
6. decil	542	21 859	29,38%	0,54%	294 019	7,43%
7. decil	647	33 548	35,07%	0,82%	369 326	9,08%
8. decil	750	56 680	40,65%	1,39%	480 367	11,80%
9. decil	887	97 943	48,08%	2,40%	671 674	14,58%
10. decil	933	204 305	50,57%	5,01%	1 453 847	14,05%

Zdroj: [42 (a)], vlastní výpočty

Graf č. 4.29: Lorenzova křivka příjmu ze zahraničí a celkového příjmu

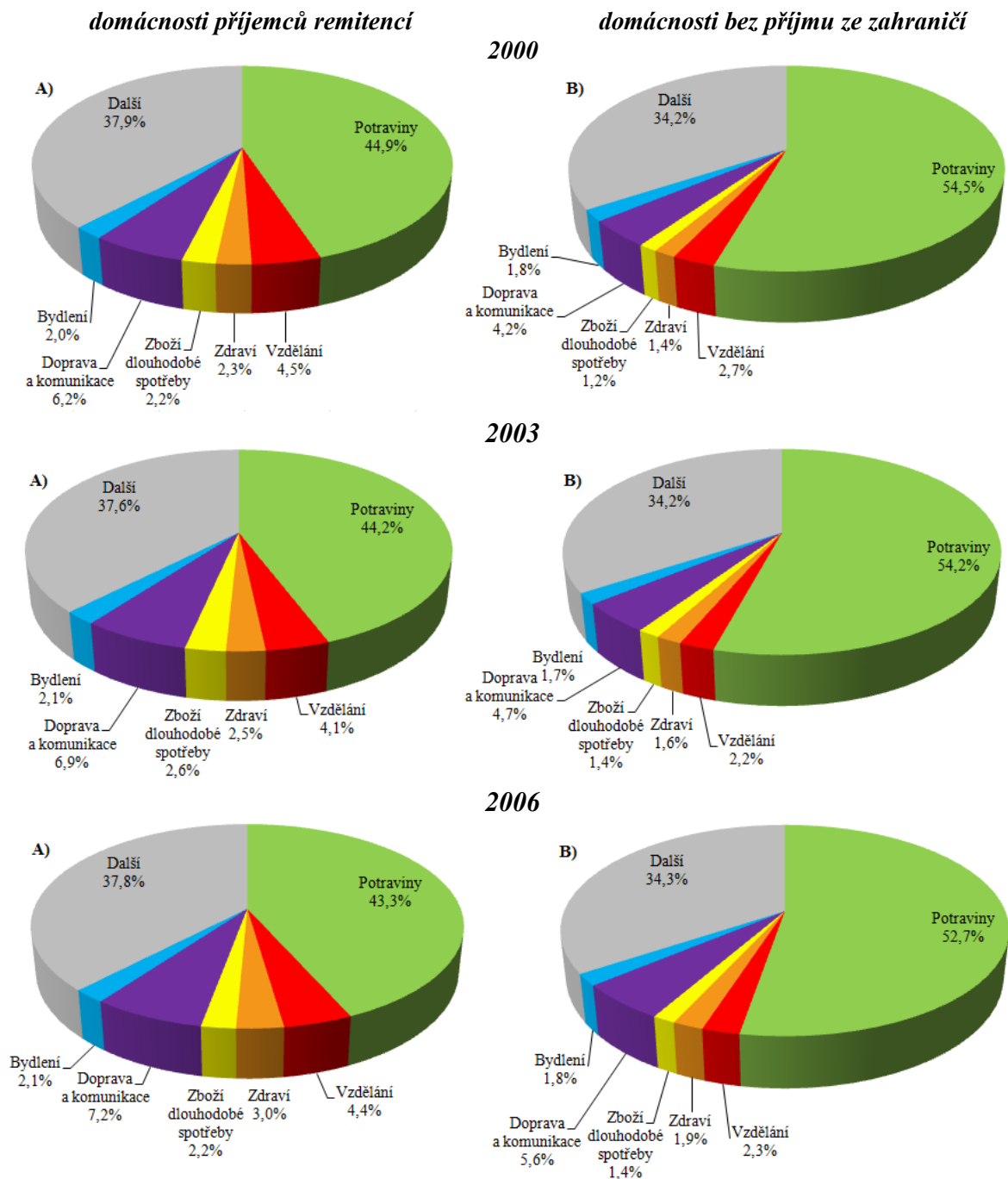


Zdroj: [42 (a)], vlastní výpočty

Jednou z nejdůležitějších otázek týkajících se mikroekonomického dopadu remitencí na domácnosti je jejich rozdělení mezi spotřebu a úspory, jež mohou být následně investovány. Jak už bylo zmíněno v předchozí kapitole č. 3, došlo ke změně pohledu na remitence a způsob a efektivitu jejich využití. Jejich dopad na jednotlivé domácnosti je tak vesměs považován za statisticky významný a pozitivní bez ohledu na způsob jejich využití. Přesto nic není tak růžové, jak se zdá (viz. text věnující

se makroekonomický dopadům). Následující text se tedy bude zabývat strukturou výdajů Filipínských domácností, jež budou rozděleny na domácnosti s příjmy ze zahraničí a domácnosti bez nich.

Graf č. 4.30: Rozdíly mezi podíly výdajů domácností s remitencemi a bez nich (v %)



Zdroj: [5, s. 17], vlastní úprava

Nejmarkantnější rozdíl lze tedy najít u výdajů na potraviny, kde je difference až 10%. Tato skutečnost je pravděpodobně způsobena tím, že většina domácností s recipiency náleží do vyšších příjmových decilů a naopak jen malá část z domácností příjímajících

remittance ze zahraničí je z nižších příjmových decilů, tudíž většina domácností z těchto nižších decilů patří do skupiny domácností bez příjmu ze zahraničí. Jelikož je pravdou, že člověk uspokojuje nejdříve své základní potřeby a teprve posléze i potřeby další, je logické, že domácnosti bez příjmu ze zahraničí spotřebují větší část svých příjmů za jídlo, než domácnosti příjemců. Nicméně dalo by se předpokládat, že výdaje na potraviny budou v případě těchto domácností ještě nižší, avšak je zapotřebí si uvědomit, že se jedná o rozvojovou zemi, která sice nepatří mezi nejchudší, ale lze ji zařadit mezi země s nižším středním příjmem, kde představují remittance velmi významný zdroj příjmu a mnohdy pomáhají domácnostem vyrovnat rozdíly v příjmu a uspokojit základní potřeby ve formě jídla. Remittance tedy mohou sloužit k nákupu kvalitnějších potravin či jiných výrobků. Což vyvolává otázku, zda tento dodateční příjem nebude využit k nákupu zboží a potravin ze zahraničí, což by mohlo působit negativně na obchodní bilanci.

Tabulka č. 4.8: Vývoj úspor filipínské domácností dle jednotlivých příjmových decilů

Příjmové třídy	celkový objem úspor (mld. pesos)				podíl úspor jednotlivých decilů na jejich celkovém objemu				průměrný objem úspor (tis. pesos)			
	2000	2003	2006	2009	2000	2003	2006	2009	2000	2003	2006	2009
<i>Celkem</i>	396	350	323	353	100%	100%	100%	100%	26	21	19	19
<i>1. decil</i>	-3	-3	-4	-3	-0,74%	-0,90%	-1,24%	-0,85%	-2	-2	-2	-2
<i>2. decil</i>	-1	-2	-2	-2	-0,35%	-0,48%	-0,62%	-0,57%	-1	-1	-1	-1
<i>3. decil</i>	1	0	0	0	0,17%	0,04%	0,00%	0,00%	0	0	0	0
<i>4. decil</i>	4	4	2	3	0,97%	1,16%	0,62%	0,85%	3	2	1	2
<i>5. decil</i>	9	7	6	7	2,37%	2,12%	1,86%	1,98%	6	5	3	4
<i>6. decil</i>	15	11	10	12	3,68%	3,14%	3,10%	3,40%	10	7	6	7
<i>7. decil</i>	23	20	16	20	5,75%	5,73%	4,95%	5,67%	15	12	9	11
<i>8. decil</i>	41	34	30	32	10,47%	9,69%	9,29%	9,07%	28	21	17	17
<i>9. decil</i>	72	59	60	61	18,10%	16,95%	18,58%	17,28%	48	36	34	33
<i>10. decil</i>	236	219	205	223	59,59%	62,57%	63,47%	63,17%	157	133	118	121

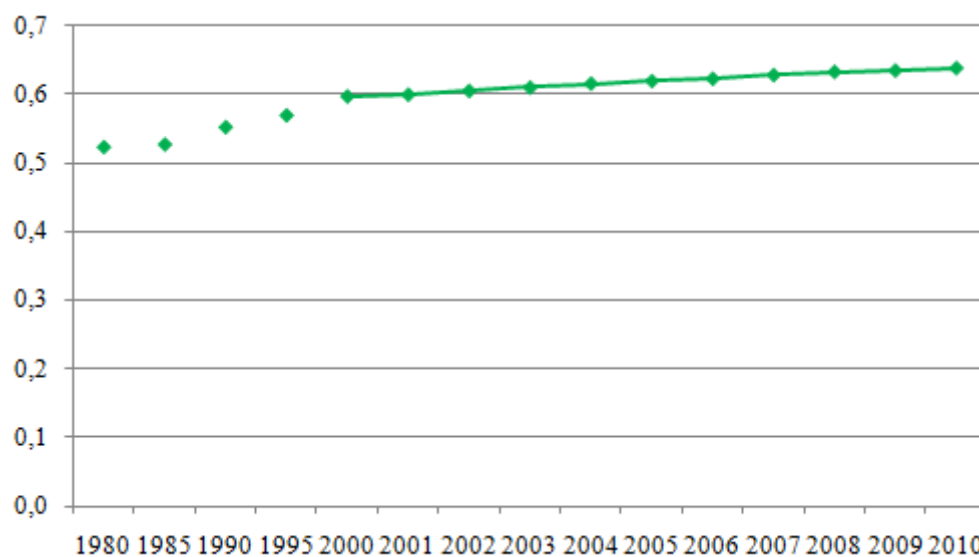
Zdroj: [42 (a)], vlastní výpočty

Co se týče úspor, tak ty samozřejmě z hlediska objemu rostou se zvyšujícím se příjmem domácností, v případě prvních dvou decilů, resp. rodin s nejnižším příjmem, jsou dokonce záporné. Z tabulky č. 4.8 je patrné, že celkový objem úspor v letech 2000-2006 klesal, avšak v roce 2009 došlo k jeho opětovnému nárůstu, zejména díky vyšším příjmovým decilům. Nicméně v případě průměrného objemu úspor na rodinu pro Filipíny jako celek nárůst nezaznamenáme. Opět existují nuance mezi jednotlivými příjmovými decily, kdy v případě vyšších decilů došlo opět k růstu a v případě nižších decilů k poklesu či stagnaci. Z tabulky č. 4.8 rovněž vyplývá, že v období 2000-2009 došlo ke zvýšení podílu úspor 10. decilu na celkovém objemu úspor společnosti na úkor zbývajících, tudíž nejbohatší třída má v rukou přes 60% z celkového objemu úspor filipínských domácností. Na základě výše uvedeného by se dalo usuzovat, že remittance v případě Filipín působí

na úspory domácností spíše negativně, jelikož se průměrný objem úspor snižuje právě u domácností ve vyšších příjmových kvantilech, jež jsou právě, jak bylo výše uvedeno, hlavními příjemci remitencí.

Co se týče chudoby, tak ta se dle údajů zveřejněných statistickým almanachem díky remitencím v roce 2003 snížila, a to o 9,3%. Tudíž v roce 2003 žilo pod hranicí chudoby 30,3% domácností. Lze tedy říci, že remittance v případě domácností skutečně snižují chudobu. Přestože se na základě údajů Světové banky populace žijící pod hranicí chudoby opětovně v roce 2006 a 2009 zvedla. Avšak další indikátor chudoby resp. mezera chudoby (*poverty gap*) značí, že se chudoba na Filipínách „snížila“, resp. snížil se rozdíl mezi příjmem rodin žijících pod touto hranicí a touto hranicí chudoby. Na základě Giniho koeficientu pak lze říci, že se míra příjmové nerovnosti snížila. V roce 2003 byl totiž Giniho koeficient 44,5 a v roce 2006 byl 44,0. Nicméně lze předpokládat, že k tomuto poklesu došlo až v tomto období, jelikož začal růst podíl domácností s nižších příjmových decilů na remitencích, tudíž je pravděpodobné, že začala růst emigrace i z chudých rodin. [46.; 56 (b)]

Graf č. 4.31: Vývoj indexu lidského rozvoje



Zdroj: [53 (b)]

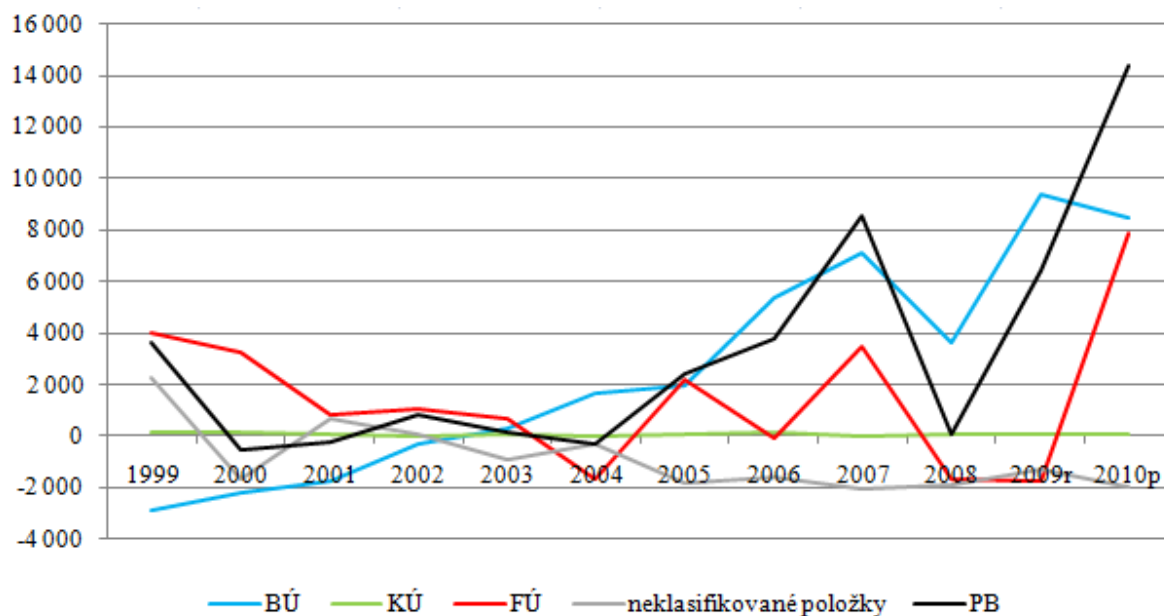
Co se týče hodnoty indexu lidského rozvoje (HDI), tak ten byl 0,638 v roce 2010, což řadí Filipíny mezi země se střední úrovní rozvoje. Při porovnání hodnoty tohoto ukazatele v roce 1980, kdy bylo HDI 0,523, s rokem 1990, kdy bylo HDI 0,552, rokem 2000, kdy bylo HDI 0,597 a rokem 2010, kdy bylo HDI 0,638, je patrné, že došlo k jeho obrovskému růstu v posledních 10 letech, což by svědčilo ve prospěch emigrace a remitencí a jejich pozitivním vlivu na tuto zemi. Avšak bylo zde zaznamenáno i drobné zakolísání

ve složce vzdělání, a to kombinovaném podílu populace z příslušné věkové skupiny navštěvující školy prvního, druhého a třetího stupně.

4.4.4. Dopad remitencí na makro úroveň Filipín

Jak již bylo v předešlém textu zmíněno, Filipíny patří k zemím, jejíž podíl remitencí na HDP byl a je velmi významný. A vzhledem k tomuto faktu je nadmíru pravděpodobné, že remittance budou mít vliv i na zdejší ekonomiku jako celek a nejen na domácnosti příjemců a chudobu v zemi, resp. mikro úroveň. Jelikož makroekonomickým dopadům nebyla v empirii věnována taková pozornost jako těm mikroekonomickým, existuje ještě mnoho nezodpovězených otázek. Předpokládá se, že vysoká úroveň remitencí a jejich růst má přímý dopad na směnné kurzy, úrokové sazby a samozřejmě platební bilanci a nepřímý dopad na makroekonomické veličiny jako je ekonomický růst či inflace. Přestože nelze veškeré možné dopady remitencí zdokumentovat, ať už je to vinou nedostatku dat či z důvodu přílišné složitosti vzájemných vazeb, či je jednoznačné označit za pozitivní či negativní, budou v následujícím textu zkoumány alespoň některé kanály, jimiž remittance působí na vysílající zemi a její ekonomiku.

Graf č. 4.32: Vývoj jednotlivých účtů platební bilance (mil. USD)

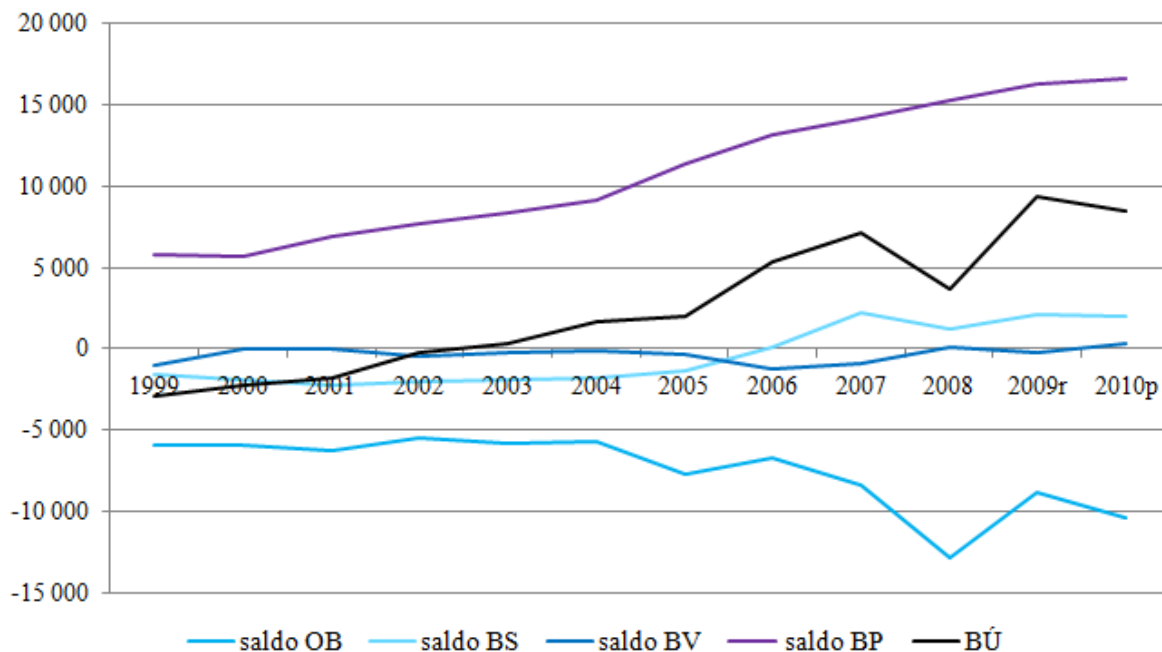


Zdroj: [50.]

Remittance jsou součástí platební bilance, resp. běžného a kapitálového účtu. V případě Filipín tvořily remittance v letech 1999-2010 průměrně 20% z příjmu platební bilance (viz. Příloha č. 9). Z grafu č. 4.31 je patrné, že PB kryje zejména běžný účet, který je v kladných číslech právě díky pracovním remitencím, jež se zaznamenávají na účtu

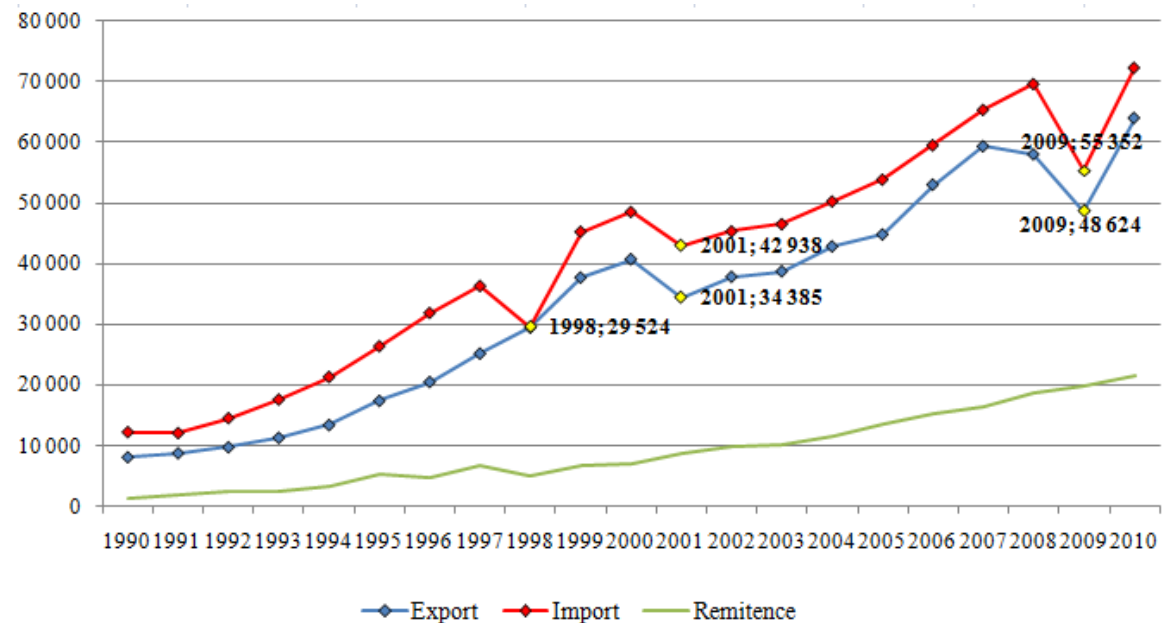
běžných převodů, a náhradám zaměstnanců, jež se zaznamenávají v bilanci výnosů. Tyto finanční toky tvoří 17-33% příjmu BÚ. Nejenže zcela kryli a kryjí saldo obchodní bilance, ale dokonce byly v roce 2009 dvakrát větší, než toto saldo (viz. Graf č. 4. 32).

Graf č. 4.33: Vývoj jednotlivých položek BÚ PB (mil. USD)



Zdroj: [50.]

Graf č. 4.34: Srovnání vývoje remitencí, exportu a importu (mil. USD)

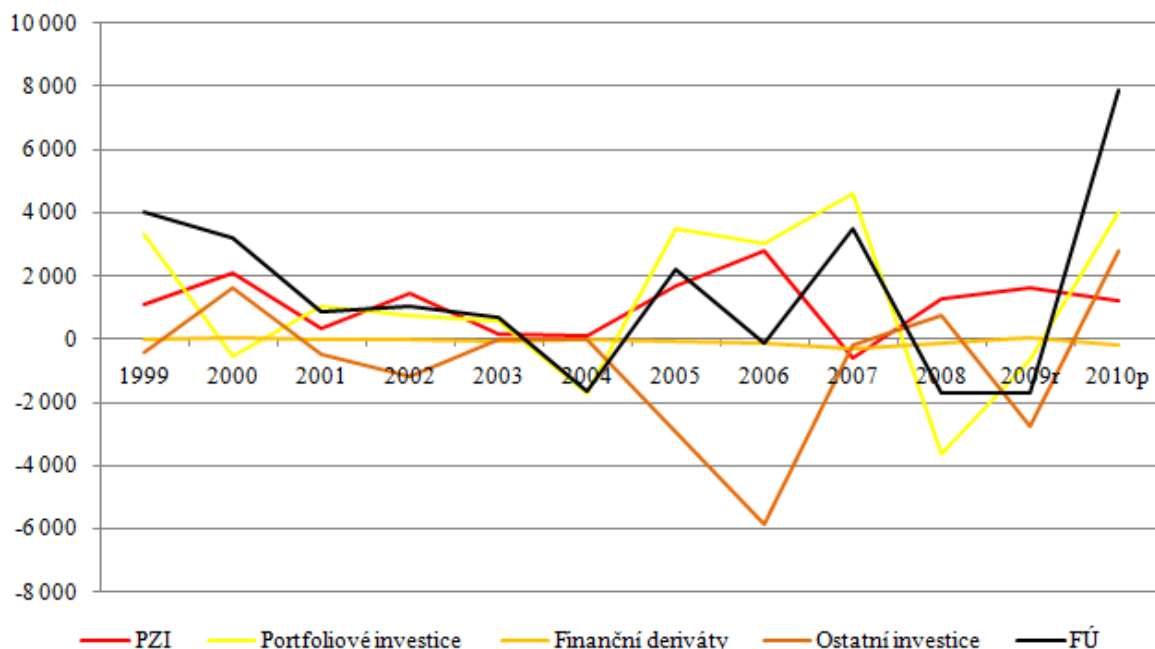


Zdroj: [50.]

Na druhé straně se projevil i jejich negativní vliv na obchodní bilanci, který je způsoben zvýšením kupní síly domácího obyvatelstva a následně růstem domácí poptávky. Díky tomuto faktu došlo k nárůstu importů, což koresponduje s teoretickými předpoklady.

Avšak nedochází zde k poklesu exportů (viz. Graf č. 4.33), jak by se dalo předpokládat. Z teoretického hlediska by totiž růst remitencí měl vyvolat apreciaci neboli zhodnocení měnového kurzu, což by způsobilo snížení konkurenceschopnosti domácího zboží, a následně zhoršení PB. Posléze tedy bude zkoumán vliv remitencí na měnový kurz.

Graf č. 4.35: Vývoj jednotlivých položek FÚ PB (mil. USD)



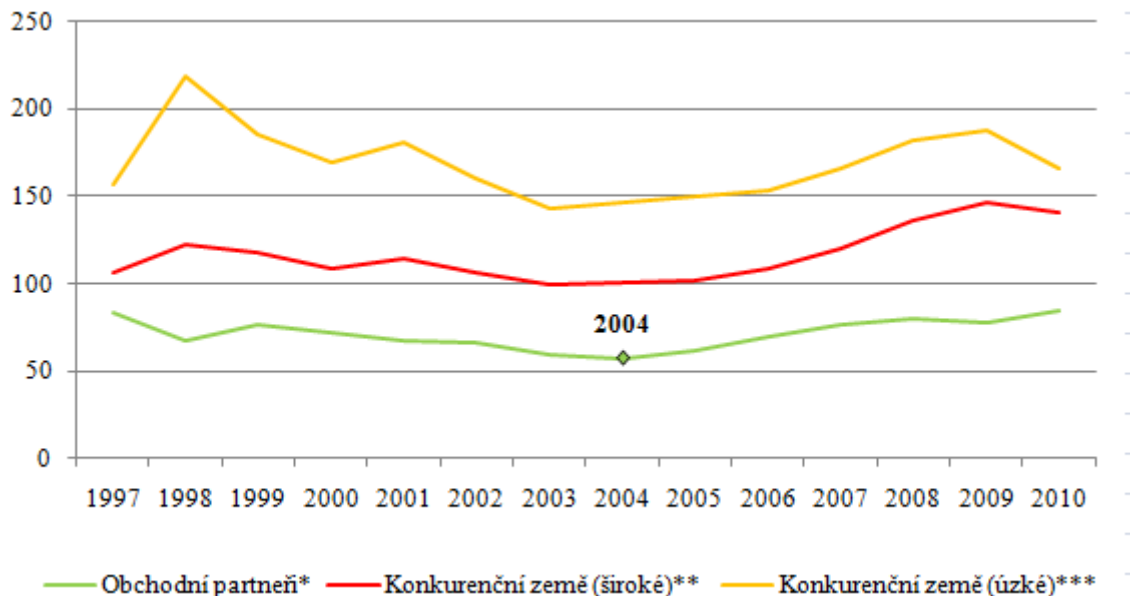
Zdroj: [50.]

Vývoj finančního účtu je značně rozkolísaný, a to zejména díky portfoliovým investicím. Jak je patrné z grafu č. 4.35, saldo finančního účtu od roku 2001 prakticky kopíruje vývoj portfoliových investic. Vývoj zahraničních investic je v letech 1999-2010 rovněž značně nevyrovnaný a jejich význam je oproti remitencím prakticky minimální. Největší objem PZI byl zaznamenán v roce 2006, kdy bylo investováno 2,8 mld. USD, což představuje asi pětinu z objemu zaznamenaných remitencí. Podíl těchto položek na HDP Filipín je pak v roce 2006 v případě remitencí 12,98%, v případě PZI 2,40% a v případě portfoliových investic 2,59%. Co se týče vývoje podílu PZI na HDP, tak ten se pohybuje v tomto období v rozmezí 1-3%, kromě roku 2007, kdy se PZI pohybovaly v záporných hodnotách. V případě portfoliových investic se pohybuje jejich podíl na HDP v rozmezí -2-4%. V porovnání s některými dalšími zeměmi⁴¹ v tomto regionu (Asie) byl objem PZI Filipín v roce 2009 větší pouze v případě Malajsie a Koreje. V případě portfoliových investic byl jejich objem v roce 2009 rovněž menší v porovnání s těmito zeměmi jen u dvou z nich, a to Singapuru a Vietnamu. Singapur se pravděpodobně ještě

⁴¹ Čína, Indonésie, Indie, Korea, Malajsie, Singapur, Tchaj-wan, Thajsko a Vietnam.

nevzpamatoval z nedávné finanční krize, která postihla v roce 2008 více či méně všechny výše zmíněné země, což velmi dobře dokumentují právě portfoliové investice. Pokles je patrný i v případě PZI.

Graf č. 4.36: Vývoj reálného efektivního devizového kurzu PHP



* USA, Japonsko, Evropská měnová unie, Velká Británie

** Singapur, Jižní Korea, Tchaj-wan, Malajsie, Thajsko, Indonésie, Hongkong

*** Indonésie, Malajsie, Thajsko

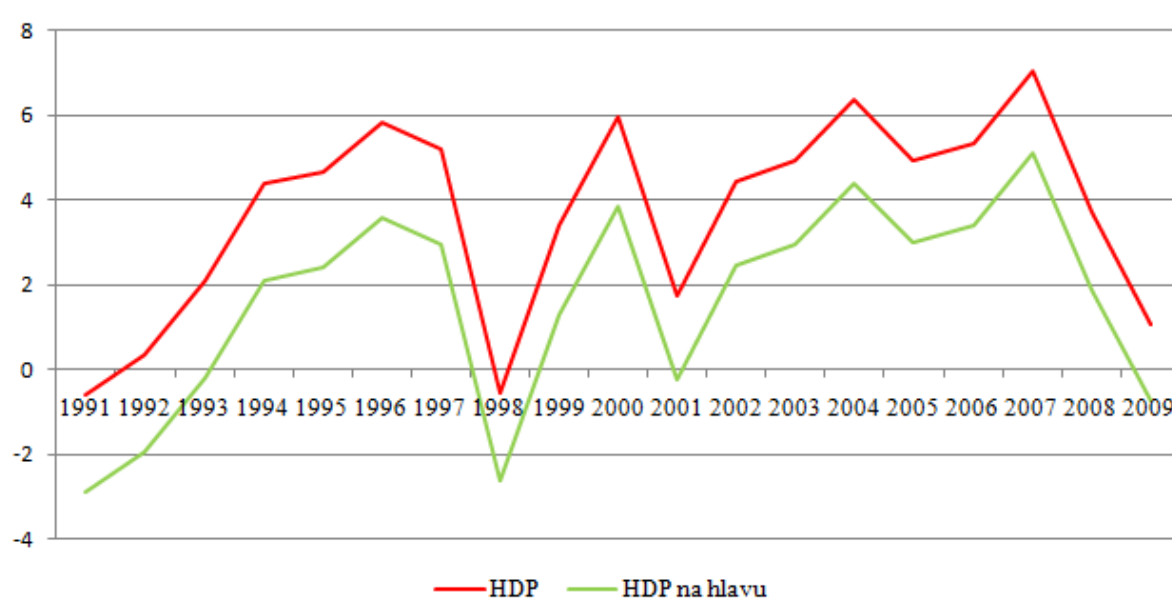
Zdroj: [50.]

Jedním z příznaků „holandské nemoci“⁴² je aprece domáci měny, resp. Z teoretického hlediska by měl devizový kurz díky obrovskému a stabilnímu přílivu remitencí, resp. deviz, růst. Tudiž by mělo dojít ke konkurenceschopnosti domácího zboží a následnému snížení exportu, v případě Filipín však k tomuto nedošlo, i když domácí měna apreciovala. Nicméně k reálnému zhodnocení domácí měny (viz. Graf č. 4.36) došlo na rozdíl od nominálního efektivního kurzu až v roce 2004, kdy byl zaznamenán nebývalý nárůst remitencí. Tato skutečnost může být jednou z příčin, proč export z této země ještě nepoklesl. Další možnou příčinou bude pravděpodobně i fakt, že světová ekonomika zaznamenala v období před propuknutím ekonomické krize nebývalý růst, jež byl provázen silnou poptávkou. Navíc se Filipíny soustředí na poměrně dynamické trhy, a to trhy s elektronickými výrobky, jež měly v 1. pololetí roku 2010 téměř 60% podíl na celkovém

⁴² Jde o pojem spojený s potížemi výrobců v Nizozemí poté, co tam byl objeven zemní plyn. Jde vlastně o paradox, který v současné době najdeme hlavně v ropných státech, kdy i přes bohatá přírodní naleziště dochází ke snižování životní úrovně v těchto státech. Jde vlastně o jev vyvolaný silným a kontinuálním přílivem zahraniční měny do země původu, který vyvolá apreciaci měny domácí a sníží tak konkurenceschopnost domácího zboží v zahraničí.

vývozu, či trhy specializované, jež jsou zaměřené na oděvy a ruční práce. Kromě této široké škály exportních produktů je zde i poměrně významná diverzifikace co se týče zemí, do nichž vyváží, tyto skutečnosti mohou mít rovněž vliv na to, že export Filipín dosud nepoklesl, i když fakticky došlo k jeho zdražení. Dle mého názoru může mít v současnosti vliv i fakt, že došlo k reálnému znehodnocení filipínské měny oproti jejím konkurentům, což „zlevňuje“ filipínské zboží oproti zboží z těchto konkurenčních zemí. [52.]

Graf č. 4.37: Růst HDP a HDP na hlavu (%)

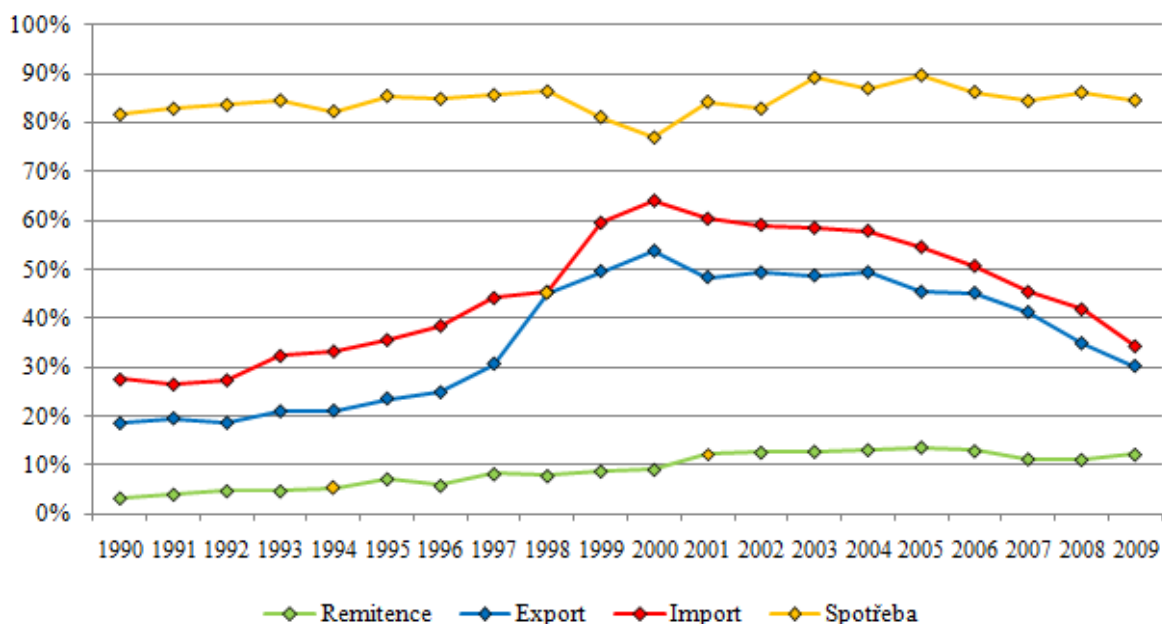


Zdroj: [56 (b)]

Dle práce *Tuaña-Amadora a kol.*, přestože byly objeveny některé příznaky holandské nemoci, jako výše zmíněná aprece reálného efektivního kurzu či posunu ve výstupu a zaměstnanosti směrem k neobchodovatelnému sektoru zboží, nedošlo na Filipínách k výraznému poklesu hospodářského růstu, ale právě naopak. Od roku 2002, kdy pomalu a jistě dochází k výraznému růstu remitencí, tak došlo i k poměrně slušnému růstu reálného produktu (viz. Graf č. 4.37). Za což v poslední době pravděpodobně může především růst konečné domácí spotřeby, což lze doložit průměrným ročním růstem konečné spotřeby domácností z 3,8% v období 1989-1999 na 4,5% v období 1999-2009 a poklesem významu importu vyjádřeného jako % HDP. Výdaje na konečnou spotřebu vyjádřené jako procento z HDP 68,1% v roce 1999 na 73,9% v roce 2009. Co se týče vládních výdajů na konečnou spotřebu tak ty poklesly z 13,1% HDP v roce 1999 na 10,5% HDP v roce 2009. Hrubé domácí úspory tudíž poklesly z 18,9% HDP v roce 1999 na 15,5% HDP v roce 2009, což dokládá výše zmíněný fakt, že jsou remittance využívány spíše neproduktivním způsobem. Rovněž došlo k poklesu hrubé tvorby kapitálu (investic), a to z 18,8% HDP v roce 1999 na 14,6% v roce 2009. Nicméně do této spotřeby jsou

započítávány i výdaje na vzdělání a zdraví, jež jsou považovány za investice do lidského kapitálu, jež mohou být významným zdrojem ekonomického růstu a rozvoje. Výše uvedené tedy svědčí o významném multiplikačním efektu, který byl zaznamenán zejména v posledních letech (viz. Graf č. 4.37). [52.]

Graf č. 4.38: Podíl remitencí, export, importu a konečné spotřeby domácností na HDP (%)



Zdroj: [56 (b)], vlastní výpočty

Kromě výše uvedeného multiplikačního efektu, mohou remittance přispívat i k odstraňování úvěrových limitů a uvolnění přístupu domácností ke kapitálu, který může ekonomický rozvoj rovněž akcelarovat. V případě Filipín došlo díky remitencím i k poklesu jejího vnějšího zadlužení, a to z 76,6% HDP v roce 1999 na 39,0% HDP v roce 2009. Tím pádem se zvýšila i její úvěruschopnost na mezinárodním trhu.

Zároveň bylo zjištěno, že remittance jsou v případě Filipín procyklické a asynchronní, tzn.: mají tendenci růst, když se ekonomická situace na Filipínách zlepšuje a naopak klesat, když se zhoršuje. Tato procykličnost je zčásti řízena pohyby směnných kurzů, jelikož pokud Filipínská ekonomika posiluje lze očekávat zhodnocení PHP, což si vyžádá vyšší dolarové remittance v případě, že zámořský pracovník musí zajistit pevný rodinný příjem v domácí měně a naopak. To znamená, že zhodnocení PHP vede ke zvýšení peněžních převodů a naopak. Také naznačuje, že kromě altruistických motivů jsou také důležité portfoliové a investiční úvahy zasilatelů. [52.]

Na závěr je zapotřebí se ještě jen zmínit o možném dopadu remitencí na inflaci v zemi původu, kdy v případě výrazného růstu domácí poptávky, může dojít i k tlaku

na růst cen, resp. cenové hladiny. Tento fakt se potvrdil i v případě Filipín, kde došlo v tomto období k výraznému růstu spotřebitelských cen (CPI).

5. Závěr

Nejenže migrace spolu s integrací a globalizací patří k fenoménům dnešní doby, navíc je na ni pohlíženo jako na možný způsob řešení problémů s rozvojem třetích či rozvojových zemí. Není pohyb o tom, že je migrace z celospolečenského hlediska, resp. z pohledu světové ekonomiky prospěšná, jelikož odbourává jednu z posledních překážek volného obchodu. Nicméně i přes její zjevné přínosy a bohatou historii existuje celá řada kritických názorů, zejména ze strany politiků a širší veřejnosti, hlavně pak zaměstnanců s nízkou kvalifikací. Tento pohled na ni se měnil a mění v závislosti na subjektu a stavu ekonomiky. Co se týče emigrace a jejího vlivu na ekonomický rozvoj vysílajících zemí, tak i v tomto případě došlo několikrát ke změně pohledu na něj.

Nejdříve byla vnímána emigrace z rozvojových zemí jako nepříznivý jev, jelikož odčerpávala především vysoce kvalifikovanou pracovní sílu z těchto ekonomik a připravila je tak o vysoce produktivní lidský kapitál. Šlo tedy o tzv. brain-drain. Postupem času se však začalo na tento jev pohlížet poněkud optimističtěji, jako na možnou šanci získat nové znalosti, dovednosti a zkušenosti a vůbec vybudovat obchodní a vědecké sítě. Nemluvě o motivačním účinku vyšších mezd v zahraničí, jež mohou podněcovat další investice do vzdělání, které pak mohou vést k prospěšnému odlivu mozků nebo čistému brain-gainu a ten pak vyvolává blahobyt a růst. Co se týče remitencí, tak i v tomto případě zde existují dva pohledy, a to první, který vidí v remitencích chybějící zdroj kapitálu v rozvojových zemích, jež zde nastartuje ekonomický růst a potažmo i rozvoj. A druhý, který vidí v remitencích jen finanční prostředky, které budou přijímající rodinou neproduktivně spotřebovány. Avšak objevují se i názory, že „investice“ do spotřeby mohou být díky multiplikačnímu efektu z krátkodobého hlediska prospěšné, nemluvě o výdajích na vzdělání a zdraví. Výše zmíněné dopady emigrace a s ní spojených remitencí jsou, i přes značné nedostatky v těchto statistikách, alespoň částečně měřitelné. Samozřejmě existuje ještě celá řada možných dopadů, které není snadné nebo možné změřit. Jde především o dopady sociální, a to např.: vliv sociálních diaspor na politické dění v zemi původu, či dopad na postavení žen ve společnosti apod., a jejich vliv na ekonomický rozvoj v zemi původu.

V případě Filipín jsme si ukázali, že i přes značný odliv vysoce vzdělaných pracovníků, zde existuje poměrně vysoká nezaměstnanost obyvatel s terciárním vzděláním, i když tento fakt může být způsoben i rozdílnou strukturou mezi nabídkou a poptávkou na trzích práce, domnívám se, že větší vliv na tuto skutečnost bude mít tamní struktura

hospodářství, které je jen pozvolna reformována. Přesto nelze popřít, že je zde vážná situace, co se týče odlivu zdravotnického personálu. Na druhé straně nepatří k zemím, jež patří pod kritickou hranici, za níž dochází ke kritickému nedostatku pracovních sil ve zdravotnictví. Remitence mají bezpochyby příznivý vliv na rodiny příjemců remitencí a chudobu, přestože jejich vynaložení je spíše neproduktivního charakteru, i když se ukázalo, že v případě rodin s emigranty je větší část příjmu vynaložena na vzdělání a zdraví, jež jsou důležitými složkami lidského kapitálu. A jelikož tvoří remittance velmi významný podíl na HDP Filipín, ovlivňují i filipínskou ekonomiku jako celek. Byly zde dokonce prokázány i některé z prvků „holandské“ nemoci, nicméně zde nedošlo k prudkému poklesu ekonomického růstu, i když na trhu práce se projevil vliv remitencí na snížení ekonomické aktivity. Lze tedy říci, že emigrace Filipínců do zámoří prozatím neměla na ekonomický růst a rozvoj negativní dopad, přestože jsou Filipíny bezesporu na remitencích závislé, ale bylo tomu spíše naopak. Avšak domnívám se, že tento styl ekonomiky, resp. zaměřením se na vývoz pracovní síly, nikam dál nepovede, už vzhledem k tomu, že remittance v případě Filipín jsou procyklické a asynchronní a vůbec faktu, že sem plyne málo PZI. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že by bylo k dalšímu rozvoji zapotřebí se spíše zaměřit na reformu tamního hospodářství, budování infrastruktury, zlepšení pověsti tamní vlády apod.

Na závěr lze tedy jen říci, že je dokázáno, že existuje obousměrná, pozitivní i negativní souvislost mezi migrací a rozvojem. Migrace, tudíž může být příčinou i následkem nedostatečného rozvoje, a zaostalost může zmírnit či podpořit migraci. Z tohoto důvodu nemůže být fenomén migrace striktně vnímán pouze jako překážka rozvoje nebo strategie pro jeho dosažení. Zatímco na globální úrovni empirické důkazy ukazují, že migrace má na rozvoj čistě pozitivní dopad, vliv migrace na rozvoj v jednotlivých zemích a společenstvích závisí na politickém, sociálním, právním a ekonomickém prostředí, v němž probíhá migrace, a na charakteristikách, zdrojích a chování jednotlivých migrantů.

Seznam literatury

- [1.] ADAMCOVÁ, Lenka; NĚMEČKOVÁ a kol. *Rozvojová ekonomika*. 1. vyd. Praha : Oeconomica, 2009. s. 346. ISBN 978-80-245-1515-1.
- [2.] ADAMS, Richard H. Jr., PAGE, John. International Migration, Remittances and Poverty in Developing Countries. *World Bank Policy Research Working Paper* [online]. December 2003, no. 3179, s. 37 [cit. 2011-25-02]. Dostupný z WWW: <<http://elibrary.worldbank.org/content/workingpaper/10.1596/1813-9450-3179>>. ISSN 1813-9450.
- [3.] ADAMS, Richard H. Jr. The Demographic, Economic And Financial Determinants Of International Remittances In Developing Countries. *Policy Research Working Paper* [online]. March 2008, no. 4583, s. 34 [cit. 2011-03-15]. Dostupný z WWW: <<http://elibrary.worldbank.org/content/workingpaper/10.1596/1813-9450-4583>>. ISSN 1813-9450.
- [4.] ALAM, Gazi Mahabubul; HOQUE, Kazi Enamul. Who gains from “brain and body drain” business - developing/developed world or individuals : A comparative study between skilled and semi/unskilled emigrants. *African Journal of Business Management* [online]. April 2010, vol. 4(4), s. 534-548 [cit. 2011-03-15]. Dostupný z WWW: <<http://academicjournals.org/ajbm/PDF/pdf2010/Apr/Alam%20and%20Hoque.pdf>>.
- [5.] ANG, Alvin P.; SUGIYARTO, Guntur; JHA, Shikha. Remittances and Household Behavior in the Philippines. *ADB Economics Working Paper Series* [online]. December 2009, no. 188, s. 27 [cit. 2011-04-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.adb.org/Documents/Working-Papers/2009/Economics-WP188.pdf>>.
- [6.] BEINE, Michel; DEFOORT, Cecily; DOCQUIER, Frédéric. *A Panel Data Analysis of the Brain Gain* [online]. April 2010, s. 40. [cit. 2011-03-01]. Dostupný z WWW: <http://www.uclouvain.be/cps/ucl/doc/econ/documents/AAxe_3_-_BeineDD.pdf>.
- [7.] BLACK, Richard; KING, Russell; TIEMOKO, Richmond. Migration, return and small enterprise development in Ghana : a route out of poverty? *Sussex Migration Working Paper* [online]. March 2003, no. 9., s. 23 [cit. 2010-02-25]. Dostupný z WWW: <http://repository.forcedmigration.org/show_metadata.jsp?pid=fmo:5624>.
- [8.] BOUHGA-HAGBE, Jacques. A Theory of Workers' Remittances With an Application to Morocco. *IMF Working Paper* [online]. October 2004, no. 194, s. 34 [cit. 2011-01-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2004/wp04194.pdf>>.
- [9.] CARLING, Jørgen. Migrant remittances and development cooperation. *PRIOR Report* [online]. January 2005, no. 1, s. 89 [cit. 2011-01-20]. Dostupný z WWW: <http://www.prio.no/files/file46220_carling_2005_migrant_remittances_and_development_cooperation.pdf>. ISBN 82-7288-224-8
- [10.] CASTALDO, Adriana; REILLY, Barry. Do migrant remittances affect the consumption patterns of Albanian households? *South-Eastern Europe Journal of Economics* [online]. 2007, vol. 5, no. 1, s. 25-

- 54 [cit. 2011-02-19]. Dostupný z WWW:
<<http://www.migrationdrc.org/research/keythemes/castaldo.pdf>>.
- [11.] CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY [online]. vybrané stránky
11 (a) The World Factbook. *East & Southeast Asia : Philippines* [online]. 2011 [cit. 2011-04-02].
Dostupný z WWW: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rp.html>>.
- [12.] CONTRERAS, Ricardo. *Competing Theories of Economic Development* [online]. 2011 [cit. 2011-03-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.uiowa.edu/ifdebook/ebook2/contents/part1-III.shtml>>.
- [13.] De HASS, Hein. International Migration, Remittances and Development : myths and facts. *Third World Quarterly* [online]. December 2005, vol. 26, no. 8, s. 1243 – 1258 [cit. 2010-04-16]. Dostupný z WWW: <http://www0.gsb.columbia.edu/ipd/pub/de_Haas_2005_TWQ.pdf>.
- [14.] Di MARIA, Corrado; LAZAROVA, Emiliya. *Migration, Human Capital Formation and Growth: an Empirical Investigation* [online]. December 2009, s. 23 [cit. 2011-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.qub-efrg.com/fs/doc/working-papers/di-maria-lazarova-2009.pdf>>.
- [15.] DOCQUIER, Frédéric, aj. Emigration and Democracy. *Policy Research Working Paper* [online]. February 2011, no. 5557, s. 47 [cit. 2011-03-15]. Dostupný z WWW: <http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2011/02/02/000158349_20110202083029/Rendered/PDF/WPS5557.pdf>. 34.
- [16.] DRASLAROVÁ, Zuzana. *Determinanty pracovní migrace z nových členských států EU do původních států EU se zaměřením na migrační toky do Velké Británie : Diplomová práce*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, 2006. s. 122, 4. příl.
- [17.] DRBOHLAV, Dušan; UHEREK, Zdeněk. *Reflexe migračních teorií* [online]. 2008 [cit. 2010-12-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.natur.cuni.cz/ksgrrsek/illegal/clanky/Uherek-Teorie.pdf>>.
- [18.] *Enhancing the Efficiency of Overseas Filipino Workers Remittances* [online]. July 2004, [cit. 2008-04-19]. Chapter VII, Remittances And Overseas Filipino Workers. Dostupný z WWW: <<http://www.adb.org/Documents/TARs/PHI/tar-phi-4185.pdf>>.
- [19.] FAJNZYLBER, Pablo; LÓPEZ, J. Humberto. *Remittances and Development : Lessons from Latin America* [online]. Washington, D.C. : The World Bank, 2008. s. 383. [cit. 2011-02-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.oecd.org/dataoecd/39/24/42716118.pdf>>. ISBN 978-0-8213-6870-1.
- [20.] FILIPOVÁ, Lenka. *Makroekonomická analýza A a B : Interní studijní materiály, přednášky*. 2010.
- [21.] *From Brain Drain to Brain Gain : Mobilising Albania's Skilled Diaspora* [online]. April 2006, s. 33 [cit. 2011-03-08]. Dostupný z WWW:
<http://www.migrationdrc.org/publications/other_publications/Brain_Gain_Policy_Paper_english_FINAL.pdf>.
- [22.] Geografie obyvatelstva & geografie sídel [online]. 2007 [cit. 2010-12-05]. Dostupný z WWW:
<http://www.gisaci.upol.cz/filesftp/GEOGRAFIE_OBYVATELSTVA_A_SIDEEL.pdf>

- [23.] *Global Economic Prospects : Economic Implications of Remittances and Migration* [online]. Washington, D.C. : The World Bank, 2006. s. 157 [cit. 2011-02-05]. Dostupný z WWW: <http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2005/11/14/000112742_20051114174928/Rendered/PDF/343200GEP02006.pdf>. ISBN 08213-6344-1.
- [24.] HARMÁČEK, Jaromír. *Remittance jako nástroj pro rozvoj se zaměřením na subsaharskou Afriku : Diplomová práce* [online]. Olomouc : Univerzita Palackého, Fakulta přírodovědecká, 2010. s. 86 [cit. 2011-01-20]. Dostupný z WWW: <<http://theses.cz/id/fycr3f/53089-503502467.pdf>>.
- [25.] HASSLER, John, aj. A Positive Theory of Geographic Mobility and Social Insurance. *CESifo Working paper* [online]. August 2002, no. 791, s. 45 [cit. 2010- 12-15]. Dostupný z WWW: <<http://hassler-j.iies.su.se/Papers/RES100801.pdf>>.
- [26.] HENIG, David. Migrace. *Přehledová studie* [online]. 2007, no. 9, s. 10 [cit. 2010-12-05]. Dostupný z WWW: <www.antropologie.org/attachments/149_149_David_Henig_Migrace.pdf>.
- [27.] *Historie Filipín* [online]. 2011 [cit. 2011-04-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.filipinytravel.cz/cz/filipiny/historie-filipin/>>.
- [28.] *Human Development Report 2009 : Overcoming barriers: Human mobility and development* [online]. New York : United Nations Development Programme, 2009, s. 217 [cit. 2010-12-12]. Dostupný z WWW: <http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2009_EN_Complete.pdf>. ISBN 978-0-230-23904-3.
- [29.] INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION [online]. vybrané stránky 29 (a) *Migration*. [online]. 2011 [cit. 2010-12-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.ilo.org/global/topics/labour-migration/lang--en/index.htm>>.
- [30.] *International Migration and Development : Perspectives and Experiences of the International Organization for Migration (IOM)* [online]. April 2006, s. 25 [cit. 2011-05-01]. Dostupný z WWW: <http://www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/published_docs/studies_and_reports/HLD25_EN.pdf>.
- [31.] *International Migration Outlook : SOPEMI 2007 Edition* [online]. 2007 [cit. 2011-04-16]. Chapter III, Immigrant Health Workers in OECD Countries in the Broader Context of Highly Skilled Migration. Dostupný z WWW: <<http://www.oecd.org/dataoecd/22/32/41515701.pdf>>. ISBN 978-92-64-03285-9.
- [32.] JANKŮ, Kateřina. Moderní migrace. Stěhování se zvláštním významem. *Sociální studia*. [online]. 2006, no. 1, s. 13–27 [cit. 2010-12-05]. Dostupný z WWW: <http://aa.ecn.cz/img_upload/79a33131c9c4293e0fcef50bfa263ef/KJanku_Modernimigracestehovanisezvlastnimvyznamem.pdf>. ISSN 1214-813X.
- [33.] KATSELI, Louka T.; LUCAS, Robert E.B.; XENOGLIANI, Theodora. Effects of Migration on Sending Countries: What Do We Know? *Development Centre Working Papers* [online]. June 2006, no. 250, s. 90 [cit. 2011-01-20]. Dostupný z WWW: <http://www.un.org/esa/population/migration/turin/Symposium_Turin_files/P11_Katseli.pdf>.

- [34.] KILIC, Talip, aj. Investing Back Home : Return Migration and Business Ownership in Albania. *Policy Research Working Paper* [online]. September 2007, no. 4366., s. 34 [cit. 2011-02-25]. Dostupný z WWW: <http://siteresources.worldbank.org/INTALBANIA/Country%20Home/21511851/Investing_Back_Home.pdf>.
- [35.] KLIKOVÁ, Christiana; KOTLÁN, Igor. *Hospodářská politika : teorie a praxe*. 2. vyd. Ostrava : SOKRATES, 2006. s. 341. ISBN 80-86572-37-4.
- [36.] KUZNETS, Simon. Modern Economic Growth : Findings and Reflections. *The American Economic Review* [online]. June 1973, vol. 63, no. 3, s. 247-258 [cit. 2011-01-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/pss/1914358>>.
- [37.] LEE, Everett S. Theory of Migration. *Demography* [online]. 1966, vol. 3, no. 1, s. 47-57 [cit. 2010-12-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.students.uni-mainz.de/jkissel/Skripte/Lee.pdf>>.
- [38.] LODIGIANI, Elisabetta. Diaspora Externalities as a Cornerstone of the New Brain Drain Literature. *Discussion Paper* [online]. October 2009, no. 36, s. 49 [cit. 2011-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://sites-final.uclouvain.be/econ/DP/IRES/2009036.pdf>>. ISSN 1379-244X.
- [39.] McCORMICK, Barry; WAHBA, Jackline. *Return International Migration and Geographical Inequality : The Case of Egypt* [online]. August 2002, s. 35 [cit. 2011-02-25]. Dostupný z WWW: <<http://eprints.soton.ac.uk/34546/1/barry%20mccormick%20and%20jackline%20wahba.pdf>>.
- [40.] *Migration and remittances : Factbook 2011* [online]. Washington, D.C. : The World Bank, 2011. s. 264 [cit. 2011-02-10]. Dostupný z WWW: <<http://siteresources.worldbank.org/INTLAC/Resources/Factbook2011-Ebook.pdf>>. ISBN 978-0-230-23904-3.
- [41.] MOHAPATRA, Sanket; RATHA, Dilip; SILWAL, Ani. Outlook for Remittance Flows 2011-12. *Migration and Development Brief* [online]. November 2010, no. 13, s. 14 [cit. 2011-03-10]. Dostupný z WWW: <<http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1110315015165/MigrationAndDevelopmentBrief13.pdf>>.
- [42.] NATIONAL STATISTIC OFFICE, REPUBLIC OF THE PHILIPPINES [online]. vybrané stránky
- 42 (a) *Index of Family Income and Expenditure* [online]. 2011 [cit. 2011-04-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.census.gov.ph/data/sectordata/dataincome.html>>.
- 42 (b) *Index of Demographic Statistics* [online]. 2011 [cit. 2011-04-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.census.gov.ph/data/sectordata/datapop.html>>.
- 42 (c) *Index of Overseas Filipinos Workers Statistics* [online]. 2010 [cit. 2011-04-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.census.gov.ph/data/sectordata/datasof.html>>.
- 42 (d) *Index of Population Projection Statistics* [online]. 2006 [cit. 2011-04-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.census.gov.ph/data/sectordata/datapopproj.html>>.
- 42 (e) *Philippines in Figures* [online]. 2010 [cit. 2011-04-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.census.gov.ph/data/publications/2010PIF.pdf>>. ISSN 1655-2539

- 42 (f) Survey on Overseas Filipinos [online]. 2008 [cit. 2011-04-12]. Dostupný z WWW: <<http://dprm.pids.gov.ph/PDFs/collado-nso.pdf>>.
- 42 (g) *Technical notes on The Survey on Overseas Filipinos (SOF)* [online]. 2011 [cit. 2011-25-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.census.gov.ph/data/technotes/notesof.html>>.
- [43.] NEDOMLELOVÁ, Iva. *Teorie rozvoje, teorie ekonomického růstu a teorie regionálního rozvoje* [online]. 2008 [cit. 2011-02-25]. Dostupný z WWW: <<http://vyzkum.hf.tul.cz/wd/download/2008/f11.pdf>>.
- [44.] OCÁSKOVÁ, Kateřina. *Evropská migrace a multikulturní společnost : Diplomová práce*. [online]. Brno : Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, 2006. s. 81, 19. příl. [cit. 2010-12-12]. Dostupný z WWW: <http://is.muni.cz/th/66198/pedf_m/kopletni_diplomka.pdf>.
- [45.] ÖZDEN, Çağlar; SCHIFF, Maurice. *International Migration, Remittances & the Brain Drain* [online]. Washington, D.C. : The World Bank, 2006. s. 274. [cit. 2011-03-05]. Dostupný z WWW: <http://www.ime.gob.mx/investigaciones/2006/estudios/migracion/inter_migration_remittances.pdf>. ISBN 0-8213-6372-7.
- [46.] PHILIPPINE MIGRATION & DEVELOPMENT STATISTICAL ALMANAC [online]. vybrané stránky
46 (a) *Data Notes* [online]. 2008 [cit. 2011-04-12]. Dostupný z WWW: <http://almanac.ofwphilanthropy.org/component/option,com_frontpage/Itemid,1/>.
- [47.] PHILIPPINE OVERSEAS EMPLOYMENT ADMINISTRATION [online]. vybrané stránky
46 (a) *About POEA* [online]. 2011 [cit. 2011-04-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.poea.gov.ph/html/aboutus.html>>.
46 (b) *Deployment Statistics* [online]. 2011 [cit. 2011-04-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.poea.gov.ph/stats/statistics.html>>.
- [48.] RATHA, Dilip; MOHAPATRA, Sanket; RATHA, Dilip. *Outlook for Remittance Flows 2010-11. Migration and Development Brief* [online]. April 2010, no. 12, s. 18 [cit. 2011-02-10]. Dostupný z WWW: <<http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1110315015165/MigrationAndDevelopmentBrief12.pdf>>.
- [49.] ŠIMEČKOVÁ, Jana. *Migrace uvnitř Evropské unie : Bakalářská práce*. [online]. Praha : Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2007 [cit. 2010-12-14]. Dostupný z WWW: <http://ies.fsv.cuni.cz/storage/work/908_bp-simeckova.pdf>.
- [50.] THE BANGKO SENTRAL NG PILIPINAS [online]. vybrané stránky
50 (a) *Key Statistical Indicators* [online]. 2011 [cit. 2011-04-16]. Dostupný z WWW: <http://www.bsp.gov.ph/statistics/statistics_key.asp>.
- [51.] *THE COMMISSION ON FILIPINOS OVERSEAS* [online]. vybrané stránky
51 (a) *Functions* [online]. 2011 [cit. 2011-04-12]. Dostupný z WWW: <http://www.cfo.gov.ph/index.php?option=com_content&view=article&id=256&Itemid=11>.

- 51 (b) *Stock Estimate and Other Statistics on Overseas Filipinos* [online]. 2011 [cit. 2011-04-12]. Dostupný z WWW: <<http://dprm.pids.gov.ph/PDFs/Roma-CFO.pdf>>.
- [52.] TUAÑO-AMADOR, Ma. Cyd N., aj. Philippine Overseas Workers and Migrants' Remittances: The Dutch Disease Question and the Cyclicity Issue. *Bangko Sentral Review* [online]. January 2007, s. 23 [cit. 2011-04-20]. Dostupný z WWW: <http://www.bsp.gov.ph/downloads/publications/2007/BSR2007_01.pdf>.
- [53.] UNITED NATIONS ORGANIZATION [online]. vybrané stránky
- 53 (a) *World Population Prospects : The 2008 Revision, Population Database UN* [online]. 2008 [cit. 2011-02-02]. Dostupný z WWW: <<http://esa.un.org/unpp/index.asp>>.
- 53 (b) *Worldwide Trends in the Human Development Index 1970-2010* [online]. 2010 [cit. 2011-04-20]. Dostupný z WWW: <<http://hdrstats.undp.org/en/tables/default.html>>.
- [54.] VARADZIN, František a kol. *Ekonomický rozvoj a růst*. 1 vyd. Praha : Profesional Publishing, 2004. 329 s. ISBN 80-86419-61-4.
- [55.] VÁVRA, Jaroslav. *Migrace (nejen za prací)* [online]. 2003 [cit. 2010-12-05]. Dostupný z WWW: <<http://tyto.tul.cz/~jaroslav.vavra/GEOGR/MIGRACE.pdf>>.
- [56.] WORLD BANK [online]. vybrané stránky
- 56 (a) *International Migration and Development : Migration Data* [online]. 2011 [cit. 2011-04-10]. Dostupný z WWW: <<http://econ.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTRESEARCH/EXTPROGRAMS/EXTINTERNATIONAL/0,,contentMDK:22691826~pagePK:64168182~piPK:64168060~theSitePK:1572893,00.html>>.
- 56 (b) *World Development Indicators (WDI) and Global Development Finance (GDF)* [online]. 2011 [cit. 2011-04-12]. Dostupný z WWW: <http://databank.worldbank.org/ddp/home.do?Step=2&id=4&DisplayAggregation=N&SdmxSupported=Y&CNO=2&SET_BRANDING=YES>.
- [57.] WORLD HEALTH ORGANIZATION [online]. vybrané stránky
- 57 (a) *Country Cooperation Strategy at a glance : Philippines* [online]. 2006 [cit. 2011-04-16]. Dostupný z WWW: <http://www.who.int/countryfocus/cooperation_strategy/ccsbrief_phl_en.pdf>.
- 57 (b) *Density of doctors, nurses and midwives in the 57 countries with a critical health workforce shortage* [online]. 2010 [cit. 2011-04-16]. Dostupný z WWW: <http://www.who.int/hrh/resources/57_countries_chart.pdf>.

Seznam zkratek

abs.	- absolutně
aj.	- a jiní
BP	- Běžné převody
BS	- Bilance služeb
BÚ	- Běžný účet
BV	- Bilance výnosů
CFO	- Komise pro Filipínce v zámoří (<i>The Commission on Filipinos Overseas</i>)
EAP	- Východní Asie a Pacifik (<i>East Asia and Pacific</i>): Americká Samoa, Čína, Fidži, Indonésie, Kambodža, Kiribati, Laos, Malajsie, Marshallovy ostrovy, Mikronésie, Mongolsko, Myanmar, Palau, Papua-Nová Guinea, Filipíny, Samoa, Severní Korea, Šalamounovy ostrovy, Thajsko, Timor-Leste, Tuvalu, Tonga, Vanuatu a Vietnam (24 RZ)
ECA	- Evropa a Střední Asie (<i>angl. Europe and Central Asia</i>): Albánie, Arménie, Ázerbajdžán, Bělorusko, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Gruzie, Kazachstán, Kosovo, Kyrgyzstán, Litva, Makedonie, Moldavsko, Černá Hora, Rumunsko, Rusko, Srbsko, Tádžikistán, Turecko, Turkmenistán, Ukrajina a Uzbekistán (22 RZ)
ekon.	- ekonomický
FIES	- Průzkumu rodinných příjmů a výdajů (<i>Family Income and Expenditure Survey</i>)
FÚ	- Finanční účet
HDI	- index lidského rozvoje (<i>Human development index</i>)
HDP	- hrubý domácí produkt
HI	- ekonomiky s vysokým příjmem (<i>High income</i>), a to 12 196 USD či více (69 zemí)
ILO	- Mezinárodní organizace práce (<i>International Labour Organization</i>)
KP	- Kapitálové převody
KÚ	- Kapitálový účet
KZAM	- Klasifikace zaměstnání
LAC	- Latinská Amerika a Karibik (<i>Latin America and the Caribbean</i>): Antigua a Barbuda, Argentina, Belize, Bolívie, Brazílie, Chile, Kolumbie, Kostarika, Kuba, Dominika, Dominikánská republika, Ekvádor, El Salvador, Grenada, Guatemala, Guyana, Haiti, Honduras, Jamajka, Mexiko, Nikaragua, Panama, Paraguay, Peru, Sv. Kryštof a Nevis, Sv. Lucie, Sv. Vincent a Grenadiny, Surinam, Uruguay a Venezuela (30 RZ)
LI	- ekonomiky s nízkým příjmem (<i>Low income</i>), a to 995 USD či méně (40 zemí)

LMI	- ekonomiky s nižším středním příjmem (<i>Low middle income</i>), a to 996 až 3945 USD (56 zemí)
MENA	- Blízký Východ a Severní Afrika (<i>Middle East and North Africa</i>): <i>Alžírsko, Džibutsko, Egypt, Irán, Irák, Jordán, Libanon, Libye, Maroko, Sýrie, Tunisko, Západní břeh a Gaza a Jemen (13 RZ)</i>
mil.	- milion
mld.	- miliard
NA	- Severní Amerika (<i>North America</i>)
NSO	- Národní statistický úřad Filipín (<i>National Statistic Office, Republic of the Philippines</i>)
OECD	- Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (<i>angl. Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
OB	- Obchodní bilance
OSN	- Organizace spojených národů
p. b.	- procentní bod
PB	- platební bilance
PHP	- Filipínské peso
POEA	- Správa filipínské zámořské zaměstnanosti
PZI	- přímé zahraniční investice
RvZ	- rozvinuté země
RZ	- rozvojové země
SA	- Jižní Asie (<i>South Asia</i>): <i>Afghánistán, Bangladéš, Bhútán, Indie, Maledivy, Nepál, Pákistán a Srí Lanka (8 RZ)</i>
SOF	- Průzkum týkající se Filipínců v zámoří (<i>Survey on Overseas Filipinos</i>)
SSA	- Sub-saharská Afrika (<i>Sub-Saharan Africa</i>): <i>Angola, Benin, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Cape Verde, Côte d'Ivoire, Čad, Demokratická republika, Eritrea, Etiopie, Gabun, Gambie, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Jižní Afrika, Kamerun, Keňa, Komory, Lesotho, Libérie, Madagaskar, Malawi, Mali, Mauritánie, Mauricius, Mayotte, Mosambik, Namibie, Niger, Nigérie, Republika Kongo, Rwanda, Senegal, Seychely, Sierra Leone, Somálsko, Středoafriická republika, Súdán, Svazijsko, Sv. Tomáš a Princův ostrov, Tanzanie, Togo, Uganda, Zambie a Zimbabwe (47 RZ)</i>
ter.	- terciární
tis.	- tisíc
UMI	- ekonomiky s vyšším středním příjmem (<i>Upper middle income</i>), a to 3 946 až 12 195 USD (48 zemí)
USD	- Americký dolar

Seznam grafů

Graf č. 3.1:	Projekce vývoje světové populace v tisících (střední varianta)	25
Graf č. 3.2:	Brain-drain a růst nejméně rozvinutých zemí	35
Graf č. 3.3:	Vývoj jednotlivých typů finančních toků směřující do rozvojových zemí	37
Graf č. 4.1:	Odhad vývoje filipínské populace dle věku	43
Graf č. 4.2:	Odhadovaný počet Filipínců v zámoří (mil.)	46
Graf č. 4.3:	Odhadovaný počet zámořských pracovníků dle typu (v tis.)	48
Graf č. 4.4:	Regionální složení zámořských pracovníků; v období duben-září r. 2009 (%)	49
Graf č. 4.5:	Odhadovaná složení zámořských pracovníků dle pohlaví (%)	50
Graf č. 4.6:	Odhadované složení zámořských pracovníků dle věku (%)	50
Graf č. 4.7:	Odhadované složení zámořských pracovníků dle věku a pohlaví; v období duben-září 2009 (%).....	51
Graf č. 4.8:	Odhadované složení zámořských pracovníků dle cílových destinací (%)	51
Graf č. 4.9:	Odhadované složení zámořských pracovníků dle cílových destinací a pohlaví; v období duben-září r. 2009 (%)	52
Graf č. 4.10:	Odhadované složení zámořské pracovní síly dle zaměstnání (%)	53
Graf č. 4.11:	Odhadované složení zámořské pracovní síly dle zaměstnání a tenderu; v období duben-září r. 2009 (%)	54
Graf č. 4.12:	Míra nezaměstnanosti (%).....	56
Graf č. 4.13:	Míra účasti pracovní síly (%).....	56
Graf č. 4.14:	Počet nově umístěných vnitrozemských pracovníků v zámoří dle zaměstnání; 1993-2009	62
Graf č. 4.15:	Počet nově umístěných zdravotních sester, učitelů, pečovatelských a IT pracovníků v zámoří; 1992-2009	62
Graf č. 4.17:	Míra emigrace a počet doktorů na 1000 obyvatel; cca r. 2000	65
Graf č. 4.18:	Remitence a náhrady zaměstnancům, přijaté (jako % HDP)	66
Graf č. 4.19:	Remitence a náhrady zaměstnancům, přijaté (mil. USD)	67
Graf č. 4.20:	Vývoj pracovních remitencí a náhrad zaměstnanců dle příjmových skupin (mil. USD)	68
Graf č. 4.21:	Regionální rozdělení pracovních remitencí a náhrad zaměstnanců; r. 2009	69
Graf č. 4.22:	Vývoj remitencí dle regionu (USD).....	70
Graf č. 4.23:	Vývoj remitencí dle formy (v mil. PHP).....	71
Graf č. 4.24:	Členění remitencí dle pohlaví; r. 2009	71
Graf č. 4.25:	Členění remitencí dle formy; r. 2009	72
Graf č. 4.26:	Členění domů zaslaných finančních prostředků dle remitentního kanálu; r. 2009 ...	72
Graf č. 4.27:	Členění remitencí dle region jejich původu; r. 2009	73

Graf č. 4.28: Členění remitencí dle zaměstnání; r. 2009	73
Graf č. 4.29: Lorenzova křivka příjmu ze zahraničí a celkového příjmu	76
Graf č. 4.30: Rozdíly mezi podíly výdajů domácností s remitencemi a bez nich (v %)	77
Graf č. 4.31: Vývoj indexu lidského rozvoje	79
Graf č. 4.32: Vývoj jednotlivých účtů platební bilance (mil. USD).....	80
Graf č. 4.33: Vývoj jednotlivých položek BÚ PB (mil. USD).....	81
Graf č. 4.34: Srovnání vývoje remitencí, exportu a importu (mil. USD).....	81
Graf č. 4.35: Vývoj jednotlivých položek FÚ PB (mil. USD)	82
Graf č. 4.36: Vývoj reálného efektivního devizového kurzu PHP	83
Graf č. 4.37: Růst HDP a HDP na hlavu (%).....	84
Graf č. 4.38: Podíl remitencí, export, importu a konečné spotřeby domácností na HDP (%)	85

Seznam tabulek

Tabulka č. 3.1: Projekce vývoje světové populace dle věku (v tis. a %).....	26
Tabulka č. 3.2: Medián věku (v letech)	26
Tabulka č. 4.1: Světové migrační toky v absolutním a relativní vyjádření.....	44
Tabulka č. 4.2: Top 10 emigračních zemí.....	45
Tabulka č. 4.3: Top 10 zemí s nejvyšší emigrací vysoce kvalifikovaných lidí, cca r. 2000	57
Tabulka č. 4.4: Míra emigrace dle stupně vzdělání.....	60
Tabulka č. 4.5: Podíl terciárně vzdělaných nezaměstnaných na jejich celkovém počtu (%).....	61
Tabulka č. 4.6: Počet doktorů, zdravotních sester a porodních asistentek na 1000 obyvatel.....	65
Tabulka č. 4.7: Počet domácností s příjmem ze zahraničí a jeho velikost.....	75
Tabulka č. 4.8: Vývoj úspor filipínský domácností dle jednotlivých příjmových decilů	78

Seznam schémat

Schéma č. 2.1: Rozdělení migrace na dobrovolnou a nedobrovolnou	9
Schéma č. 2.2: Transmisní kanály, jimiž migrace působí na ekonomický rozvoj	19
Schéma č. 2.3: Základní model remitenčních toků	21